

VOJENSKÁ MYSL

Časopis ministerstva národní obrany

Ročník čtrnáctý

7

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY

PRAHA 1964

Vliv operací Rudé armády na přípravu a průběh Slovenského národního povstání

Podplukovník Miroslav Broft, major Ján Píčovárči

1. Sovětsko-německá fronta a narůstání revoluční situace na Slovensku

Pod vlivem vítězného postupu a přibližování se Rudé armády (dále RA) sílilo od počátku roku 1944 na Slovensku národně osvoboditelské hnutí a rychle narůstala revoluční situace. Počátek přírodních vztahů události na frontě a na Slovensku nelze určit přesným datem. Začaly se bezprostředně projevovat již během útoku RA v zimě a na jaře a hlavně pak v létě roku 1944. Důležitými momenty přitom bylo jednak přiblížení se sovětských vojsk na nevelkou vzdálenost k hranicím předmnichovské Československé republiky počátkem dubna a zejména jejich pronikání do severního předhůří Poloninských Karpat nedaleko severovýchodních hranic Slovenska v červenci a v srpnu r. 1944. Perspektiva brzkého příchodu RA byla jedním z hlavních momentů, který urychlil koncem srpna propuknutí Slovenského národního povstání (dále SNP).

V souvislosti s přibližováním se RA a s počínajícím rozkladem domácího fašistického režimu se na Slovensku přikročilo k přípravám celonárodního ozbrojeného povstání. Již v polovině března 1944 došlo k tajné poradě představitelů Slovenské národní rady (dále SNR) s náčelníkem štábu Velitelství pozemních vojsk v slovenské armádě plk. J. Golianem. Při této příležitosti byla vytvořena Vojenská rada (dále VR) jako součást SNR. VR byla pověřena organizováním přípravy k ozbrojenému povstání podle pokynů SNR. Předtím však i prezident Beneš pověřil Goliana přípravou ozbrojeného vystoupení slovenské armády, což, jak se ukázalo, velmi oslabovalo boj slovenského lidu.

Později na společné tajné schůzi členů SNR a VR 29. června 1944 byl projednán a dohodnut plán povstání. Vycházel z předpokladu, že v rozhodující chvíli bude SNR, resp. VR disponovat sloven-

skou armádou anebo její rozhodující částí, jako hlavní ozbrojenou silou. Spolu s armádou měly vystoupit i další složky: partyzáni, dobrovolníci z řad místního obyvatelstva a četnictvo. Pro začátek povstání byly stanoveny dvě alternativy: 1. vystoupit bez ohledu na stav příprav a vyhlídky boje při zahájení německé okupace Slovenska; 2. začátek a způsob vystoupení zvolí SNR podle vojenskostrategické situace na sovětsko-německé frontě, po dohodě se sovětskou stranou a v koordinaci s postupem RA.

Organizátoři povstání správně předpokládali, že hlavní podmínkou vojenského úspěchu povstání bude koordinace s postupem RA a spojení se povstalců s ní v krátké době. To se projevilo v tom, že např. zámysl VR vycházel z předvídaného útoku RA severně Slovenska na krakovském směru. Počítalo se, že právě při tomto útoku může dojít k rychlému spojení povstaleckých sil a RA. Spojení se povstalců s RA — jak se uvažovalo — mělo mít nedozírné následky pro krach německé fronty na jižním strategickém křídle. Bylo však správné brát v úvahu zahájení povstání „i bez ohledu na stav příprav a vyhlídky boje“, jakmile Němci začnou s okupací Slovenska, i když nebude dosaženo koordinace s činností RA.

Těžiště povstání mělo být na středním Slovensku. Plán vycházel z toho, že střední Slovensko — zejména pro své geografické zvláštnosti — je možno udržet po dobu několika týdnů i proti nepřátelské přesile. Proto sem měly být podle potřeby a vývoje situace postupně stahovány posádky z ostatního území Slovenska, které zde měly být doplněny mobilizací. Jejich hlavním úkolem bylo udržet tento prostor až do příchodu RA. V krajním případě, tj. když by nebylo možno ani střední Slovensko udržet, mělo se přejít k partyzánskému způsobu boje.

V obou alternativách se počítalo s bojovým vystoupením dvou východoslovenských divizí, které byly materiálně, technicky i odborně nejlépe připraveny a v této době byly zasazeny v prostoru Dukelského a Lupkovského průsmyku, kde budovaly obranu, jež měla uzavřít RA přechody přes Karpaty na Slovensko. Jejich úkolem v povstání — za předpokladu, že naváží dotyk s RA — bylo „promyšleným ústupem až na čáru Prešov, Košice“ uvolnit RA přechody přes Karpaty a tam k ní přejít; předvídal se i případný ústup až na pohoří Branisko, kde měl být tento přechod uskutečněn. Tak měl být vytvořen „most“ mezi povstaleckým územím a sovětskou frontou. Současně se takto měla RA uvolnit cesta do Maďarska. Za předpokladu, že by se podařilo navázat dotyk s RA, počítalo se i s ovládnutím západního Slovenska, popřípadě i Moravy. V případě, že by povstání nastalo dříve, než slovenské divize naváží dotyk s RA, měly se k ní probít a potom společně s ní bojovat proti nepříteli.

Partyzánské jednotky měly plnit bojové úkoly především mimo souvislé povstalecké území, zejména na západním Slovensku. V zájmu utajení a zajištění příprav a volby momentu povstání neměly však podle pokynů vedení KSS až do zahájení povstání vést aktivní ozbrojený boj.

V závěru porady bylo rozhodnuto vyslat do Moskvy delegaci SNR, vedenou K. Šmídkem, s úkolem informovat sovětské velení o přípravách povstání, zjistit možnosti jeho pomoci a dosáhnout koordinací s operacemi VR. Toto rozhodnutí bylo mimořádně důležité jednak proto, že zatímco VR (tj. i SNR) měla spojení s čs. vládou v Londýně, spojení s Moskvou nebylo dosaženo. Vedení KSS nemělo tedy možnost konzultovat svůj postup s moskevským vedením KSČ. Důležitost tohoto rozhodnutí byla i v tom, že „československý“ orientovaní příslušníci VR, včetně Goliana — přes opakovaný slib, že přípravu povstání budou řídit výhradně podle pokynů SNR — se přece jen nemohli a ani nechtěli vymánit z pout subordinace Beneše a gen. S. Ingru (ministra NO čs. londýnské vlády). A jak je známo, snahou Beneše bylo prosadit své pojetí příprav ozbrojeného vystoupení na Slovensku, tj. vojenský převrat bez účasti lidu, aby národně osvobozenecký boj nepřerostl v revoluci. Podle těchto svých představ a plánů benešovci také infor-

movali sovětské orgány a vedli jednání s nimi. To pak pochopitelně nemohlo nevyvolat na sovětské straně určitou nedůvěru k vývoji událostí na Slovensku. Vyslání delegace SNR do Moskvy mělo tento závažný nedostatek odstranit a současně umožnit vedení KSS projednání společného postupu s vedením KSČ v Moskvě. Odlet delegace však ztěžovali někteří členové VR — Benešovi příslušníci. Proto se uskutečnil až 4. srpna.

Avšak ještě před odletem s. Šmídkého do Moskvy začal ze SSSR vzdušnou cestou na Slovensko přesun čs. sovětských organizátorů partyzánského hnutí. Celkem tak bylo od konce července do konce prvního týdne srpna přesunuto asi 24 skupin se 404 vyškolenými organizátory partyzánského hnutí. Výsadky byly složeny tak, že tvořily organizační jádro budoucích partyzánských jednotek, jež měly kolem sebe vytvořit na našem území. Výsadkové skupiny za pomoci ilegálních organizací strany navazovaly spojení s ilegálními národními výbory a s již existujícími partyzánskými jednotkami. Proto několikačlenné výsadkové skupiny se rychle rozrůstaly a v krátké době dosáhly počtu několika set bojovníků. Celkově partyzánské hnutí soustředilo v srpnu 1944 na Slovensku ještě před propuknutím povstání asi 8 000 bojovníků.

Zároveň začal i příliv sovětských partyzánských jednotek na východní Slovensko ze sousedního Polska, jejichž činnost byla řízena Ústředním štábem partyzánského hnutí (dále ÚŠPH) ve prospěch vojsk 1. a 4. ukrajinského frontu (dále UF), které se v té době nejvíce přiblížily k hranicím Slovenska.

V srpnových dnech roku 1944 již nebylo na Slovensku kraje, kde by nepůsobila nějaká partyzánská jednotka. Tak např. v Turci působila 1. Štefánikova brigáda, v Rajci 2. Štefánikova brigáda, na středním Pohroní Stalinova brigáda, na Horehroní brigáda Jánošík, v okolí Zvolena brigáda kpt. Nálepky, mezi Popradem a Lipt. Sv. Mikulášem brigáda Za osvobození Slovanů, mezi Oslanami a Batovanami (dnes Partizánske) Hornonitranská brigáda. Bylo i mnoho dalších partyzánských jednotek, a to zejména na východním Slovensku, kde se mimo brigády Čapajev a dalších objevily nové skupiny, jako např. Karasiova-Stepanova, Kvetinského, Požarevského, Petrova, Kurova, Ivanova, Sněžinského, Hladilina, Prokopjuka a Šukajeva. Tak vznikla na Slovensku téměř souvislá partyzánská oblast.

Slovenské hory a lesy poskytovaly partyzánským silám výhodné opěrné základny, které při využití všech forem manévru mohly zajistit dlouhodobé vedení partyzánské války. Tyto základny tvořily prakticky týl partyzánských sil, z nichž mohly jednotky plnit své úkoly, hlavně ničit síly nepřítel a zachovávat a rozšiřovat vlastní řady. Zvláště výhodné základny poskytovaly Nízké Tatry, Malá a Velká Fatra, Poľana, Slovenské Rudohory, Vihorlát, Slánské a Čergovské hory.

Vznik velkých a početných partyzánských jednotek vedl k zintenzívnění bojové činnosti. Tak např. během posledních dvou srpnových týdnů uskutečnili partyzáni více akcí, než za celou předcházející dobu národně osvobozovacího boje. Došlo asi k 25 přepadům četnických stanic, finanční stráže a německých jednotek, včetně likvidace německé vojenské mise gen. Otty v Turč. Sv. Martině; partyzáni zavalili 3 tunely, vykořistili 2 vlaky, vyhodili 6 železničních a silničních mostů atd.

Velkou zásobárnou pro úspěšně se rozvíjející partyzánské hnutí na východním Slovensku byla po celou tuto dobu i slovenská armáda, hlavně obě východoslovenské divize. Mnoho vojenských jednotek, a to nejen na východním Slovensku, ale i ze středoslovenských posádek, přecházelo k partyzánům. Protifašistické projevy slovenské armády se ukázaly i v tzv. protipartyzánských akcích, organizovaných slovenskou fašistickou vládou v Nízkých Tatrách. Jestliže slovenské vojenské jednotky narazily na partyzány, povětšinou se s nimi sbratřovaly. Zásadou činnosti partyzánů pak mohutněly revoluční nálady mezi vším slovenským lidem. Krize klerofašistického režimu na Slovensku dostupovala svého vrcholu. Blížila se doba, kdy revoluční vlna začínala přerůstat v celonárodní ozbrojené povstání.

Tak v době, kdy s. Šmidke jednal v Moskvě o koordinaci povstání s postupem RA (o jehož výsledcích však neměla SNR až do 5. září žádných zpráv), partyzánské hnutí se na Slovensku rozrostlo v rozsáhlou partyzánskou válku a stalo se akutním vypuknutí celonárodního ozbrojeného povstání. Objektivní vývoj událostí na Slovensku, tj. krize domácího fašistického režimu, revoluční nálady a a probleskující zprávy o chystané okupaci Slovenska, nastolovaly v polovině srpna otázku: povstat proti fašismu bez koordinace s postupem RA. O tom všem však

nebylo možno s. Šmidkeho informovat, protože neexistovalo přímé rádiové spojení mezi moskevským vedením KSC a SNR. V podmínkách ilegálních forem činnosti nebylo možno k tomu využít ani pomůcky partyzánských oddílů. Nebylo také dost dobře možné spoolehnout se na rádiové spojení, které měla VR s Londýnem.

Neznalost průběhu a výsledků jednání s. Šmidkeho v Moskvě pak způsobila, že představitelé SNR z obavy z předčasné okupace Hitlerovci a z potřeby zahájit povstání bez koordinace s postupem RA, začali vyvíjet úsilí k dočasnému utlumení či zabrzdění ozbrojené činnosti partyzánů. Organizátorům povstání šlo přitom o to, aby důležité objekty, jako tunely a mosty, které mohly sloužit potřebám povstání, nebyly zbytečně zničeny. Proto došlo ke společnému jednání s. Dr. G. Husáka s velitelem I. Štefánikovy brigády, kde prosazoval názor, že v dané době není vhodné rozvíjet bojové akce. Dohody však nebylo dosaženo, neboť tento velitel namítl, že plní příkazy ÚŠPH, který zakazoval podřízeným partyzánským jednotkám vyvolávat povstání, avšak povoloval partyzánskou činnost. Zákaz vyvolávat povstání byl pravděpodobně ovlivněn jednáním s. Šmidkeho v Moskvě a potřebou koordinace povstání na Slovensku s postupem RA. ÚŠPH však neměl dostatečný přehled o revoluční situaci na Slovensku a zřejmě se domníval, že tato situace je na úrovni, jaká byla v době, kdy s. Šmidke odlétal do Moskvy. Je proto pochopitelné, že ÚŠPH nemohl počítat s tím, že v situaci, jaká byla v druhé polovině srpna, jakákoliv činnost partyzánských jednotek nutně povede k povstání, jehož se měli podle příkazu ÚŠPH partyzáni zatím vystríhat.

Zatímco na Slovensku rychle narůstala revoluční situace a národně osvobozenecký boj se zde blížil svému vyvrcholení — propuknutí celonárodního ozbrojeného povstání — začala se situace na frontě vyvíjet poněkud jinak než doposud (viz příl. 1). Dosavadní postup RA severně Karpat se totiž během srpna zastavil. Vojska středního strategického uskupení RA, která byla po předcházejících několikátýdenních těžkých bojích na Bílé Rusi, na západní Ukrajině a ve východním Polsku značně vyčerpána, přešla během srpna postupně do obrany na celém středním úseku sovětsko-německé fronty. V příštích několika měsících se pak usilovně připravovala k novému útoku na

varšavsko-berlínském strategickém směru, který byl zahájen až počátkem r. 1945.

Nejdříve se zastavil postup sovětských vojsk v předhůří Poloninských Karpat, tj. právě na přístupech do východních oblastí Československa. Již v polovině srpna se zde fronta na několika příštích týdnů přechodně ustálila zhruba na čáře Sandoměř, Debica, Krosno, Sanok, Skole, Jaseň, Kutý, Krasnoilsk. Do obrany zde přešla vojska 1. a 4. UF a to za značně složitě situace.

Severně Karpat v těsné blízkosti čs. hranic útočila od 13. července na západ vojska 1. UF maršála I. S. Koněva. Pravé křídlo frontu proniklo během několika týdnů daleko na západ, kde se mu podařilo již koncem měsíce překročit u Sandoměře řeku Vislu a vytvořit zde rozsáhlé předmostí. To bylo velmi důležité pro zahájení dalšího útoku na varšavsko-berlínském strategickém směru. Proto hlavní úsilí 1. UF se v příštích týdnech zaměřilo k jeho udržení a rozšíření. Část sil frontu pak v srpnu pronikla do prostoru měst Krosna, Sanok a přiblížila se tak na vzdálenost asi 30 km od severovýchodních hranic Slovenska.

V karpatském předhůří útočil podél severovýchodních hranic Československa také 4. UF generálplukovníka I. E. Petrova. Ten byl vytvořen (vlastně obnoven) počátkem srpna z vojsk na levém křídle 1. UF. Jeho hlavním úkolem bylo útočit přes horské průsmyky ve směru na Humenné, Užhorod a Mukačevo, zdolat nepřátelskou obranu na Poloninských Karpatech, vyhnat okupanty z východního Slovenska a ze Zakarpatské Ukrajiny a pokračovat v úderu do uherské nížiny.

Protože se záhy ukázalo, že přechod přes Karpaty je nutno napřed pečlivě připravit, povolilo sovětské vrchní velitelství na žádost válečné rady 4. UF, aby front útočnou činnost dočasně přerušil a přešel jako ostatní sovětské vojska severně Karpat na dosažené čáře do obrany. Současně se začalo s přípravou podrobného plánu útočné operace k přechodu Poloninských Karpat, které měly být zdolány současným úderem 1. gardové armády (dále GA) a 18. armády (dále A) od severu na směru Sanok, Humenné a na směru Sambor, Užhorod. Pohotovost k útoku byla stanovena na 28. srpna.

Úder 4. UF přes Poloninské Karpaty a jeho proniknutí na východní Slovensko zde mohly podstatně ovlivnit vývoj událostí. Avšak 26. srpna ještě před vyraže-

ním k útoku, ho sovětské vrchní velitelství dočasně odložilo. K tomu došlo právě ve dnech, kdy revoluční situace na Slovensku se blížila svému vyvrcholení, a a kdy zde začínalo hnutí odporu přerušit v celonárodní ozbrojené povstání. Čím bylo způsobeno toto odložení připravovaného útoku 4. UF přes Poloninské Karpaty? Odpověď na tuto otázku je značně složitá.

Hlavním důvodem byl celkový rozvoj vojenskostrategické a politické situace v jihovýchodní Evropě.

Úspěchy RA na frontě, které urychlovaly v létě roku 1944 aktivizaci protifašistických sil v evropských zemích, vyvolávaly také krizi fašistického režimu v Německu i u jeho spojenců. Rozklad fašistického zřízení v jihovýchodní Evropě pak byl prohlouben útokem, který zahájil 2. a 3. UF 20. srpna od severovýchodu do Rumunska. Pod jeho bezprostředním vlivem zde byl 23. srpna uskutečněn státní převrat, v jehož důsledku odpadlo Rumunsko od fašistického bloku a vstoupilo do války proti hitlerovskému Německu. Tyto události se pak bezprostředně odrazily i v ostatních zemích v celém karpatsko-dunajském prostoru, zejména v Maďarsku a na Slovensku prudkým narůstáním revoluční vlny a krizí fašistických režimů. Současně dávaly RA možnost proniknout na území Československa, aniž by bylo třeba překonat dobře připravenou nepřátelskou obranu v severovýchodní části Karpat, která mohla být za vzniklé situace vyvrácena rychlým postupem přes Rumunsko a Maďarsko od jihovýchodu na Slovensko.

Přerušení útoku RA severně Karpat zkomplikovalo situaci na Slovensku. Zastavení postupu RA v srpnu roku 1944 severně Karpat a přenesení jejího hlavního úsilí do Rumunska způsobilo, že oproti původním předpokladům, z nichž vycházely přípravy povstání na Slovensku, se dostal jeho průběh neočekávaně do závislosti na vývoji situace v jihovýchodní Evropě a na pohybu fronty na tzv. jižním strategickém směru (přes Rumunsko a Maďarsko do Rakouska).

Za této situace na sovětsko-německé frontě nebylo Slovensko až do posledních srpnových dní roku 1944 v plném slova smyslu okupovanou zemí. Nacisté si však byli vědomi významu, který mělo území Slovenska pro jejich obranný systém. Vždyť leželo mezi dvěma strategickými směry RA: severním, směřujícím přes Polsko do centra fašistického Německa, a

jižním, směřujícím přes Rumunsko, Maďarsko a Rakousko do jižního Německa. V létě roku 1944 se Slovensko po přiblížení fronty do střední Evropy stalo pro svou polohu hlavním spojovacím článkem mezi oběma těmito strategickými směry sovětských vojsk. Území Slovenska bylo přitom zahrnuto do obranného pásma německé armádní skupiny „Severní Ukrajina“, která se bránila na severním strategickém směru, při čemž na jejím jiho-východním křídle byla v srpnu vytvořena k obraně přechodů přes Poloninské Karpaty tzv. samostatná armádní operační skupina „Heinrici“. Na jižním strategickém směru se pak bránila tzv. skupina armád „Jižní Ukrajina“.

Je třeba také vidět, že nacisté byli dostatečně poučení například z případu Itálie, která zavčas sjednala příměří s Anglo-američany, čímž ztratili značnou část italského území. Proto vynaložili velké úsilí ke včasné okupaci Slovenska, aby si zajistili jeho území, podobně jako to učinili na jaře r. 1944 s Maďarskem. Počítali proto již předem s okupací Slovenska, jehož prostor nutně potřebovali, a to v každém případě i bez zjevných aktů slovenského odboje. Bylo jen otázkou času, kdy Slovensko okupují.

Dříve než nacisté přikročili k okupaci Slovenska, uskutečnili řadu významných opatření. Především naléhali na Tisovu vládu, aby aktivizovala protipartyzánskou činnost. Současně byla (8. 8. 1944) svolána porada zpravodajských orgánů německé, maďarské a slovenské armády, na níž byl stanoven postup boje proti partyzánům v týlovém prostoru fašistické fronty na východním Slovensku a na Zakarpatské Ukrajině. 12. srpna byl týlový prostor fašistické fronty na Slovensku vymezen západními hranicemi okresů Gelnica, Spišská N. Ves a Poprad. Až sem podléhalo východoslovenské území velitelství armádní operační skupiny „Heinrici“. Na západ odtud spadl prostor Slovenska do kompetence „německého generála na Slovensku“. V polovině srpna 1944 bylo také v Brně ustanoveno „velitelství pro boj s bandami“ (tj. s partyzány), jehož kompetence zahrnovala i území Sloven-ska.

2. Vývoj vojenské situace v prvním období SNP

Okupaci Slovenska zahájil nepřítel takto: od západu, z Moravy, směrem na Žilinu jednotkami divize Tatra; od severu, z Polska, směrem na Kežmarok praporem Schäffer a 86. divizí; od jihozápa-

Souběžně s těmito opatřeními se ko-naly přípravy i k vlastní okupaci Slo-venska. Již v červnu 1944 se začaly vytvářet speciální jednotky pro okupaci Slovenska. V prvním srpnovém týdnu zjis-tily zpravodajské orgány slovenské armády pohyb německých jednotek na severo-východní Moravě. 23. srpna se německé jednotky začaly soustřeďovat v těchto prostorech: Břeclav, Vídeň — asi dvě di-vize, Hodonín — dva pluky, Jablunkov, Horní Bečva — jedna divize, Petržalka — dva pluky. Celková hodnota těchto vojsk byla asi čtyři divize. Předpokládalo se, že německá vojska dosáhnou bojové pohoto-vosti asi 29.—30. srpna 1944. 27. srpna se však náhle německé jednotky začaly z uvedených prostorů přesunovat do Ru-munska, zřejmě v souvislosti s úderem RA do Rumunska. To se plně projevilo i v nadcházejícím pokusu hitlerovců na okupaci Slovenska, kterou zahájili 29. srpna s menšími silami než původně po-čítali.

Velitelé partyzánských jednotek na Slovensku získali včas informace o těchto bezprostředních přípravách nacistů k oku-paci země. Zároveň jim bylo známo i to, že začátek okupace Slovenska německými vojsky bude signálem k povstání „bez ohledu na stav příprav a vyhlídky boje.“ A to také rozhodlo o tom, že partyzáni začali již před 29. srpnem scházet z hor do různých měst a vesnic na středním, severním a jižním Slovensku, které za pomoci široké účasti slovenského lidu obsazovali. Během této činnosti, již v podstatě začalo ozbrojené povstání v jednot-livých částech Slovenska, došlo i k bojům, v nichž byly porůznu likvidovány němec-ké jednotky a svržen domácí klerofašis-tický režim. Do 29. srpna byla vytvořena souvislá osvobozená oblast pozůstávající ze střední a horní Nitry, Pováží, Oravy, Pohroní, části Spiše a jižního Slovenska. Na tomto území byla vyhlášena Českoslo-venská republika a moci se ujaly revo-luční národní výbory. Tak přerostl národ-ně osvobozený boj na Slovensku kon-cem srpna r. 1944 v celonárodní ozbro-jené povstání a současně tím začala i ná-rodní a demokratická revoluce v Česko-slovensku.

du, z Rakouska, směrem na Nitru plukem Schill. Tato vojska byla součástí německé zápolní armády a podléhala „německému generálovi na Slovensku“. Jejich úkolem bylo: uvolnit důležitou železniční trať Ži-

lina, Košice; obsadil Ružomberok, kde byla soustředěna celá výroba dělostřeleckých lafet a zásobu 982 dělostřeleckých lafet odsunut do bezpečí; kontrolovat železniční trať Zbely, Prievidza; obsadit Zemianské Kostolany, kde byly velké sklady benzínu a dělostřelecké munice; Velitel německých okupačních vojsk na Slovensku generál Berger předpokládal, že povstání na středním Slovensku potlačí „bleskovou policejní akcí“ v době kratší než 15 dní.

Na východě země proti dvěma slovenským divizím zasadil nepřítel 108. pěší divizi, 1. pluk 1. tankové armády, části 357. 68., 19. a 20. pěší divize a policejní oddíl (viz příl. 2). Tato vojska patřila k frontové armádě, a to k armádní operační skupině „Heinrici“, která náležela do skupiny armád „Severní Ukrajina“. Přitom byl především sledován cíl: odzbrojením obou východoslovenských divizí zabránit rychlému proniknutí sovětských vojsk na Slovensko a jejich spojení s povstalcí.

Německé útvary a svazky byly přibližně jen na polovičních stavech, byly však vybaveny kvalitními zbraněmi a bojovou technikou, zejména tanky, minomety a letectvem, a měly značné bojové zkušenosti. Měly také pevné velení a dobře organizovanou zpravodajskou službu.

Jaké ozbrojené síly byly v této době na straně povstání? Na východním Slovensku byly dvě divize, poměrně dobře vyzbrojené, o celkovém počtu asi 24 000 mužů. Na ostatním území Slovenska byly jednotky tzv. zápolní armády. Kromě toho působily na Slovensku značné síly partyzánů.

29. srpna, když vypuklo povstání, představovaly pro okupanty největší nebezpečí obě východoslovenské divize. Ty se měly za vzniklé situace úderem do týlu německých vojsk probít vstříc RA. Rozkaz k tomu byl sice vydán již večer 29. srpna, ovšem bez předěžné koordinace se sovětskou stranou a proto nebyl realizován. VR v Bánské Bystrici byla jejich nečinností překvapena, a proto 31. srpna je znovu vyzývala k akci, ovšem ve zcela jiné formě. Protože byl ztracen moment překvapení a okupanti již dosáhli prvních úspěchů v boji s povstalcí, měly obě východoslovenské divize ovládnout Prešov a postupovat namísto směrem k RA na střední Slovensko, a to 1. divize do údolí Váhu a 2. divize do údolí Hronu. Avšak ani tento úkol nebyl splněn, neboť v rozhodující chvíli selhalo jejich velení

a tak se nepříteli podařilo ve dnech 31. srpna — 2. září obě divize v podstatě odzbrojit. Jen menší jejich jednotky, které byly již delší dobu ve spojení s partyzány, přešly k partyzánskému způsobu boje.

Na východním Slovensku se potom s ještě větší intenzitou rozpoutala partyzánská válka. Vedle brigády Čapajev (v Slánských horách) zde působil svazek Alexandr Něvský (v Čergovských horách), svazek Stalin, brigáda Sergej, samostatné partyzánské oddíly Majorova, Za vlast, Požarskij, Belov-Kovalenko aj.

Za této situace bylo 31. srpna velení nad povstaleckými silami na osvobozeném území Slovenska upraveno takto: Velitelství I. čs. armády v Bánské Bystrici (velitel gen. Golian), jemu podléhalo: a) Velitelství I. obranné oblasti se sídlem v Bánské Bystrici, které mělo tři obranné úseky, a to: údolí Nitry a Turce a „trojúhelník“ Brezno, Bánská Bystrica, Zvolen. b) Velitelství II. obranné oblasti se sídlem v Liptovském Sv. Mikuláši, které mělo tyto obranné úseky: Dolní Kubín, Ružomberok, Liptovský Sv. Mikuláš, Poprad, Kežmarok a Levoča.

Povstalecká armáda na středním Slovensku měla počátkem září 1944 16 praporů a 9 samostatných rot pěchoty a 7 baterií dělostřelctva. Letectvo pozůstávalo z několika školních letounů. Vedle povstalecké armády bojovalo na souvislém povstaleckém území 5 partyzánských brigád. Současně s prvými boji proti okupantům byla na povstaleckém území prováděna mobilizace, již armáda vzrostla asi na 60 000 mužů, z nichž však značná část nemohla být vyzbrojena. Po boku slovenského lidu bojovali také příslušníci mnoha jiných národů, jako Češi, příslušníci národů Sovětského svazu, Francouzi, Poláci, Jugoslávci, Bulhaři, Maďaři, Němci aj.

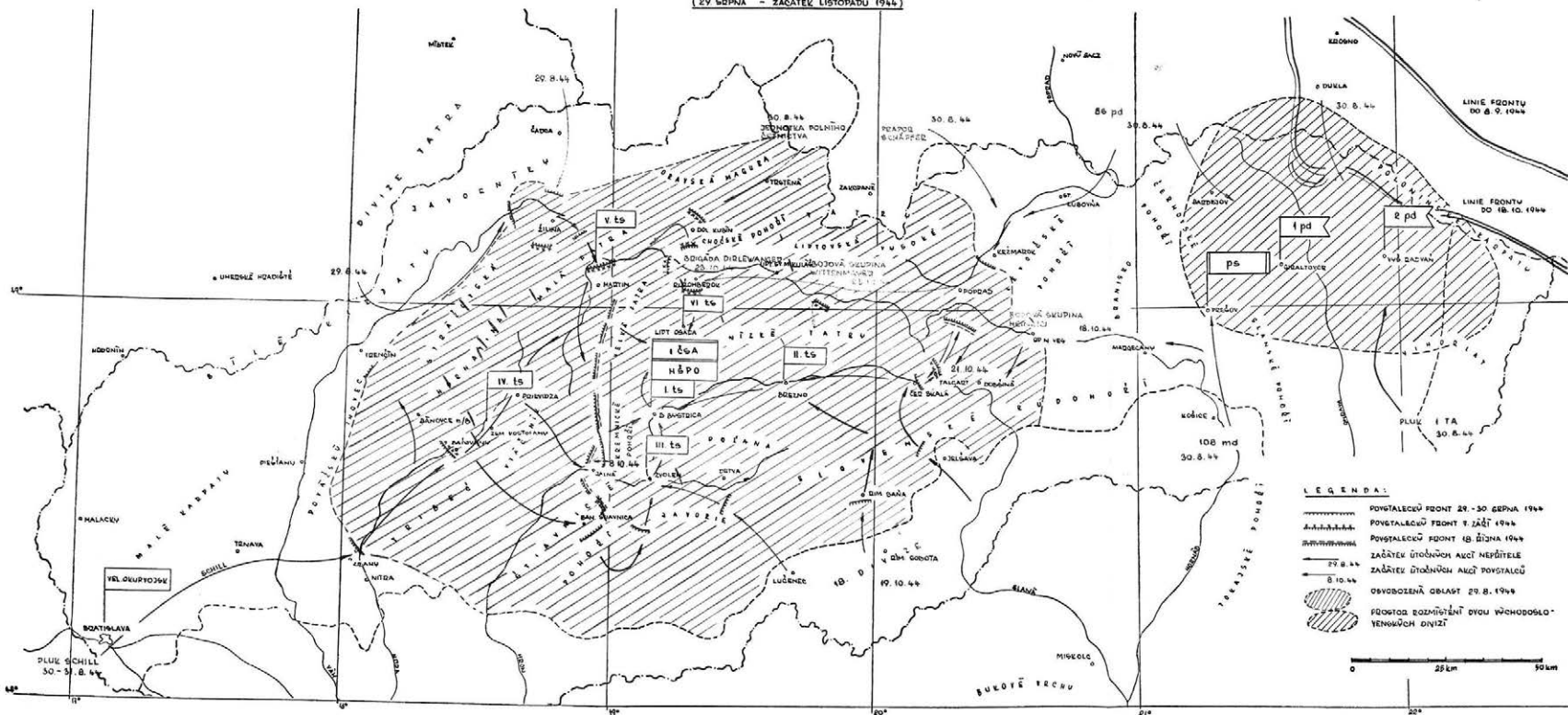
Východoslovenské divize tedy nesplnily svůj úkol, který předvídal plány SNR a navíc byly zcela pro povstání ztraceny. Nedošlo k navázání dotyku s RA. Tím byl podstatně ztížen vojenský průběh povstání.

U Žiliny se proti německé divizi Tatra postavili vojáci místní posádky a dobrovolníci. Nedokázali však zastavit její postup a byli zatlačeni ke Strečnu, kde došlo k prvním větším bojům v průběhu povstání. Nedostatečné bojové zkušenosti vojenských i partyzánských jednotek a letecká převaha nepřítelů je pak donutila ustoupit odtud k Priekopě, kde se jejich obrana udržela až do 2. září.

PRŮBĚH BOJŮ V SLOVENSKÉM NÁRODNÍM POVSTÁNÍ

(29. srpna - začátek listopadu 1944)

PRŮBĚH 2

Po ústupu hlavních povstaleckých sil od Žiliny však pokračoval boj i v tomto prostoru. Partyzánské jednotky 2. Štefánikovy brigády z Rajecké doliny nadále ohrožovaly tyl německé divize Tatra.

V souvislosti s boji v Strečňanské soutěsce je třeba poukázat na velmi závažný moment. 2. září došla na velitelství 1. čs. armády z Londýna od Ingra tato směrnice: „Ovládnutí a udržení celého Slovenska je v této době nad Vaše síly. Učiňte proto včas příslušná opatření k realizaci Vámi navrženého plánu, tj. soustředění jednotek zápolní armády do prostoru Zvolen, Banská Bystrica, Brezno k obraně středního Slovenska. Rozptýlení sil na příliš velkém prostoru by mohlo vést k jejich postupnému vyřazování postupujícími Němci. Soustředění vojsk na střední Slovensko může být uskutečněno postupně, při čemž na hlavních osách a směrech musí být kladen pružný odpor k zpomalení německého postupu...“

Na základě této směrnice v době, kdy povstalci bojovali u Dubné Skály (severně Vrútek), vydal Golan rozkaz k ústupu až do prostoru Horná Štubňa, Čremošná, tj. do hloubky 30–50 km. K uskutečnění tohoto ústupu však nedošlo, protože rozkaz byl mezitím změněn a povstalcům se podařilo frontu na dosažené čáře dočasně stabilizovat. Avšak myšlenka „včasného soustředění zápolní armády v prostoru Zvolen, Banská Bystrica, Brezno“ se hluboce zakořenila v činnosti velení 1. čs. armády a nepříznivě ovlivňovala celý další vojenský průběh povstání.

Od severu postupoval nepřítel o mnoho rychleji nežli od západu. To proto, že se povstalcům nepodařilo zadržet prapor Schäffer a jednotky 86. divize u Kežmarku. Pod jejich tlakem a v důsledku malých bojových zkušeností jedna část povstalců velmi rychle ustoupila až k Bielemu Potoku (jižně Ružomberka) a druhá část až k Červené Skále. Tím vzniklo velké nebezpečí pro centrum povstání — Banskou Bystrici. Povstalci však vynaložili velké úsilí, aby další postup nepříteli zadrželi. U Bieleho Potoka byla velmi dobře zorganizována obrana, která se zde udržela až do 24. října. U Červené Skály přešli povstalci dokonce do protiúderu a podařilo se jim zmocnit se Telgártu (dnes Švermovo), kde se jejich obrana upevnila až do 21. září.

Partyzánský boj pak pokračoval i v Liptově v tylu nepříteli. Bojové a diverzní akce zde oproti okupačním voj-

skům vedly zejména oddíly brigády „Za osvobození Slovanů“.

Z jihozápadu postupoval pluk Schill rovněž velmi rychle. Zejména proto, že zde boj s okupanty nezačaly všechny slovenské posádky na západu země (v Bratislavě 2800 mužů, v Nitře 2500 mužů atd.). Teprve u Baťovan (dnes Partizánské) narazil nepřítel na první organizovaný odpor partyzánů, dobrovolníků a vojáků. Před přesilou nepříteli a v důsledku malých bojových zkušeností však i odtud povstalci ustoupili k Zemianským Kostolanům.

Na jižním Slovensku byl v této době až do 18. října v podstatě klid.

V průběhu vylíčených bojů se vrátila z Moskvy delegace SNR s příslibem pomoci SSSR, což vyvolalo velké nadšení mezi povstalcími slovenskými vlastenci. Zprávy o pomoci SSSR i počátky její realizace byly velmi významné zejména za situace, kdy povstalci utrpěli na různých úsecích řadu porážek a měli značné ztráty, takže se nepříteli podařilo získat iniciativu.

Jednání o pomoc SSSR, které vedla v Moskvě delegace SNR, čs. diplomatů zástupci a představitelé moskevského vedení KSČ již v průběhu srpna, dostala po propuknutí SNP rychlý spád. Čs. velvyslanec v Moskvě Z. Fierlinger dostal závazný příslib pomoci od sovětských orgánů 2. září 1944, takže s. Šmidke se mohl ihned nato s touto zprávou vrátit na Slovensko. Hlavní formou sovětské pomoci měl být úder RA na Slovensko od severovýchodu přes Karpaty, jímž měla dosáhnout přímé spojení se slovenskými povstalcí. Dále měla být poskytnuta materiální pomoc vzdušnou dopravou zbraní, munice a jiných potřeb k vedení boje. Kromě toho měly být na Slovensko urychleně přesunuty také čs. výsadkové a letecké jednotky, které vznikly v průběhu války na území SSSR.

Příslib pomoci SSSR byl urychlen jednáním, které proběhlo na frontě mezi představiteli dvou východoslovenských divizí plukovníkem V. Talským a velitelem 1. UF maršálem I. S. Koněvem. Z něho také vzešel konkrétní návrh na vedení úderu RA na Slovensko. 30. srpna byl rádiem prostřednictvím partyzánské skupiny Martynova projednán se štábem 4. UF na následující noc přelet plk. Talského na sovětskou stranu, kam dorazil se svým doprovodem v časných ranních hodinách 31. srpna. 1. září pak při rozhovoru s velitelem 1. UF požádal o pomoc povstání a naznačil možnosti součinnosti

RA s oběma východoslovenskými divizemi — buď úder do týlu nepřítele vstříc RA nebo přechod k partyzánské činnosti.

Na základě tohoto rozhovoru Koněv navrhl v noci z 1. na 2. září sovětskému vrchnímu velení konkrétní formu úderu na pomoc SNP. Měl to být společný úder vojsk na styku 1. a 4. UF, koordinovaný se vstřičným úderem obou východoslovenských divizí, a jejich proniknutí do prostoru Stropkov, Medzilaborce. Na přípravu útoku si Koněv vyžádal sedm dní času. Kromě toho doporučil, aby zde byl do bojů zasazen i 1. čs. armádní sbor v SSSR.

Návrh maršála Koněva schválilo sovětské vrchní velení již večer 2. září, tj. tentýž den, kdy byla oficiálně přislíbena pomoc povstání. O bližší koordinaci společného postupu s východoslovenskými divizemi se mělo velení 1. UF s nimi podrobněji dohodnout, k čemuž však pro nedostatek spojení nedošlo. Protože maršál Koněv měl v této době již zprávy o tom, že se obě divize střetly s nepřítelem, a že očekávají pokyny sovětského velení, navrhl v noci na 3. září vrchnímu velení, aby zprostředkovalo předání radiogramu tohoto znění: „Velitelům 1. a 2. slovenské divize. Braňte vámi zaujatý úsek hranic. Hlavní síly obou divizí soustřeďte v prostoru Stropkov a na sever odtud a připravte se k útoku proti Němcům vstříc Rudé armádě. Doba zahájení útoku vstříc sdělena. Zachovejte bojeschopnost divizí. Udržujte spojení s partyzánskými oddíly.“ Tato výzva se však již nedostala na místo určení, neboť obě divize — jak jsme již uvedli — byly mezitím nepřítelem odzbrojeny. O tom se však velení 1. UF dovědělo až později.

Mezitím rychle pokračovaly přípravy RA k útoku na pomoc SNP. Již 3. září předložila válečná rada 1. UF sovětskému vrchnímu velení celkový zámýsl útočné operace, který byl téhož dne schválen. Podle něho měl být útok zahájen 8. září a měla ho uskutečnit 38. A na levém křídle frontu, která v té době bojovala v prostoru Krosna na přístupech k Dukelskému průsmyku, přes nějž měl být veden hlavní úder. Přitom se počítalo s otevřením pohraničních horských přechodů vstřičným úderem obou východoslovenských divizí. Ke společnému postupu s nimi popřípadě k obsazení nepřátelských letišť, měla být zasazena i 2. čs. paradesantní brigáda v SSSR, která měla být vysazena na padácích v okolí Strop-

kova. Navázání dotyku sovětských a slovenských vojsk se předvíдалo během třetího až čtvrtého dne operace v prostoru mezi Zborovem a Dukelským průsmykem.

Ke zvětšení síly připravovaného úderu na Slovensko, navrhl zároveň maršál Koněv, aby se k útoku 38. A připojily alespoň čtyři divize na pravém křídle 4. UF, anebo aby byly předány do sestavy 1. UF. Tím měly být současně vytvořeny výhodné podmínky i k pozdějšímu plánovanému přechodu Poloninských Karpat také celým 4. UF. Také tento návrh sovětské vrchní velení přijalo a téhož dne, tj. 3. září vydalo velitel 4. UF generálplukovníkovi I. E. Petrovovi pokyn, aby se k útoku 38. A přes Dukelský průsmyk připojil 8. září jeden střelecký sbor na pravém křídle 4. UF postupem od Sanoku na Laborecký a Lupkovský průsmyk. Velitel frontu pak rozhodl, aby tento úder provedly svazky na pravém křídle 1. GA (107. ss), které v té době bojovaly v okolí Sanoku. Současně měla část jejich sil (30. ss) postupovat na Slovensko směrem přes Ruský průsmyk. Podle vývoje situace a v souladu s celkovým plánem na přechod Poloninských Karpat se pak měla k tomuto útoku později připojit i ostatní vojska 4. UF postupem přes ostatní horské přechody až po Jablonický a Tatarský průsmyk.

Vedle přípravy úderu přes Poloninské Karpaty, na severovýchodní Slovensko však měli velký význam pro SNP také dosavadní úspěchy sovětských vojsk v Rumunsku, hlavně rychlý postup 2. UF maršála R. J. Malinovského, který mezitím osvobodil Bukurešť a pronikl do prostoru mezi Barašov a Piesti. Navíc sovětské vrchní velitelství 5. září usměrnilo jeho postup na západ a na severozápad směrem k jihovýchodním hranicím Československa. Vojska ve středu jeho sestavy měla překročit Transylvánské Alpy a útočit přes Brašov a Sibiň na Kluž a proniknout od jihu a od jihovýchodu do Transylvánie v součinnosti s levým křídlem frontu, které mělo proniknout úderem od východu přes Východní Karpaty. Dosažením prostoru Satu Mare pak měla usnadnit 4. UF překročení Poloninských Karpat a ovládnutí prostoru Užhorod, Čop, Mukačevo. Tak měla být vyvrácena obrana německých a maďarských fašistických vojsk na Karpatech a osvobozena Zakarpatská Ukrajina, což mohlo podstatně usnadnit i úder vojsk na styku 1. a 4. UF na severovýchodní

Slovensko. To byla další významná a dosud neocenoovaná forma pomoci RA Slovenskému národnímu povstání.

Těsně před vyražením sovětských vojsk do útoku k přímé pomoci SNP došlo k ještě jedné významné události. Během 7. září totiž průzkum zjistil, že obě východoslovenské divize byly nepřítelem odzbrojeny. Proto také byl na poslední chvíli změněn úkol čs. výsadkových jednotek a jejich přesun na Slovensko byl zatím odložen. (V době od 12.

do 19. září pak byly zasazeny do bojů na levém křídle 38. A). Úkol ovládnout karpatské přechody maršál Koněv současně přenesl na partyzány, jejichž síly však na splnění tak velkého úkolu nemohly stačit.

Tak se stalo, že společný úder zvenčí i zevnitř k navázání dotyku mezi RA a slovenskými povstalcí nemohl být uskutečněn. Tíha úkolu prorazit nepřátelskou obranu a otevřít cestu na Slovensko zůstala potom jen na úderu RA zvenčí.

3. Pokus Rudé armády o navázání dotyku se slovenskými povstalcí a jeho vliv na stabilizaci povstalecké fronty

Úder k přímé pomoci zahájila na dukelském směru po rozsáhlém předchozím průzkumu bojem ráno 8. září 1944 38. A generálplukovníka K. S. Moskalenka. O den později, ráno 9. září, přešla do útoku na Laborecký, Lupkovský a Ruský průsmyk 1. GA generálplukovníka A. A. Grečka. Kromě toho již v předchozích dnech obnovila útok i vojska 2. UF maršála R. J. Malinovského v Rumunsku. 8. září vyrazil také z jihovýchodního Rumunska k útoku do Bulharska 3. UF maršála F. J. Tolbučina.

Útok vojsk na styku 1. a 4. UF probíhal z počátku úspěšně. Svazky 38. A prolomily již dopoledne 8. září první pásmo nepřátelské obrany severozápadně Krosna a zahájily postup k jihu. Také 1. GA se následujícího dne podařilo vlomit se do nepřátelské obrany u Sanoku a její svazky zde začaly pronikat na jih a na východ.

Počáteční rychlý postup sovětských vojsk ke karpatským průsmykům však byl brzy na všech směrech vedoucích na Slovensko zpomalen. Německé fašistické velení si totiž velmi dobře uvědomovalo, jaké nebezpečí mu hrozí z proniknutí osvobozenecových jednotek do prostoru povstaleckého Slovenska, hluboko do týlu jeho jižního strategického uskupení. Proto se snažilo za každou cenu zabránit spojení RA se slovenskými povstalcí, proto rychle začalo stahovat nové a nové síly hlavně proti 38. A. Do poloviny září podstatně zvětšilo své původní síly na dukelském směru. Vzrůst německých sil před 38. A během prvního týdne jejího útoku ukazuje tabulka.

Soustředěním značných sil na dukelský směr se nepříteli po úporných týdnech bojích podařilo postup 38. A dočasně zastavit v karpatském předhůří asi 15 km

		8. září 1944	14. září 1944	
divize	pěší	3	6,5	o 117 %
	tankové		2	
	celkem	3	8,5	o 183 %
osoby		asi 18 000	asi 45 000	o 150 %
děla a minomety		asi 290	asi 650	o 124 %
tanky a samohybná děla			70 (11.—12. září 80)	

od slovenských hranic před polskými městy Jaslo, Żmigrod Nowy a Dukla. Současně se mu podařilo odříznout od hlavních sil 38. A a obklíčit u polské osady Krempna i 1. gardový jezdecký sbor generálmajora V. B. Baranova, který byl zasažen do průlomu a již 13. září pronikl při zborovské silnici na slovenské hranice.

Také postup 1. GA ve směru na Laborecký, Lupkovský a Ruský průmysk se během prvního týdne bojů poněkud zpomalil. Nepřítel zde však soustředil daleko méně sil nežli na dukelský směr a tak se 1. GA po zasažení dalších sil podařilo jeho odpor v polovině září zdolat a pokračovat v postupu na jih a na jihovýchod.

Ačkoliv byl úder obou sovětských armád na styku 1. a 4. UF krátce po zahájení nepřitelem zadržen, přesto se jeho pomoc na Slovensku plně projevila. Nepřítel jím byl totiž přinucen rychle sem stáhnout, hlavně na dukelský směr, značné síly z přilehlých i vzdálenějších úseků fronty, ze zázemí i ze Slovenska. Tak ve dnech 8.–13. září přemístilo velení nepřátelské samostatné armádní operační skupiny „Heinrici“ proti 38. A od Popradu, Prešova a Giraltovců různé útvary v hodnotě asi dvou divízi o celkovém počtu kolem 12 500 mužů se značným počtem dělostřelectva a tanků. V důsledku toho se zeslabil tlak od východu proti povstání na Slovensku, což také umožnilo stabilizovat v této době povstaleckou frontu na východu země. To se pochopitelně projevilo i na ostatních úsecích povstalecké fronty.

V těchto dnech došlo současně na Slovensku k reorganizaci povstaleckých sil, zejména 1. čs. armády, což mělo také zlepšit řízení bojů s okupanty. Velitelství 1. čs. armády využilo zkušeností z prvních desetidenních bojů a zrušilo dosavadní dvě obranné oblasti. Místo nich bylo vytvořeno šest taktických skupin (dále ts) a jedna letecká skupina. Byly to: I. ts: stanoviště velitele (dále SV) Banská Bystrica s úkolem přímé ochrany Banské Bystrice, Velkého a Malého Šturce. II. ts: SV Brezno n. Hronom s úkolem bránit východní oblasti povstaleckého území. III. ts: SV Zvolen s úkolem bránit jihozápadní oblasti povstaleckého území. IV. ts: SV Zemianské Kostolany s úkolem bránit západní oblasti povstaleckého území. V. ts: VS Turčanský Sv. Martin s úkolem bránit prostor Turiec, Vrútky, Kráľovany. VI. ts: SV Liptovská Osada s úkolem brá-

nit severní oblasti povstaleckého území. Letecká skupina: VS Banská Bystrica, která zabezpečovala leteckou a protivzdušnou činnost na celém povstaleckém území. Do rámce jednotlivých taktických skupin byly začleněny i partyzánské síly. Tak s II. ts bojovala brigáda Jánošík, s III. ts později bojovala část 1. Štefánikovy brigády, se IV. ts bojovala brigáda J. Nálepky, s V. ts bojovala 1. Štefánikova a 1. Stalinova brigáda a se VI. ts bojovala brigáda Za osvobození Slovanů.

Karpatsko-dukelská operace RA, které se zúčastnil i 1. čs. armádní sbor, jakož i reorganizace povstaleckých sil se kladně projevila ve vedení dalších bojů s okupanty. Původně zamýšlená „blesková policejní akce“ na okupaci Slovenska se postupně v této době začala měnit ve vleklou pravidelnou válku. To však pro fašistické velení nebylo žádoucí.

Takto v dané situaci vystoupila pro nepřítel potřeba rychle ovládnout hlavní severoslovenskou komunikační tepnu, především úsek železniční trati mezi Vrútkami a Ružomberkem, který byl stále ohrožován povstaleckými jednotkami. Proto vedl nepřítel téměř nepřetržitě údery silami divize Tatra od západu proti povstalecké obraně V. ts u Priekopy. Přesto se povstaleckým jednotkám velmi aktivní činností podařilo zde svou obranu udržet až do 22. září. Ve stejné době pokračoval pluk Schill v útoku údolím řeky Nitra proti jednotkám IV. ts, které po těžkých bojích u Batovan ustoupily k Zemianským Kostolanům. Na všech ostatních úsecích fronty se povstalcům podařilo postup nepříteli zadržet.

Protože snaha okupantů po rychlém potlačení povstání selhala, dosavadní nezkušený velitel okupačních jednotek na Slovensku generál SS Berger byl odvolán a v polovině září byl vystřídán generálem SS Höfflem. Ten se rozhodl splnit co nejrychleji první část plánu na porážku povstání, tj. ovládnout železniční trať Vrútky, Ružomberk, a to vstřícným úderem divize Tatra od západu a pluku Schill od jihu.

K realizaci tohoto rozhodnutí přikročil Höffle ihned a to za situace pro okupanty vcelku příznivé, neboť po zadržení úderu RA od severovýchodu na Slovensko nehrozilo bezprostřední nebezpečí jejího spojení se slovenskými povstálci. Höffleho plánům napomáhala i určité zklamání v povstaleckých řadách, které bylo vyvoláno zmařením pokusu o navázání přímého a rychlého dotyku RA s povstálci.

4. Vývoj situace v druhé polovině září

Zatímco vojska na styku 1. a 4. UF vedla v prvním zářijovém týdnu roku 1944 úporné boje na severních svazích Karpat, čímž významně přispěla ke stabilizaci povstalecké fronty na Slovensku, dále se výrazně měnila celková vojenskostrategická a politická situace v jihovýchodní Evropě. Vedle Rumunska v této době odpadlo od fašistického Německa i Bulharsko. To pak se současným rychlým postupem 2. UF v jižním a středním Rumunsku vytvářelo výhodné podmínky k vyvrácení nepřátelské obrany na celých Poloninských Karpatech. Proto vedle dosavadního úderu 38. A a 1. GA na severovýchodní Slovensko a 17. gas, který v součinnosti s pravým křídlem 2. UF zahájil 11. září postup na Zakarpatskou Ukrajinu směrem přes Jablonický a Tatarský průsmyk, měla v druhé polovině měsíce postupně přejít do útoku přes další karpatské průsmyky i ostatní vojska 4. UF. Jejich postup mohlo přitom urychlit i to, že na východní části Poloninských Karpat se bránily převážně maďarské jednotky, které dávno ztratily zájem na pokračování války po boku hitlerovců.

Útok 4. UF byl nutno přizpůsobit nově vzniklým podmínkám, což se plně projevovalo v návrhu, který podala jeho válečná rada sovětskému vrchnímu velení již 13. září. Proto měl být uskutečněn ve třech etapách. V prvním období měla 1. GA pokračovat v dosavadním postupu směrem na Laborecký, Lupkovský a Ruský průsmyk a během pěti dní zde proniknout až k hlavnímu karpatskému hřbetu. V druhém období, které mělo trvat čtyři až pět dní, měla přejít do útoku i ostatní vojska frontu, překročit v celé šířce jeho útočného pásma hlavní hřbet Poloninských Karpat a dosáhnout čáry Jablůň, Snina, Stakčín, Vel. Bereznyj. Ve třetím období měly hlavní síly frontu dosáhnout čáry Čemerne, Michalovce. Podle nařízení sovětského vrchního velení ze 17. září pak měl být hlavní úder frontu veden i nadále přes Laborecký a Lupkovský průsmyk na Medzilaborce a dále přes Humenné na Michalovce, čímž měla být poskytována maximální pomoc 38. A na dukelském směru. Vrchní velení také stanovilo, aby vojska 4. UF dosáhla polsko-čs. hranic nejpozději do 19. září, aby do 30. září pronikla na čáru Hanušovce, Čemerne, Humenné, Stakčín, a aby nejpozději 3. října ovládla prostor Michalovce.

Kromě toho byly vneseny podstatné

změny i do dosavadního útoku 38. A na dukelském směru. Armáda byla posílena dalšími silami a to třemi střeleckými divizemi, dvěma tankovými sbory (které však měly jen poměrně nízké stavy bojových vozidel) a dělostřelectvem. Současně byl směr jejího hlavního úderu přesunut více na východ, blíže k rozhraní s 1. GA a mimo dosah nepřátelských protitúderů od západu. Také 1. GA byla v té době posílena, a to dvěma sbory, z nichž jeden byl horský, zvláště působivý svou organizací, vybavením a výcvikem pro boje v karpatském terénu. Útok 1. UF se v této době zúčastnilo také několik speciálních horských dělostřeleckých svazků a útvarů. Vedení boje v karpatském terénu bylo kromě toho zajištěno i zvláštním výcvikem, který byl velitelstvím frontu organizován v týlu již od srpna, a k němuž byly postupně uvolňovány všechny jednotky a štáby, a to i z prvních sledů.

Útok osvobozených vojsk přes Poloninské Karpaty nabyl v druhé polovině září zcela nové podoby. Byl nyní veden převážně v horském a zalesněném terénu a navíc se rozšířil z dosavadních směrů i na ostatní horské přechody. V jeho průběhu vojska 38. A a 4. UF do konce září dosáhla hlavního karpatského hřbetu v délce asi 260 km od Dukelského až po Jablonický průsmyk. Přitom ovládla některé z horských průsmyků, na dvou úzkých úsecích vstoupila na území severovýchodního Slovenska (poprvé jednotky 3. horského a 107. střeleckého sboru 1. GA 20. září severně Medzilaborců) a 21. září osvobodila i první slovenskou obec Kalinová.

I v této době se však postup osvobozených vojsk pro různé nepříznivé vlivy oproti plánu značně zdržel. Boj byl ztěžován především stále hůře schůdným horským zalesněným terénem a také počasí se neustále zhoršovalo. Nastávaly podzimní plísňovky, téměř neustále přelilo anebo byly husté mlhy. To vše ztěžovalo nejen činnost pozemních vojsk, hlavně tanků a dělostřelectva, ale často znemožňovalo činnost letectva a působilo velké obtíže i při zásobování jednotek. Také odpor nepřítelů neustále sílil. Hitlerovské velení přisunovalo k obraně karpatských přechodů vedoucích na Slovensko i nadále nové síly, které zaujímaly předem budovaná obranná postavení na hlavním karpatském hřbetu (tzv. „Arpá-

dová linie", a úporně se zde bránila s plným využitím všech výhod terénu. Sovětským a čs. vojskům se tak ani v druhé polovině září nepodařilo uskutečnit přímé spojení se slovenskými povstanci.

Také dosavadní výsledky bojů slovenských povstalců nebyly uspokojivé. Ukázalo se, že příčinou toho byla především skutečnost, že akce partyzánských a vojenských jednotek na povstalecké frontě nebyly navzájem dostatečně koordinovány. Mezi armádním velením (které bylo silně ovlivňováno Benešem a Ingrem) a partyzánskými veliteli docházelo velmi často k nezdravým sporům. Jejich příčinou byl především nesprávný způsob zasazování jednotek armádním velením. Přitom se ukázalo, že tyto rozpory nezasáhly prostě bojovníky — vojáky a partyzány. Právě naopak průběh obranných bojů ukázal, že na mnoha místech docházelo k jejich úzké součinnosti, jež nejednou vedla k úspěchu. K překonávání rozporů byla v Banské Bystrici 12. září zřízená Rada na obranu Slovenska v čele s velitelem 1. čs. armády. 16. září pak SNR ustavila Hlavní štáb partyzánských oddílů (dále HŠPO) na Slovensku. Jeho úkolem bylo koordinovat činnost partyzánských jednotek na frontě i v týlu nepřitele, organizovat a zásobovat partyzánské jednotky na okupovaném území Slovenska a organizovat partyzánské hnutí i v českých zemích. Později (29. září 1944) byl HŠPO významně posílen příchodem zkušeného partyzánského poradce, plukovníka RA A. N. Asmolova. Přes tato opatření se však nepodařilo ani v další etapě uvedené rozpory překonat.

Mezitím nepřítel využil příznivé situace, pronikl na horní Nitru a úderem do týlu se mu podařilo vyvrátit povstaleckou obranu V. ts v Turci. Současně se mu podařilo proniknout i do údolí Hronu. Navíc ztratili povstanci v této době také Oravu. Ani přílet 1. čs. stíhacího leteckého pluku s 21 letouny La-5 nepomohl zvratit tuto nepříznivou situaci. Důležité však bylo, že čs. letci získali vzdušnou nadvládu nad celým povstaleckým územím. Po ústupu V. ts z Turce byla organizována obrana na nových postaveních na západních svazích Velké Fatry. Přitom úsek Belá, Rakša bránili partyzáni 1. Stalínovy brigády a úsek Rakša, Čremošné, Horná Štubňa jednotky 1. ts.

V týlu pluku Schill působila po ústupu slovenských povstalců z horní Nitry i na-

dále Hornonitranská brigáda (na Vtáčniku) a brigáda Jan Žižka (v Strážovských horách). Na západním Slovensku působily v této době na Bílých Karpatech rovněž značné partyzánské síly, které později (8. října 1944) vytvořily 2. Stalínovu brigádu. Také na Oravě působilo i nadále několik samostatných partyzánských oddílů, a to oddíl Tichonov, Jaromov, Morského a Lvovci.

Přes houževnatý odpor povstalců se však nepříteli podařilo v druhé polovině září uskutečnit první část svého zámyslu — ovládnout železniční trať Košice, Bohumín.

V druhé polovině září však dosáhli povstanci i významného úspěchu, a to na východě, který se stal jednou z nejslavnějších stránek SNP. Jednotky II. ts přešly 21. září u Telgártu do útoku a postoupily asi o 20 km na severovýchod směrem k Popradu. Tento čin byl mocnou vzpruhou pro celé povstání.

V prostoru jižně Ružomberka v této době jednotky VI. ts i nadále úspěšně bránily své postavení na čáře kóta 1463 Šiprůň, Biely Potok, kóta 1062 Ostro.

Přibližně v této době začal přechod nově vytvořené partyzánské brigády Jan Žižka (byla to jiná brigáda nežli ta co působila ve Strážovských horách) ze Slovenska na Moravu. Přesto, že v této době nacistické velení vytvořilo již poměrně silnou „závoru“ na slovensko-moravských hranicích, která měla zabránit pomoci povstání z českých krajů a naopak, její přechod se po několika neúspěšných pokusech nakonec podařil.

Po ovládnutí železniční trati Ružomberok, Vrútky, přikročil Höffle k zpracování plánu na konečné potlačení povstání. K tomu došlo na nátlak velitelů německých skupin armád „Severní“ a „Jižní Ukrajina“ (obě skupiny armád byly v této době reorganizovány a 23. září přejmenovány na „skupinu armád A“ a „skupinu armád JIH“) na samotného Himmlera. Ti totiž vyjadřovali velké obavy vzhledem ke kritické situaci v Maďarsku a na možnosti spojení RA a povstanci na středním Slovensku, což mohlo katastrofálně ohrozit týl fašistických armád na sovětsko-německé frontě. Hlavní rysy Höffleho zámyslu lze shrnout takto:

1. Neustálou útočnou činností, třeba jen malými silami, vytrvale oslabovat síly povstalců a tím znemožnit rozšiřování

jejich území, zejména na sever (tzn. udržet trať Košice, Bohumín); úderem divize Tatra a pluku Schill se zmocnit železniční trati Zarnovica, Sv. Kříž n. Hronom, Horná Štubňa a současně z těchto sil vytvořit „silnou závoru“ proti možnému pokusu povstalců proniknout na západ.

2. Tímto způsobem postupně zatlačit povstalce do „středoslovenské pasti“, dalším zužováním povstalecké oblasti co nejvíce zmenšit možnosti jejich manévru a sevřit je v „kotli“ takto: upoutat 1. čs. armádu aktivní činností na čáře železniční trati Horná Štubňa, Sv. Kříž n. Hronom a na čáře Donovaly, Korytnica, Magurka a potom od východu a od jihovýchodu přes Brezno n. Hronom, dále od jihu přes Zvolensko Slatinu a z jihozápadu od Banské Štiavnice udeřit do týlu hlavních sil 1. čs. armády. Po tomto úderu Höfle očekával kapitulaci povstalců.

S tímto zámyslem Höfle seznámil Himmlera pravděpodobně počátkem října ve Vídni, který s ním souhlasil. K jeho realizaci však Höfle „potřeboval nejméně dvě další divize“. Protože však hitlerovskému velení velmi záleželo na co nejrychlejším ovládnutí celého středního

Slovenska, přidělilo Höfflemu více sil nežli požadoval.

Prvou část tohoto plánu začala německá okupační vojska realizovat téměř souběžně s jeho zpracováním. Tak divize Tatra začala již v posledním týdnu září útok proti 1. ts. ve směru Dolná Štubňa, Čremošné, který se však povstalcům podařilo odrazit. Ve stejné době přešly do útoku i jednotky pluku Schill od Prievidze proti IV. ts. ve směru Handlová, Kremnica. Tomuto útoku povstalci neodolali a 5. října po prolomení obranného postavení v prostoru Sklenné, Dolný Turček, Kremnica, ustoupili do Kremnických hor.

Přibližně ve stejné době, kdy se rodil a z části již i uskutečňoval plán okupantů na konečnou likvidaci povstání, zdůrazňoval Ingr ve své směrnicí (29. září 1944) Golanovi nutnost urychlit opevňovací práce na linii, která byla určena jako zadní hranice odporu. Dále zdůrazňoval, že linie „Velká Fatra až do údolí Hronu, včetně masivu Tater, musí být udržena za každou cenu až do spojení s jednotkami Rudé armády“. Ingr nakonec utěšoval, že „jde o získání času a to ne příliš dlouhého“. Splní se tyto Ingrovy předpovědi?

5. Vývoj situace v polovině října

Zatímco povstalci na Slovensku vyvíjeli úsilí, aby zabránili nepříteli dále zúžit jimi ovládaný prostor a rodil se plán na závěrečný útok okupantů k likvidaci povstání, došlo koncem září a počátkem října na frontě k důležitým změnám, které vedly k nové modifikaci vzájemných vztahů. Ty byly vyvolány přenesením těžiště útoku RA ve středoevropském prostoru na několik příštích měsíců do Maďarska.

Rudá armáda po osvobození převážné části Rumunska a celého Bulharska přešla počátkem podzimu roku 1944 společně s rumunskými, bulharskými a později i s jugoslávskými vojsky k rozsáhlému útoku v karpatsko-dunajském prostoru. To bylo umožněno rychlým posunutím fronty v jihovýchodní Evropě na západ k rumunsko-maďarským a k bulharsko-jugoslávským hranicím v průběhu září. Pro vývoj událostí v Československu bylo přitom důležité, že vojska 2. UF do konce září pronikla do východní a jižní části Transylvánie a na čtyřsetkilometrovém úseku se zde přiblížila na vzdálenost asi 160 km k jeho hranicím. To vytvářelo příznivé podmínky k pronikání RA na

naše území také od jihovýchodu, takže se celá východní část Československa dostávala pod bezprostřední údery osvobozenec-
neckých vojsk.

V této době však nepřítel připravoval silný protiútok, jímž se snažil zabránit v osvobození Maďarska a znovu ovládnout Rumunsko. K jeho provedení soustředilo hitlerovské velení kromě vojsk ustupujících z Rumunska a nově zasazených jednotek maďarské armády přes 20 různých divizí z Francie, Německa, Řecka a Jugoslávie, z nichž asi čtvrtina byla tankových nebo motorizovaných. Většina těchto sil byla zasazena na směrech vedoucích od jihovýchodu do Československa, takže postup osvobozenec-
neckých vojsk zde byl od konce září podstatně zpomalen, což se pochopitelně projevilo nepřiznivě v situaci povstání na Slovensku.

Plány nepřítel na zvrát událostí v jihovýchodní Evropě však byly zmařeny úspěšnými rozsáhlými operacemi RA, uskutečněnými v říjnu v karpatsko-dunajském prostoru. Pro osvobození Československa přitom byla nejdůležitější operace, již mělo být zničeno silné kar-

patko-transsylvánské uskupení nepřítel, bránící RA v postupu od východu na Budapešť. Toto uskupení, tvořené dvěma německými a dvěma maďarskými armádami, bylo koncem září ze tří stran obklíčeno vojsky 2. a 4. UF. V říjnu proto měly oba fronty toto obklíčení uzavřít současnými vstřícnými údery z jihu a ze severu. Hlavní úder přitom měla vést z jihu vojska na levém křídle 2. UF, a to z prostoru Oradea, Gyula přes Debrecen směrem na Miskolc. Úder od severu přes Poloninské Karpaty mělo vést pravé křídlo 4. UF směrem na Humenné a Užhorod. Vojska obou frontů se měla spojit na řece Tise u Čopu. Koordinací jejich úderu byl pověřen maršál S. K. Timošenko. V rámci této obklíčovací operace se pak počítalo i s účastí 38. A, která pokračováním útoku na dukelském směru na pomoc SNP měla současně krýt pravý bok hlavních sil 4. UF.

V souvislosti s uvedeným zámyslem byly koncem září stanoveny pro další činnost armád na styku 1. a 4. UF nové cíle. Jejich úkoly přitom zůstaly i nadále v podstatě nezměněny, byly jen upřesněny v souladu s celkovým zámyslem nově připravovaného útoku. Důležité pak bylo, že tím došlo k ještě těsnějšímu spojení úderu k přímé pomoci SNP s útokem RA na jižním strategickém směru.

Hlavní síly 2. UF zahájily útok od jihovýchodu do Maďarska 6. října a rychle postupovaly na západ. Během dvou týdnů pronikly až k řece Tise, na dolním toku ji dokonce překročily a pronikly k Dunaji. V prostoru Oradea a Debrecenu však byl jejich postup zadržován houževnatým odporem nepřátelských sil, připravených k protiútku do Rumunska. Tak se nepříteli podařilo zpomalit pronikání RA od jihovýchodu na Slovensko.

Postup osvobozených vojsk do východních oblastí Československa byl současně znovu zadržen i na severu, a to na hlavním hřebetě Poloninských Karpat. Nepřítel totiž vystihl nebezpečí připravovaného útoku a na přelomu září a října poslal svá vojska na dukelském, laborecko-lupkovském, ruském a užhorodském směru dalšími silami v hodnotě asi pěti divizí s početným dělostřelectvem a tanky. Přestože se na všech uvedených směrech podařilo osvobozeným vojskům počátkem října překročit čs. státní hranice, nepodařilo se jim však proniknout do větší hloubky na území Slovenska a jejich postup byl po několika dnech znovu zastaven.

Tato situace na frontě se pochopitelně nepříznivě projevila na povstalecké frontě na Slovensku. Nepříznivě se vyvíjela zejména situace na západě. V prvních říjnových dnech se zde nepříteli podařilo srazit jednotky III. ts a proniknout do blízkosti Zvolena. Jen přilet první větší části 2. čs. paradesantní brigády v počtu asi 1000 mužů s kulomety, minomety a protitankovými zbraněmi společně s novým velitelem 1. čs. armády gen. R. Viestem a její okamžité zasazení do protiúderu zabránilo úplnému zhroucení tohoto úseku fronty a umožnilo zde znovu stabilizovat obranu až do 26. října.

Příchod části 2. čs. paradesantní brigády a současná zpráva o tom, že sovětská a čs. vojska překročila v prostoru Dukelského průsmyku hranice Slovenska, značně povzbudila povstalec k dalšímu vypětí sil. V některých kruzích (zejména Ingr) však tato zpráva vyvolala nezdavé sebevědomí a bezstarostnost. V této souvislosti je zajímavá odpověď s. Gottwalda komunistům z povstaleckého vedení, která na jejich podnět došla z Moskvy 7. října a signalizovala nutnost přechodu povstalců k partyzánské válce v horách. Armádní velení však tento názor nepřijalo.

V této době se již nepřítel plně připravoval ke „generálnímu útoku“ proti slovenským povstalcům a stahoval na Slovensko posily, které zaujímaly tyto výchozí prostory: do prostoru Ružomberok přišla brigáda „Dierlewangera“; do prostoru Kráľova Lehota, Liptovský Sv. Mikuláš bojová skupina „Witenmeyer“; do prostoru Poprad, Spišská Nová Ves bojová skupina ze zálohy armádní skupiny „Heinrici“; do prostoru Jelšava, Rimavská Sobota, Lučenec 18. divize SS.

Až do příchodu uvedených nepřátelských posil na Slovensko byl poměr sil (i když po technické stránce — tanky, letadla, auta a zbraně — byla převaha na straně fašistů) vcelku příznivý pro povstalec. Vinou povstaleckého velení však tato skutečnost nebyla využita. Příchodem nepřátelských posil však povstalci v polovině října výhodu ztratili.

14. října 1944 oznamoval J. Šverma s. Gottwaldovi do Moskvy, že „dělá se se všechno pro potřebu války proti okupantům“, avšak zřejmě si uvědomoval změnu v poměru sil, neboť dodával: „Dělám ovšem i přípravy pro těžký konec...“

Tak ani v tomto období neprobíhaly boje povstalců — až na protiútok u Tel-

gártu — úspěšně. Nadále trvaly vážné nedostatky ve velení, v důsledku čehož utrpěli povstalci další územní, materiální i morální ztráty. A skutečnost, tj. že

pokus RA o spojení s povstalci se nezdařil, jakož i příchod nepřátelských posil na Slovensko, stále více doléhaly na povstalce.

6. Vývoj vojenskopolitické situace v jihovýchodní Evropě a průběh bojů v závěrečném období SNP

V druhé polovině října 1944 dochází k značným změnám ve vývoji vojenskopolitické situace v jihovýchodní Evropě. Velká vítězství RA v jihovýchodní Evropě vyvolávala totiž v maďarských vládnoucích kruzích velké obavy o osud režimu. Na podzim roku 1944 bylo již zcela jasné, že porážka fašistického bloku je otázkou jen nedlouhé doby. Proto i horthyovská vláda v Maďarsku ve snaze zachovat své panství v zemi se snažila vyvléknout se ze spojení s hitlerovským Německem a ze strachu z příchodu RA do země vedla tajná diplomatická jednání s Angloameričany o uzavření separátního míru. V době, kdy sovětská vojska již stála na hranicích Maďarska, však byly západní velmoci nuceny odkázat ji k jednání se SSSR, kam také koncem září vyslala své vyjednávače. 11. září podepsaly obě strany v Moskvě úmluvu o příměří, jejíž ustanovení však nevešla v platnost. Horthyovská vláda totiž ze strachu před revolučním hnutím lidu, které by bylo posíleno příchodem RA do země, stále udržovala své dosavadní spojení s fašistickým Německem. Tato obojká politika, i když pečlivě utajovaná, vzbudila nedůvěru hitlerovcům, kteří se proto rozhodli ještě více upevnit své postavení v Maďarsku. Horthy i s jeho klikou byl odstraněn a 15. září byla zde nastolena vláda fašistické strany „šípových křížů“ v čele s F. Szálasiem. Ta potom pokračovala ve válce proti SSSR až do úplné porážky a do naprostého rozkladu maďarské armády.

Tyto události v sousedním Maďarsku se pochopitelně projeví i na Slovensku, a to tím, že umožnily okupantům v druhé polovině října vést (bez obav o týl vlastních vojsk) úder na střední Slovensko také od jihu z Maďarska. Kromě toho maďarské jednotky byly i nadále přinuceny pomáhat německým vojskům v obranných bojích na frontě, a to právě především na směrech, vedoucích od východu a od jihovýchodu na Slovensko.

Mezitím úspěšně probíhal útok RA v karpatsko-dunajském prostoru, ale právě na směrech vedoucích do východní oblasti Československa byl postup osvobo-

zeneckých vojsk stále zdržován zmíněným karpatsko-transsylvánským uskupením. Protože však svazky na levém křídle 2. UF rychle pronikaly do jihovýchodního Maďarska a zahájily postup také východně řeku Tisy na sever, začaly německé a maďarské jednotky z obavy před obklíčením ustupovat na západ také v celém karpatsko-transsylvánském prostoru. První známky jejich ústupu se projeví již 8. září v Transylvánii a v druhé polovině října i na Zakarpatské Ukrajině. To pak usnadnilo vojskům na vnitřních křídlech 2. a 4. UF přejít k jejich pronásledování a k postupnému rychlému osvobození severozápadního Rumunska, východní části Československa a severovýchodního Maďarska.

I v této situaci se však hitlerovskému velení podařilo zachovat souvislost obrany a svá vojska postupně odvést z karpatsko-transsylvánského prostoru na západ za řeku Tisu a na východní Slovensko. Napomohly k tomu také silné protiúder, které nepřítel provedl koncem října u Nyiregyházy, u Čopu a západně Užhorodu, jimiž zabránil RA uzavřít obklíčení. Následkem toho se znovu zpomalil a později na několik týdnů zastavil i postup sovětských vojsk, která v druhé polovině října postupně obnovila útok na všech směrech vedoucích přes Poloniské Karpaty. V kritických dnech povstání na Slovensku koncem října tak bylo pronikání osvobozeneců od severovýchodu a od východu na Slovensko znovu zadrženo.

Přes velké úsilí se tak sovětským a čs. jednotkám podařilo do počátku listopadu roku 1944 osvobodit jen nevelkou část severovýchodního Slovenska v celkové rozloze asi 1000 km². Fronta se zde potom ustálila na dobu asi tří týdnů zhruba na čáře západně, jižně a jihovýchodně Dukelského průsmyku, severovýchodně Medzilaborců, východně Sniny, východně Sobrance, západně a jihozápadně Užhorodu, východně Čopu a dále v severovýchodním Maďarsku po řece Tise. Ani v této době se tedy nepodařilo uskutěčnit přímé spojení osvobozeneců vojsk na frontě se slovenskými povstalci,

kteří mezitím přešli pod tlakem „generálního útoku“ okupantů od obrany souvislého území k partyzánským způsobům boje.

A jak se mezitím v druhé polovině října vyvíjela situace na Slovensku?

Povstalecká oblast na středním Slovensku byla obkličena souvislým kruhem nepřátelských vojsk, z nichž v prvním sledu byly dvě divize, dvě bojové skupiny (každá v hodnotě asi divize), jedna brigáda, jeden pluk a některé jiné jednotky. Další divize, které měly nebo mohly podpořit prvý sled v boji proti slovenským povstalcům, se porůznu soustředily jak na okupovaných částech Slovenska, (3 divize a další jednotky), tak i mimo jeho území. Nepřítel měl dostatek těžkých zbraní a podporu letectva.

Proti těmto nepřátelským vojskům byly na povstalecké straně tyto síly: 18 praporů pěchoty (mnohé z nich však byly jen nedostatečně vyzbrojené a boji značně vyčerpané), 5 partyzánských brigád, 27 dělostřeleckých baterií různých ráží (mnohé z nich byly bez zaměřovačů a všeobecně měly nedostatek střeliva), 20 stíhacích letounů La-5, několik lehkých tanků a tři obrněné vlaky. Celkově lze konstatovat, že nepřítel měl po všech stránkách značnou převahu.

Předzvěsti generálního útoku německých okupačních vojsk se stalo začátkem druhé poloviny října 1944 zesílené bombardování Banské Bystrice, Liptovské Osady a Brezna n. Hronom. Ve dnech 18.—27. října pak okupační vojska postupně přecházela na jednotlivých směrech do útoku.

18. října zahájila na východě útok bojová skupina armádní operační skupiny „Heinrici“ proti II. ts od Spišské Nové Vsi. Téhož dne přešly na jihu do útoku i jednotky pluku Schill z Banské Štiavnice směrem na Krupinu proti II. ts. Následujícího dne, 19. října zahájilo na jiho-východě útok i pravé křídlo 18. divize SS na Revúcu a vojska ve středu její sestavy na Rimavskou Sobotu proti II. a III. ts. Na všech směrech se nepříteli podařilo povstalecké jednotky pozvolna zatlačovat na stále menší a menší prostor středního Slovenska.

Souvislé povstalecké území tak bylo kolem 20. října zúženo v podstatě již jen na prostor Banská Bystrica, Zvolen, Brezno n. Hronom. Přitom tlak nepřítel nikak neochaboval. Zřejmě pod dojmem této situace oznamoval Viest 22. října Ingroví, že „Ze všech těchto okolností začíná se

již rýsovat poslední možnost, odchod do hor“.

Za těchto okolností svolal Viest večer 22. října poradu všech velitelů taktických skupin. Na ní se dospělo k závěru, že 1. čs. armáda, velmi vyčerpaná dosavadními boji, nebude schopna dále odolávat zvýšenému tlaku nepřítel. Na základě toho bylo rozhodnuto stáhnout vojenské jednotky na obranné postavení ve středoslovenských horách. Obrana měla být zajištěna takto: „I., II. (bez jednotek z prostoru Lom n. Rimavicou, Kokava), IV., V. a VI. taktická skupina zaujmou obranné postavení všeobecně na svazích Nízkých Tater a Velké Fatry. VŠ velitele armády v Donovalch. III. taktická skupina a většina letecké skupiny zaujmou pohyblivou obranu jižně od Hronu v pohorí Polana, Vepor, Slovenské Krušnohoří. 2. čs. paradesantní brigáda v SSSR má vytvořit pohyblivou zálohu velitele armády v prostoru Staré Hory, Motyčky.“

Ústup 1. čs. armády na obranné postavení v horách měl ve skutečnosti být jen pokračováním obranné koncepce a nikoliv přechod na partyzánský způsob boje. Základním nedostatkem pak také bylo, že velitel armády nevydal včas přesné rozkazy o směrech odchodu a jakým způsobem se mají jednotky stáhnout do hor.

V příštích dnech pak zahájil nepřítel útok i na ostatních směrech. 23. října přešla na východě do útoku proti povstaleckým jednotkám II. ts v prostoru Kráľova Lehota, Liptovský Hrádek i bojová skupina „Witenmeyer“ a téhož dne zahájila útok proti jednotkám VI. ts na výšině Ostró i brigáda „Dierlewanger“. Následujícího dne, 24. října, přešla do útoku na severozápadě z Turce do pohorí Velké Fatry proti 1. Stalinově brigádě také divize Tatra.

Zatímco nepřítel na všech směrech zvolna postupoval, začaly vzhledem k vývoji situace partyzánské jednotky, které dosud bojovaly po boku armádních jednotek, postupně v průběhu bojů vycházet do nových prostorů v týlu nepřítel s cílem pokračovat v boji proti okupantům partyzánskými formami. Také 1. čs. stíhací letecký pluk, když nepřítel začal chrožovat povstalecká letiště, se vrátil přes frontu nazpět k RA. Tak povstalci zůstali v posledních říjnových dnech bez letectva a nadvládu ve vzduchu plně získal nepřítel.

Dne 24. října 1944 zaslali komunisté z povstaleckého vedení zprávu s. Gottwaldovi, v níž oznamují, že „přípravy ar-

mády k přechodu do hor jsou slabé“ a vyslovovali obavy z „rozbití armády“, protože „důstojníci se na takovou válku nepřipravují“. Přitom však možnosti bojovat na pravidelné frontě byly již v podstatě vyčerpány. Za takto vzniklé situace byla zcela nereálná odpověď Ingra na Viestovo hlášení z 22. října o „poslední možnosti“, která došla téhož dne, a v níž stálo, že „se musí vynaložit krajní úsilí, aby se na středním Slovensku, i když na omezenějším prostoru, udržel souvislý organizovaný odpor až do příchodu Rudé armády. Jsou oprávněné důvody k předpokladu, že Němci nebudou mít dost času likvidovat Váš souvislý odpor, jestliže bude využito výhod terénu, zesíleného opevnění na zvolených místech...“ Ve skutečnosti však v této době byly jednotky RA na nejkrajnějším směru — Na Karpatech — vzdáleny asi 90 km od povstaleckého území. A to bylo příliš daleko vzhledem k rychle se rozvíjejícímu generálnímu útoku nepřítelů, který povstalci nebyli s to zastavit.

Velitelství 1. čs. armády v této době zcela ztratilo kontakt s jednotkami a zůstalo nejvyšším orgánem velení již jen podle jména. V nejsložitější situaci při ústupu byly jednotky 1. čs. armády odkázány samy na sebe a na nižší velitele. Jen na jejich iniciativě povětšinou záviselo, zda se jednotlivým skupinám podaří vyhnout úplnému zničení. A to právě bylo osudné. Většina vojenských jednotek nevěděla, čím se má řídit. Proto ti velitelé, kteří jednotky neopustili, byli nuceni improvizovat, někde více jinde méně.

Rychlý postup nepřítele demoralizoval povstalecké jednotky, leteckými údery jim způsoboval velké ztráty a často je rozbíjel, zejména při ústupu jádra armády Starohorskou dolinou. Ústupové komunikace byly přeplněny uprchlíky z řad civilního obyvatelstva, mezi nimiž se prodlíraly vojenské jednotky, často opuštěné

svými veliteli. Na cestách zůstával různý materiál, zabité dobytek, opuštěná vozidla, děla i střelivo. Spojení mezi vojenskými jednotkami prakticky neexistovalo. Mezi vojáky se rozšiřovaly zprávy, že armáda je rozpuštěná a že se každý její příslušník může libovolně rozhodovat. Je pochopitelné, že v nastalém zmatku podobné zprávy nacházely živnou půdu a dovršovaly rozklad jednotek. Na 10 000 vojáků bylo zajato, mnoho z nich přestalo bojovat. Jen několika jednotkám, jako například většině 2. čs. paradesantní brigády, i některým jednotkám II., VI. ts a dalším se podařilo organizovaně ustoupit a přejít na partyzánský způsob boje.

Velitel 1. čs. armády se svým užším štábem po odchodu na Donovaly odmítl společný postup se zkušenými partyzánskými veliteli a s 2. čs. paradesantní brigádou. Spoléhal na to, že se mu podaří pod ochranou strážního oddílu přejít z Nizkých Tater přes údolí Hronu k povstalecké vojenské skupině v prostoru Poľana. To se mu nepodařilo a 3. listopadu 1944 byl zajat v podhorské osadě Nízkyých Tater v Bukovci a později byl okupanty popraven.

Do konce prvního listopadového týdne obsadili okupanti téměř všechny osady a města a pronikli do všech hlavních údolí a průsmyků středního Slovenska. Takto bylo Slovenské národní povstání vojensky poraženo. Höfleho plán na porážku povstání se plně zdařil. Na okupovaném Slovensku začal nemilosrdný teror německého i domácího fašismu proti slovenskému lidu jako odplata za povstání. Národní a demokratická revoluce na Slovensku však potlačena nebyla a v nových podmínkách pokračovala dále. Povstalecké mocenské orgány již předtím přešly do ilegality, odkud i nadále řídily národně osvobozenecský boj. Slovenský lid dále pokračoval v boji se zbraní v ruce proti okupantům v horách formami partyzánské války.

7. Význam pomoci úderů Rudé armády na frontě pro SNP a hlavní příčiny jeho vojenské porážky

Na Slovensku se po celou dobu povstání výrazně projevovala pomoc, kterou jí poskytovaly údery sovětských vojsk na frontě. Hlavní roli v pomoci fronty SNP hrála karpatsko-dukelská operace 38. A. K jejím zadržení musel nepřítel stáhnout poměrně velké množství sil, a to i z Východního Slovenska, zejména v prvních dnech po jejím zahájení. Tento fakt se v druhém zářijovém týdnu výrazně

projevil uvolněním tlaku nepřítele proti povstání od východu a napomohl stabilizovat povstaleckou frontu nejen v prostoru Popradu, ale i na ostatních úsecích. Velký význam karpatsko-dukelské operace pro SNP ukazuje zejména to, že v jejím průběhu bylo německé velení nuceno během září a října zasadit na dukelský směr vojska v celkové hodnotě asi 18 divízi, z toho 3 tankové, na 2000 děl a

minometů, asi 250 tanků a samohybných děl a mnoho jiné válečné techniky.

Při hodnocení pomoci fronty SNP však není možno omezit se jen na úder přes Dukelský průsmyk. Je třeba postihnout celkový význam úderů, které byly v září a říjnu zasazeny na Poloninských Karpatech nepřátelské armádní operační skupině „Heinrici“, do jejíž oblasti působení spadalo vedle Zakarpatské Ukrajiny i celé východní Slovensko. Vždyť na obou stranách zde bylo na třisetkilometrové frontě nasazeno celkem asi 70 divizí, na 700 tanků a samohybných děl, téměř 9500 děl a minometů, velké množství bojových letounů a ostatní válečné techniky. Přitom síly obou stran byly přibližně stejné. Sovětským vojskům se přitom přes nepříznivé terénní a povětrnostní podmínky podařilo postoupit na jednotlivých směrech o 50–175 km a způsobit nepříteli tyto ztráty: byla úplně zničena jedna nepřátelská divize, šest divizí byly způsobeny ztráty přes 50 % stavu, na živé síle ztratil nepřítel na 150 000 padlých, raněných a zajatých, bylo zničeno a ukořistěno přes 160 tanků a samohybných děl, přes 1500 děl a minometů, přes 230 aut aj.

Význam pomoci fronty SNP v širším měřítku pak výrazně dokresluje tyto údaje: od konce srpna do konce října na jižním úseku sovětsko-německé fronty (na Poloninských Karpatech, v Rumunsku, v Bulharsku, v Maďarsku a v Jugoslávii) byly poutány nepřátelské síly, jejichž hodnota se téměř neustále pohybovala mezi 70–80 divizemi, z nichž více než jedna desetina bylo tankových nebo motorizovaných; přitom 40 divizí nepřítel bylo buď zničeno nebo kapitulovalo (hlavně koncem srpna v Rumunsku) a přes 30 jeho divizí utrpělo ztráty přes 50 % svého stavu. Hitlerovskému velení se proto jen s velkým úsilím dařilo v září a říjnu neustálým prisunováním nových sil z jiných úseků sovětsko-německé i západní fronty a ze svého zázemí udržet souvislost své obrany v jihovýchodní Evropě. Proto také nemohlo zasadit početnější vojska k potlačení SNP, které mohlo za těchto podmínek po dva měsíce odolávat hitlerovským okupačním vojskům v úplném nepřátelském obklíčení.

Uvedená čísla jasně dokazují, že hlavní a nejdůležitější formou pomoci RA pro SNP byly její údery na celém jižním úsevu k tomu i další formy pomoci, jako vedly ke vzájemnému spojení. Přistupovalo sovětsko-německé fronty, i když ne-

partyzánské výsadky, přilet čs. leteckých a výsadekových jednotek z SSSR, dodávky zbraní, střeliva a jiného materiálu. To vše tvořilo základní podmínky k tomu, že SNP po tak dlouhou dobu odolávalo úderům okupantů.

Ačkoli se RA nepodařilo uskutečnit přímé spojení s povstalcí, přesto měla její činnost na frontě velký význam pro boj s kupaťami na Slovensku. Údery sovětských vojsk na přilehlých i vzdálenějších úsecích fronty umožnily slovenským vlastencům, aby odolávali náporu hitlerovských vojsk na souvislém povstaleckém území. Usnadnily také opětovný přechod k partyzánskému způsobu boje a pokračování ozbrojeného odporu až do úplného osvobození v době od listopadu 1944 až do jara 1945. Přes tuto pomoc se slovenským vlastencům nepodařilo uhájit souvislou povstaleckou oblast až do příchodu osvobozeneců vojsk. Čím to bylo způsobeno?

Základní příčinou bylo to, že nedošlo včas ke vzájemnému spojení povstalců s postupujícími osvobozenecy vojsky na frontě. Zkušenosti z druhé svět. války totiž ukazují, že lidové povstání v jednotlivých zemích (např. v Itálii, Rumunsku, Bulharsku a Francii) zvítězilo tehdy, jestliže v době jeho propuknutí byla fronta osvobozeneců armád v jeho blízkosti, a jestliže vypuklo na směru aktivních útočných operací spojeneckých vojsk, které mohly v nejkratší době přinést povstalcům pomoc, tzn. jestliže došlo ke spojení pozemních sil osvobozeneců armád s povstalcí.

Na Slovensku, protože leželo mimo oba hlavní strategické směry RA, a protože se fronta poměrně blízko slovenských hranic po rozsáhlém útoku RA na Bílé Rusi a na Západní Ukrajině vyčerpala, se nemohl takovýto úspěch v létě r. 1944 dostavit. Čára fronty na jižním strategickém směru, která se stala pro povstání určující, byla v druhé polovině srpna 1944 stále ještě velmi vzdálena. Z hlediska pohybu fronty tedy čas pro povstání v této době ještě nedozrál. Přesto povstání vypuklo, a to vzhledem k vyspělému hnutí odporu, zejména k rozsáhlému partyzánskému boji, dále vzhledem k rozkladu klerofašistického režimu a k revoluční krizi, která v té době vrcholila. Bylo urychleno i zahájení okupace Slovenska hitlerovci. Povstání však vypuklo bez hlavní a rozhodující podmínky — bez koordinace s postupem RA. Rozhodujícím momentem pro celkový průběh povstání

pak bylo, že po jeho propuknutí nebylo uskutečněno spojení s pozemními vojsky RA. V tom také spočívala základní a rozhodující příčina vojenské porážky SNP.

Při hodnocení SNP se v minulosti velmi často označovalo za základ, příčinu jeho vojenské porážky nedostatky v jeho vojenském velení. Tento faktor však ve skutečnosti hrál jen druhořadou úlohu, která mohla porážku buď urychlit nebo zpomalit. Převážná většina příslušníků velitelského sboru 1. čs. armády, ale i HŠPO na Slovensku (byl z počátku tvořen převážně z řad důstojníků slovenské armády), byla vychovávána v předmnichovské republice v duchu francouzské vojenské doktriny, jejímž základním rysem byla obranná koncepce. Nepříznivě působilo i to, že tito důstojníci byli povětšinou třídně omezení, a že neměli dostatek bojových zkušeností. Totéž platí i o mnoha povstaleckých jednotkách, jež v důsledku neznalosti a nedostatečných zkušeností či z různých jiných důvodů nebyly schopny splnit dílčí úkoly na svěřeném úseku. Nezkoušenost a nedostatečná schopnost správně se v bojích orientovat pak měla často za následek zbytečný ústup a paniku, která představuje na bojišti největší nebezpečí. Nelze tedy opomíjet skutečnost, že proti zkušené a zaběhnuté nacistické voj. mašinerii stáli revoluční bojovníci, kteří sice měli dobrou vůli i velkou snahu, ale kteří v rozhodující většině teprve překonávali křest ohněm a v tvrdé praxi si teprve ověřovali své teoretické znalosti vojenského umění či získávali zkušenosti.

V jakém směru mělo vojenské velení povstání (včetně gen. Ingra, který velel na dálku z Londýna) podíl na vojenské porážce povstání? Především v tom, že byla nedostatečně využita relativní početní převaha povstalců nad nepřítelem, která trvala až do poloviny října 1944. Povstalecké síly byly v pravidelné obraně rozmístěny lineárně a rovnoměrně, takže nebyl plněn základní požadavek vojenského umění soustřeďovat síly a prostředky do prostoru hlavního odporu.

Obrana osvobozeného území byla vedena pasivně, tj. nebyla dostatečně kombinována útočnou aktivitou v taktickém měřítku. Pasivní obrana a ústup, na něž se velení 1. čs. armády pod rozhodujícím vlivem gen. Ingra orientovala od samého počátku povstání, vedly k neustálému zbytečnému zmenšování povstalecké oblasti. Povstalci tak zbytečně ztráceli stále více a více volnosti manévru, pod

nepříliš silnými údery nepřítele se vzdávali od linie fronty RA a dostávali se do tzv. „středoslovenské pasti“. To pak umožňovalo okupačnímu velení plně soustředit své síly a zvolit výhodné směry i příznivou dobu k uskutečnění závěrečného „generálního útoku“.

Tímto způsobem povstalecké vojenské velení nevyužilo svůj potenciál k delšímu udržení původní osvobozené oblasti.

Později, když nepřítel přisunul další posily, ztratili povstalci všechny naděje na udržení souvislé fronty. Jediným východiskem proto byl organizovaný přechod armády i partyzánů k partyzánské válce. Zachování povstalecké armády jakožto armády partyzánské, a to i za cenu ztráty souvislého osvobozeného území, by nebylo tak bolestné jako to, co se stalo — ztráta jak území tak i pravidelné armády.

S přechodem na partyzánskou válku však velení armády ve skutečnosti vůbec nepočítalo. V tom, že včas nezajistilo přechod armády na partyzánský způsob boje, spočívá také největší vina velení 1. čs. armády. Takovýto přechod ovšem vzhledem k třídní omezenosti armádního velení nebylo možno uskutečnit. V tom také spočívá pravá podstata této viny.

Přesto, že SNP bylo vojensky poraženo, představuje vůbec největší čin československého odboje, a jedno z největších a z nejvýznamnějších bojových vystoupení celé evropské resistance za druhé světové války. Vedle zásadních politických kladů představuje povstání již svým vznikem a faktem, že vypuklo za stávající situace v tak velké síle, a že se udrželo tak dlouho, také vojenský úspěch prvního řádu. Je také třeba zdůraznit jeho strategický význam pro činnost RA, neboť rozdělilo východní frontu nepřítele na dvě části a oddělilo od sebe dvě operačně strategická uskupení německých vojsk, představovaná v té době skupinou armád Severní (později skupina armád „A“) a Jižní Urajina (později skupina armád „Jih“). Velké nebezpečí představovalo zejména pro jihovýchodní strategické uskupení nepřítele, neboť bezprostředně ohrožovalo jeho hluboký týl.

SNP přispělo takto velkým dílem k vítězství pokrokových sil nad fašismem. Proto je třeba velmi kladně hodnotit úlohu obou hlavních složek povstání — pravidelnou armádu i partyzány. Jedině v úzké spolupráci obou těchto složek bylo možno držet se po tak dlouhou dobu proti okupantům.

PŘECHOD Z ÚTOKU DO OBRANY a co s tím souvisí

Plukovník ČSc. Ludvík Varvařovský

V poslední době se zájem naší odborné literatury v poměrně značné míře dotýkal otázek obranného boje a operace. Důvod k tomu je možné hledat jednak v rozkaze MNO pro výcvikový rok 1964 a jednak zřejmě i v tom, že praktická řešení těchto otázek v různých cvičeních ukázala, že ne vše, co se dotýká obrany, je na všech stupních jasně chápáno a vykládáno. Jedním z takových problémů, který mnohdy a mnohým způsobuje rozpaky (ne-li obtíže), je řešení těch otázek, jež jsou spojeny s přechodem do obrany v průběhu útoku.

Jelikož právě tento problém považují osobně za velmi důležitý a též i složitý, chci přispět k jeho objasnění. Z četby článků mnohých autorů jsem sice došel k závěru, že obranu celkem správně chápou jako vynucený druh bojové činnosti, ale tento svůj názor nedovádějí až do konce, tj. nevidí vždy v plném rozsahu, co vše může být obsaženo právě v onom slově „vynucený“. Kdyby podstatu tohoto slova v plné šíři promítli do charakteru soudobého boje, kdyby ji podrobili náročné analýze pod zorným úhlem účinků a důsledku použití jaderných zbraní, pak by jejich názory na takové otázky, jakými jsou např. „přípravné období obranné operace, zaujímání obranné sestavy, boj s nepřátelskými zálohami na přístupech k obraně, přední okraj obrany, přechod z obrany do opětovného útoku apod.“, musely být dovedeny k jiným závěrům než k těm, k nimž jsou mnohdy dováděny.

Je možné namítnout, že tvrzení o obraně, jako vynuceném druhu bojové činnosti, je příliš kategorické a jednostranné, neboť v boji a operaci se často vyskytnou i takové situace a okolnosti, kdy se k obraně uchýlíme na podkladě vlastního rozhodnutí, dobrovolně. Takový názor nelze odmítnout, nelze však současně ztrácet ze zřetele, že vítězství nad protivníkem se dá dosáhnout jedině rozhodným útokem. Tato tisíciletá zásada vojenského umění vystupuje tím spíše do popředí dnes, kdy soudobé prostředky fyzického ničení živé síly a techniky svými takticko-technickými vlastnostmi si přímo zákonitě vynucují útočnou činnost (pohyb, manévry) a současně varují před dlouhodobým setrváváním na místě. Již tato jediná skutečnost ukazuje na to, že **obranou bychom nemohli dosáhnout žádných rozhodných cílů** (podtrhuji cílů, čímž nepopírám, že obranou je možné za určitých okolností a na určitém stupni dosáhnout i značného úspěchu) a že se pro ni proto budeme rozhodovat především tehdy, když nebude jiného východiska.

Jinými slovy řečeno:

- pokud to bude možné, vždy budeme vyvíjet úsilí útočit a teprve tehdy, až útok z jakýchkoliv důvodů nebude možný nebo účelný, přejdeme k obraně;
- pokud tedy bude nutné přecházet k obraně, bude to především v průběhu útoku.

Tuto skutečnost (nebo reálnou perspektivu) je třeba pochopit do všech jejích důsledků, neboť ona základním způsobem ovlivňuje nejen místo a úlohu obrany v soudobých bojových podmínkách, ale i časové možnosti a způsoby zaujímání obranných sestav, organizaci obrany v celku i jednotlivostech a formy velení.

Z historie poslední světové války (jmenovitě z jejího druhého a třetího období, kdy sovětská vojska přešla k rozhodným útočným operacím) víme, že k obraně docházelo převážně ze tří důvodů:

- při odražení protiztečí a protiúderů fašistických vojsk; taková obrana byla vždy dočasná i když v průběhu některých útočných operací trvala řadu dní; jejím cílem bylo odrazit úder protiúderných uskupení nepřítele, způsobit jim maximální ztráty, obklíčit a rozbit je v součinnosti s vojsky útočícími na sousedních směrech;
- při nutnosti vyšetřit síly a prostředky k rozhodné útočné činnosti na jiných důležitých směrech; cílem této obrany bylo chránit boky útočících vojsk a současně aktivní činností klamat nepřítele o skutečném směru hlavního úderu a nedovolit mu přeskupovat síly a prostředky k úsekům, kde sovětská vojska vedla úder (prolamovala fašistickou obranu); ve srovnání s předcházejícím případem trvala tato obrana zpravidla déle;
- při čerpání útočných možností vojsk (obvykle při dokončení útočné operace frontu), ať již k tomu došlo z materiálních důvodů, nebo proto, že se fašistickému velení podařilo v operační hloubce znovu zorganizovat obranu a na určitou dobu sovětský postup zastavit; cílem této obrany zpravidla bylo doplnit vojska lidmi a materiálem, přisunout zásobovací základny a připravit se k další útočné operaci buď na dosavadním nebo na jiném vhodnějším směru; obrana tedy v podstatě vyplňovala přestávku mezi jednotlivými útočnými operacemi frontů (skupiny frontů) a trvala mnohdy řadu týdnů.

Srovnáme-li takticko-technické vlastnosti tehdejších prostředků ničení s dnešními, vidíme, že ve všech případech (tedy i v prvním případě) měla vojska na přípravu obrany více času nežli by měla dnes. Protivník mohl svými údernými uskupeními vážně ohrozit útočící vojska teprve tehdy, když se dostal do bezprostředního dotyku s nimi (kromě letectva), tj. když většinu svých palebných a úderných prostředků dostal do takové blízkosti útočících vojsk, aby nad nimi v daném prostoru získal příslušnou převahu sil a prostředků. Při tehdejšímu tempu bojové činnosti vyžadovalo takové opatření mnohem více času nežli dnes, kdy podobné převahy je možno dosáhnout jadernými údery ve velmi krátkém časovém úseku a kdy jsou vojska úplně mechanizována a motorizována. Toho všeho bylo možno pro přípravu obrany využít, mohlo se tedy hovořit o přípravném období v pravém slova smyslu téměř ve všech případech a situacích. Poměrně nižší tempo bojové činnosti a nutnost soustřeďovat převahu sil a prostředků na celkem omezené prostory měly svůj odraz i v tom, že přechod do obrany, ve srovnání s dnešními podmínkami, byl víceméně současný (útočné sestavy byly poměrně kompaktní, útočná pásma úzká, linie fronty bez větších zvlnění a mezer) a méně komplikovaný. Ve srovnání s 2. světovou válkou je tedy soudobá obrana v situaci mnohem nepříznivější.

K potvrzení tohoto závěru a pochopení jeho důsledků pro zaujetí správného stanoviska k otázce existence a délky přípravného období obranné operace, chci poukázat na některé okolnosti, jež vyplývají z charakteristických rysů soudobých operací a mají vztah k obraně.

Zásada, že vítězství nad protivníkem lze dosáhnout jedině rozhodným útokem, není pouze naší zásadou, ale i zásadou našeho pravděpodobného nepřítele. I on má jaderné zbraně, rakety, silné letectvo a pozemní vojsko; kromě toho má agresivní cíle — a těch nedosáhne obranou. Proto soudobá operace, jako dvoustranný proces, v němž obě strany mají rozhodné úkoly, nemůže být pro jednu stranu nepřetržitým útokem a pro druhou stranu nepřetržitou obranou, ale souhrnem palebných úderů (především jaderných), manévru, sražení a bojové činnosti, v jejichž průběhu bude docházet k náhlým změnám v poměru sil a tím i ke změnám v činnosti té či oné části bojujících vojsk. Okolnosti, za nichž v takových podmínkách může docházet k obraně, mohou být různé. Stručný rozbor těchto okolností ukáže mnohé zajímavé problémy.

Typická a pro dnešní podmínky nikoliv výjimečná bude okolnost, že bojeschopnost určitého uskupení vojsk (taktického i operačního) byla jadernými údery nepřítele natolik snížena, že není schopno pokračovat v útoku, nebo vůbec tento boj zahájit. K takovým případům může dojít nejen v průběhu operace, ale již na samém začátku války. Není třeba široce zdůvodňovat, že tam, kde určitá část vojsk byla vyřazena z činnosti, musí být další část vojsk vyčleněna k likvidaci následků jaderných úderů a k obnovení bojeschopnosti a kromě toho, ještě jedna část vojsk k odražení nepřátelských úderných uskupení, využívajících účinků svých jaderných úderů. Jaké zde bude přípravné období? Žádné, neboť současně s likvidací následků bude třeba odrážet úder pozemních vojsk nepřítele. Je málo pravděpodobné, že by tento úder mohla napadená vojska odrážet střetným bojem (sražením). Zpravidla půjde o okamžitý přechod do obrany na místě; v mnohých případech budou vojska donucena odcházet, nežli se jim podaří přejít do obrany, nebo dokud situace nebude stabilizována zásahem sil a prostředků nadřazeného; a tímto nadřazeným nemusí být vždy přímý nadřízený (je-li např. vyřazena z boje většina sil a prostředků divize, nemohou velitelé pluků spoléhat na pomoc velitele divize — jejich situace se zřejmě nezlepší, dokud nezasáhne velitel armády). Představme si do všech důsledků tuto situaci a pochopíme, že zde nemůže být ani řeči nejen o přípravném období, ale ani o protipřípravě, boji o přední okraj obrany atd., tedy o všem tom, co normálně plánujeme, organizujeme a provádíme, máme-li na přípravu obrany alespoň několik hodin času. Tím naprosto nechci říci, že by se tato opatření, nebo alespoň některá z nich neprováděla. Budou se provádět v různém stupni a v různém pořadí, jak to vývoj a spád událostí bude dovolovat, budou se však provádět z chodu a budou se vzájemně prolínat s bezprostředním řízením bojové činnosti.

Dalším, velmi častým zjevem soudobých operací jsou střetné boje a střetná sražení. K nim může docházet jak v prvních hodinách války v pohraničním sražení (tento případ je zvláště charakteristický pro naše podmínky) při střetnutí s prvosledovými divizemi protivníka, tak i v průběhu operace při střetnutí s bližšími i hlubokými zálohami. Neúspěch ve střetném boji (střetném sražení) je dalším důvodem, který může určitou část vojsk donutit k přechodu do obrany. Představme si nyní všechny charakteristické rysy takových střetnutí (nejasnost situace, údery do boků a týlu, vlastní výsadky v nepřátelském týlu a nepřátelské výsadky ve vlastním týlu, část vojsk v rozvinutých, část v předbojových a popřípadě i pochodových sestavách, některé jednotky postupují, jiné odcházejí, některé obchvacují a přitom jsou samy obhvacovány protivníkem, bojové sestavy obou stran jsou do sebe vzájemně vklíněny atd.) a pokusme se vžít do úlohy

velitele divize nebo armády, jehož vojska v tomto střetném boji (sražení) neměla úspěch a jsou donucena přejít k obraně. Jistě není třeba zdůrazňovat, že ani zde nemůže být řeči o přípravném období, protože již samo zaujímání obranné sestavy bude probíhat za velmi složité situace, pod palbou taktických prostředků jaderného napadení a dělostřelectva, jakož i pod údery pozemních jednotek a letectva. Snahou protivníka bude nedovolit našim vojskům zaujmout obranná postavení a zničit je dříve, než se jim podaří přejít k organizovanému odporu, nebo je alespoň donutit k všeobecnému odchodu. V těchto situacích bude přechod do obrany vyžadovat od všech velitelů a štábů značné vypětí sil a dobré znalosti a schopnosti pevně řídit vojska, neboť **přední okraj obrany** bude nejen značně zvlhňený a přerušovaný, ale bude i prostorově rozmístěn v různé hloubce bojových a operačních sestav; jinými slovy — **bude všude tam, kde bude protivník**, a to bude nejen na té čáře, kde budou bojovat prvosledové prapory, ale i na těch čarách, kde v důsledku proniknutí nepřítele musely vstoupit do boje a přejít do obrany i jednotky druhých sledů a záloh.

Aby však nedošlo ke zkreslenému chápání těchto okolností, chci upozornit na jedno důležité opatření, jež je běžným zjevem ve střetných bojích a jež má také obranný charakter, přitom však není obranou vynucenou v důsledku neúspěšného střetného boje. Mám na mysli taková opatření, kdy část sil (útvaru nebo svazku) v duchu zámyslu střetného boje vyčleňujeme do obrany záměrně, abychom na výhodné čáře poutali nepřítele, donutili ho k předčasnému rozvinutí, omezovali jeho manévry nebo ho vlákali do prostoru, jenž nám umožňuje skryté proniknutí do nepřátelského boku a týlu a rychlé zničení hlavních sil nepřátelského uskupení.

Poněkud jinak se může přechod do obrany vyvíjet v situacích, kdy nastane nutnost odrazet protiúder velkých sil nepřítele, avšak okolností **nedovolují řešit tento úkol formou střetného sražení**. Příčina těchto okolností může být různá; např. vojska bojující na směru očekávaného nepřátelského úderu nemají dostatek sil a prostředků a situace na ostatních směrech nedovoluje veliteli fronty, aby jim včas poskytl účinnou pomoc; prostor, v němž by při pokračování útoku došlo ke střetnutí s nepřátelskými zálohami, je pro vlastní vojska nevýhodný, zatímco prostor, v němž vojska, předurčená k odražení nepřátelského protiúderu, právě jsou, je pro obranu mimořádně výhodný (jmenovitě z hlediska OPZH) apod. Ačkoliv i v tomto případě půjde o **vynucený přechod do obrany** (kdyby totiž nebylo oněch nepříznivých okolností, tak bychom nepřecházeli do obrany, ale pokračovali v útoku) a ačkoliv i zde půjde o přechod v dotyku s nepřítelem (třebas i s nepřítelem poraženým v předcházejících bojích a zdaleka ne tak aktivním jako v předchozích dvou případech), přesto může být situace pro vlastní vojska příznivější, neboť

- silné nepřátelské zálohy nemohou zcela uniknout pozornosti dobře organizovaného a včas hlásícího průzkumu; vždy tedy uplyne určitá doba mezi zjištěním těchto sil a zahájením jejich úderu; můžeme tedy v daném případě hovořit o určitém přípravném období obranné operace (obránného sražení) i když délka tohoto období bude několik málo hodin;
- tohoto přípravného období můžeme využít k přijetí rozhodnutí a vydání příslušných rozkazů, k boji s nepřítelem na dalekých přístupech, k určitému přeskupení sil a prostředků (tj. alespoň k částečnému zaujetí obranné sestavy).

vy), k nejnútnejší organizaci paleb a organizaci součinnosti, k určitým ženijním úpravám terénu;

- ovšem ani zde nelze vyloučit mnohé komplikace, neboť protivník, který zasazuje do sražení silné zálohy, bude jejich přesun jednak spolehlivě chránit, a jednak jadernými, chemickými a leteckými údery na naše vojska vytvářet svým zálohám výhodné podmínky pro úspěšný útok a současně našim vojskům znemožňovat včasné a účinné protipatření, tj. především mařit naše zaujímání obranné sestavy.

V operacích za oboustranného použití prostředků hromadného ničení může však k obraně docházet i z dalších důvodů. Může se např. stát, že určitá část vojsk frontu, která v důsledku rozhodné činnosti pronikla hluboko do nepřátelského území, byla od ostatních sil frontu oddělena rozsáhlým pásmem zamoření; pokračovat v útoku těmito předsunutými silami by znamenalo riskovat jejich zničení. V takovém případě půjde opět o obranu vynucenou, jejímž cílem bude vyčkat, dokud další síly frontu nepřekonají zamořené pásmo a současně vytvořit (zabezpečit) podmínky pro další pokračování v útočné operaci. Je pochopitelné, že ani tato obrana nemůže být statická, ale vysoce aktivní, neboť nutno očekávat, že protivník soustředí proti těmto vysunutým silám frontu maximální možné úsilí k tomu, aby je buď zničil, nebo alespoň zatlačil do zamořeného prostoru a tím vyřadil z další bojové činnosti. Podle toho, za jakých okolností k této situaci dojde, bude možno organizovat přechod do obrany. Nebude-li protivník schopen okamžitě s vytvořením zamořených pásem přejít k úderu pozemními vojsky, bude k dispozici určité přípravné období (jako v předešlém případě); bude-li současně s vytvořením zamořeného pásma následovat i úder značných sil, bude přechod do obrany stejně složitý jako při neúspěšném střetném boji (sražení) a přípravné období existovat nebude.

K obraně může ovšem docházet i v těch případech, kdy **prostory s vysokými úrovněmi radiace budou tak rozsáhlé, že je nebude možné obejít** a jejich pokračování by znamenalo rychlé vyřazení velkého množství živé síly. V podobných případech bude zřejmě účelnější zastavit před takovým prostorem postup, využít přirozených ochranných vlastností terénu, ženijního vybudování, osad apod., dočasně přejít do obrany a v útočné operaci pokračovat, až úroveň radiace klesne na přístupnou míru. Někdy se může ovšem stát, že protivník provede řadu pozemních úderů, čímž značná část vojsk se v krátké době ocitne v prostoru s vysokou úrovní radiace. V těchto případech by nebylo účelné zastavit postup, ale naopak rychle vyvést vojska ze zamořeného prostoru, přejít do obrany a v útočné operaci pokračovat až po poklesu úrovně radiace. V obou případech jde opět o opatření vynucená. V obou případech je nutné přejít do obrany, neboť každá zastávka znamená zvýšení nebezpečí jaderných úderů a toto nebezpečí je nutné snížit na minimum (využitím terénu, osad, ženijní úpravou, rozptýlením sestav atd.) a kromě toho ani v těchto případech nelze vyloučit aktivní činnost nepřítel. V obou případech bude zřejmě možné počítat s určitým přípravným obdobím. V prvním případě bude přípravné období následovat ihned po vydání rozkazu k zastavení postupu, ve druhém případě bude přípravné období spojeno s odchodem jednotek ze zamořeného prostoru. V obou případech proces rozhodování i zaujímání operačních (bojových) sestav bude opět odlišný od předešlých způsobů. Nakonec nelze vyloučit ani takové případy, že určitá část vojsk frontu (některá armáda) bude dočasně donucena k obraně, jestliže se nepříteli

podařilo včas vybudovat, zaujmout a zorganizovat obranu a zastavit tím postup našich vojsk. K takovým situacím by mohlo např. docházet tehdy, kdy vlastní vojska v průběhu útočné operace narazí na opevněný prostor, který se přes veškerá opatření nepodařilo zdolat z chodu. Přechod do obrany bude za těchto okolností velmi podobný těm způsobům, jimiž např. sovětská vojska přecházela do obrany, když v průběhu (zpravidla však ke konci) útočné operace narazila na obranná postavení, jež se fašistickému velení podařilo zorganizovat v operační hloubce (např. obrana na Visle v r. 1944 nebo na Odře v r. 1945). I v těchto případech bude možné hovořit o určitém přípravném období; náplní tohoto období však bude přeskupování a přípravy k průlomu obranných postavení nepřítele.

V závěru této části chci upozornit ještě na dvě okolnosti, jež si také mohou vynutit přechod vojsk do obrany. K jedné z nich může docházet tehdy, kdy část vojsk v průběhu útočné operace vyjde do bezprostřední blízkosti státní hranice neutrálního státu. Jestliže vše nasvědčuje tomu, že dotyčný neutrální stát, nebo jeho sousedé, nemíní neutralitu narušit, pak může postačovat, aby útočící vojska překryla tuto hranici pouze nutným minimem sil a prostředků. Charakter činnosti těchto vojsk krytu bude obranný. Přípravné období bude existovat a bude vyplněno postupným zaujímáním obranných sestav a prováděním různých zabezpečovacích opatření podél hranice neutrálního státu při současném přeskupování všech uvolněných sil a prostředků na směry, kde útočná operace frontu pokračuje. Je samozřejmé, že neutrální stát bude svoji hranici také zabezpečovat. Spokojí-li se však svými opatřeními krytu a dodržením své neutrality, k obrannému sražení vůbec nedojde. Cíl obrany i činnost vojsk budou mít v tomto případě mnoho společného s těmi situacemi, kdy se do obrany přechází při přenesení úsilí na jiný směr, přičemž vznikne nutnost zabezpečit bok hlavních sil a tento úkol nelze řešit útočným způsobem. Budou-li však okolnosti ukazovat na to, že neutralita dotyčného státu je labilní, pak bude nutno ponechat v blízkosti jeho státní hranice takové síly a prostředky, které by byly zárukou, že jakákoliv úhroza z území neutrálního státu bude v zárodku zmařena. V takových případech bude zřejmě nutné vyčlenit do obrany pouze nejnutnější část sil a prostředků, zatímco ostatní síly a prostředky armády budou za těmito jednotkami krytu připraveny k okamžitému přenesení bojové činnosti na území „neutrálů“. Přípravné období bude opět existovat; jeho délka bude přímo závislá na stabilitě neutrality daného státu. Náplní přípravného období bude zaujímání obrany částí sil při současném zaujímání útočných sestav hlavními silami vojsk, vyčleněných ke krytu neutrálního státu.

Pokusil jsem se stručně charakterizovat několik typických okolností, jež by podle mého názoru mohly ukázat, jak tomu vlastně je s přípravným obdobím „obránné operace“ nebo snad přesněji řečeno „obránného sražení“ v průběhu útočné operace frontu. Výrazu „obránné sražení“ nepoužívám náhodou; jsem totiž toho mínění, že soudobá útočná operace je souhrnem palebných úderů, manévru, bojové činnosti a sražení, přičemž některá z těchto sražení mohou mít dočasně obranný charakter. Nemyslím proto, že by v soudobých podmínkách mohlo docházet k obranným operacím podobného rozsahu a rázu, jakými byly obranné operace Sovětské armády (např. v Kursk-orelském výběžku r. 1943 nebo v prostoru jezera Balaton v r. 1945). Porovná-li se vylíčené okolnosti s příklady z 2. světové války, možno učinit závěr, že v soudobých podmínkách

lze o skutečném přípravném období obranné operace hovořit pouze v takových případech, kdy se k obraně uchýlíme z vlastního rozhodnutí i když toto rozhodnutí, podobně jako v ostatních vyličených příkladech, bude rovněž vynuceno okolnostmi a celkovou situací. Avšak i v těchto případech bude přípravné období zřejmě velmi krátké a svou náplní bude málo podobné tomu, co jsme mohli vidět na přípravných obdobích obrany 2. světové války. Důvod vidím především v tom, že soudobá bojová činnost probíhá na směrech, přičemž na každém jednotlivém směru ráz boje může být jiný a proto přechod do obrany bude postupný a to nejen na operačním, ale i na taktickém stupni. Proto jsem přesvědčen, že i v těch situacích, v nichž bude možné hovořit o jakémsi přípravném období, bude toto období značně dynamické a ve většině případů se bude prolínat s bezprostředním řízením bojové činnosti vojsk. Jinými slovy — obrana se bude organizovat a současně vést.

V této skutečnosti vidím právě onen nejmarkantnější rozdíl mezi tím, co bylo nazýváno přípravným obdobím obranné operace v minulé válce a co možno nazývat přípravným obdobím obrany v soudobé válce. Ačkoliv i v minulosti bylo toto přípravné období vyplněno různou bojovou činností, přece jen bylo obdobím určitého klidu na frontě. Tento klid trval zpravidla tak dlouho, dokud se jedné straně nepodařilo soustředit na příslušném úseku fronty síly a prostředky, které jí dávaly dostatečnou záruku úspěšného přechodu do útoku. V tehdejších podmínkách to vyžadovalo poměrně dlouhou dobu. A protože fronty byly zpravidla souvislé, musel být útok zahájen průlomem a ten nebyl možný bez dostatečně mohutné palebné přípravy. Délka přípravného období se tedy měřila časem, který uplynul od vydání rozkazu k obraně až do doby zahájení palebné přípravy útoku. A právě proto, že dnes se převahy nad nepřítelem dosahuje právě obráceným způsobem, tj. nikoliv soustředováním sil a prostředků, ale především vyřazením sil a prostředků protivníka jadernými údery, což při dostatečné zásobě jaderných zbraní možno provést velmi rychle, je přípravné období velmi krátké (měří se většinou hodinami a nikoli dny) a často **nebude vůbec**.

Chci však upozornit, aby tento závěr o přípravném období nebyl chápán a vykládán dogmaticky nebo šablonovitě, protože náplň i délka přípravného období a vůbec existence nebo neexistence přípravného období v jedné a téže situaci může být velmi rozdílná. Pro správné pochopení uvedu příklad: Armáda v důsledku neúspěšného střetného sražení je donucena k přechodu do obrany. Situace je pro armádu krajně nepříznivá, nepřítel je velmi aktivní; armáda tudíž přechází do obrany pod palbou a údery nepřítel. Přípravné období pro armádu prakticky neexistuje. Znamená to však, že žádný ze svazků armády, nebo alespoň některé útvary, nebudou mít určitou dobu na přípravu obrany (přípravné období) k dispozici? Jistě, že ne. I v takových pro armádu obtížných situacích budou v její sestavě útvary, popřípadě i celý svazek, které budou mimo dotyk s nepřítelem a mimo jeho palby a které mohou tedy počítat s určitým přípravným obdobím. Jiný, opačný příklad: Armáda dostane rozkaz zastavit postup a připravit se k odražení nepřátelského úderu z místa. Armáda má tedy k dispozici určité přípravné období, avšak některé její útvary (svazky), jmenovitě ty, jež jsou v dotyku a pod palbami nepřítel, o přípravném období jistě hovořit nemohou. Uvedené příklady dokazují, že i když z hlediska operačního přípravné období neexistuje, naprosto to nemusí znamenat, že neexistuje ani z hlediska taktického a naopak.

Je pochopitelné, že všechny tyto okolnosti budou mít bezprostředně vliv i na zaujímání operačních a bojových sestav, tj. na způsob přechodu z útoku do obrany. Pochopit celou složitost tohoto procesu je podle mého názoru možné jedině tehdy, uvědomíme-li si, jak to vypadá v situacích, kdy odpor nepřítele sílí. V takových případech útočící vojska zesilují intenzitu svých paleb, zasazují do boje své druhé sledy a zálohy apod. A přes veškerá tato opatření a úsilí vojsk útok vážne a vše nasvědčuje tomu, že se zastaví.

Důsledek?

- fronta zvlíněna, zprohýbána; mezi jednotkami, útvary i svazky značné mezery; boky vojsk odkryté a ohroženy nepřítelem;
- bojové sestavy útvarů a svazků roztaženy do šířky, mělké, převážná většina sil a prostředků zasazena v prvním sledu, na taktickém i operačním stupni jsou jen minimální vševojskové a speciální zálohy;
- tankové jednotky, útvary a svazky zpravidla v prvním sledu;
- vojska v odkrytém, ženíjně nepřipraveném terénu;
- zásoby jaderných nábojů i konvenčního střeliva značně ztenčeny.

Postavme proti tomu požadavky kladené na obrannou sestavu:

- mezery mezi obrannými rajóny pouze takové, aby vylučovaly zasažení dvou rajónů jedním jaderným úderem střední ráže, přitom však aby byl mezi nimi zabezpečen vzájemný styk palbou;
- bojové a operační sestavy hluboké, silné druhé sledy a zálohy k vedení rozhodných protiztečí a protiúderů; silné protitankové a ženíjní zálohy pro boj s pronikajícími nepřátelskými tanky;
- tankové jednotky, útvary a svazky hlavně ve druhých sledech a zálohách k vedení rozhodné a aktivní obrany, k boji s nepřátelskými tanky a k vytvoření útočných uskupení pro přechod do opětovného útoku;
- výhodný terén umožňující šetřit síly a prostředky, skýtající přirozenou OPZHN, skryté rozmístění sil a prostředků obránce, skrytý manévr;
- dostatečné zásoby jaderné a konvenční munice k vedení mohutných paleb na útočící nepřátelská uskupení.

Na první pohled je zřejmé, že mezi požadavky kladenými na obrannou sestavu a možnostmi vojsk splnit tyto požadavky v situaci, kdy vše bylo zaměřeno na útok, je hluboký rozpor. Překonání tento rozpor je možné jen při značném vypětí sil a velitelů, štábů i vojsk, neboť v takových situacích je nutné nejen organizovat obrannou sestavu, ale současně již řešit odrazení nepřátelského úderu.

Zaujímání obranné sestavy bude tedy zřejmě velmi složitým procesem, jehož průběh na každém jednotlivém směru bude mít zpravidla odlišné charakteristické znaky:

- jednotky a útvary, jež budou v dotyku s nepřítelem a pod účinky jeho paleb, budou muset zpravidla přejít k obraně na místě; nebude-li terén k obraně výhodný a nebude-li možné zmocnit se výhodnějšího terénu útokem, může být účelnější odejít na výhodnější obrannou čáru; čelní rotý nebudou zřejmě schopné provádět žádné ženíjní práce, ani zatarasování a budou odkázané na pouhé využití terénu; u rot a čet v hloubce sestavy praporů bojujících v dotyku s nepřítelem možno kromě využití terénu počítat se zřízením okopů pro ležícího střelce;
- prapory a útvary, které nebudou prozatím pod přímými údery nepřítele a budou ve výhodném terénu, mohou buď přejít k obraně na místě, nebo postoupit

ještě kupředu a tam na výhodné čáře přejít do obrany; v některých situacích mohou tato vojska úderem do boku nejvíce vysunutých nepřátelských uskupení ulehčit situaci sousedních praporů (útvary a popřípadě svazků) a spolu s nimi přejít potom do obrany nebo jim umožnit odchod do zálohy (druhého sledu);

- druhé sledy (pokud budou existovat) a zálohy se rozmístí k obraně, nebo připraví k protiztečím, a to buď v dosažených prostorech, nebo se napřed přemístí do prostorů výhodnějších (vpředu, vzadu, stranou); u těchto vojsk (počínaje plukovními a divizními zálohami) je možné reálně počítat s určitými ženiijními úpravami (okopy pro stojící střelce spojené průlezným zákopem, okopy pro GAZ s naváděcím zařízením PTRS, úprava palebné pláně pro děla, okopy pro tanky pomoci trhavin apod.), jelikož v těchto místech lze již používat ženiijní techniky, mohou být tyto a jiné podobné práce hotovy za 1—2 hodiny.

Přechod z útočné do obranné sestavy není tudíž jednorázovým aktem, ale postupným a velmi dynamickým procesem, v němž značně složitým problémem je vytvoření hloubky obrany. Není vyloučeno, že z počátku bude hloubka obranné sestavy pozůstat z palebných postavení dělostřelectva a záloh různého určení (protitankové, ženiijní, POZ), jež spolu se vševojskovými zálohami svazků a armády přehradí nejdůležitější směry za prvosledovými útvary a svazky. Vyvádění dalších útvarů (popřípadě celých svazků), které jsou v dotyku s nepřítelem, do hloubky obranné sestavy, je záležitostí tak složitou a obtížnou, že v situacích, kdy na organizaci obrany je málo času a tlak nepřítele vzrůstá, je třeba se vyvádění vyhnout (pokud ovšem není možné využít noc, nebo ztíženou viditelnost).

Tím ovšem vojska donucená k obraně se mohou dostat do situace, že se jim nepodaří udržet zaujatá (nebo často teprve zaujímaná) postavení, že bojové sestavy prvosledových divizí v důsledku jaderných chemických a leteckých úderů budou tankovými uskupeními nepřítele prolomeny a slabé zálohy v hloubce nebudou schopné pronikajícího nepřítele zadržet.

Jelikož takové situace mohou být v soudobých podmínkách velmi časté, domnívám se, že by z nich měly být učiněny příslušné závěry.

První závěr vidím v tom, že **pluky a divize by měly dostat úkol bránit určitý prostor, avšak v tomto prostoru by měly mít možnost svobodného manévru.** Aby bylo rozuměno — nepovažuji za účelnou takovou obranu, která pod heslem úpornosti vede k úplnému zničení bránců se jednotky. Naopak, za mnohem účelnější považuji takovou obranu, která pružně manévruje palbami, silami a prostředky, způsobuje nepříтели maximální ztráty, ale sobě uchová bojeschopnost i za cenu určité taktické ztráty terénu. Nechtě tedy velitelé útvarů a svazků manévrují svými vojsky ve svěřeném prostoru podle vývoje situace jakkoliv, dopředu, dozadu, do stran, ponechme jim v tomto směru svobodu a nežádejme od nich, aby do posledního muže bránili každé ohnisko, každý rajón a aby k jakémukoliv odchodu (pohybu) svých vojsk žádali souhlas nadřízeného. Důležité je, aby ve svěřeném prostoru zabránili nepříтели v průlomu, nechtě již tento úkol splní na přední nebo na zadní hranici tohoto prostoru. Je-li přední okraj obrany všude, kde je nepřítel (a taková zásada je dnes plně opodstatněna), pak by nemělo být dogmaticky trváno na požadavku, že odejít z bráněného postavení lze jen se souhlasem nadřízeného. Tento požadavek by měl sice mít svoji platnost i nadále, měl by však být spojován s určitým prostorem a nikoliv s obranným rajónem

nebo postavením. Jinými slovy velitel pluku by nesměl opustit bráněný prostor bez souhlasu velitele divize; pokud však v tomto prostoru je schopen bránit alespoň minimum životně důležitých objektů, tj. pokud má reálnou naději, že nepříteli nedovolí svěřeným prostorem proniknout, že jej zadrží alespoň na zadní hranici svého bráněného prostoru, pak od něj nežádejme, aby k opuštění každého jednotlivého rajónu obrany žádal souhlas velitele divize. Již sama stylizace požadavku, že „vojska smějí opustit bráněná postavení jen se souhlasem nadřízeného“ ukazuje, že „iniciativa“ k odchodu začíná zdola — aby nadřízený mohl dát souhlas, musí podřízený žádat. V soudobých podmínkách by bylo zřejmě pružnější a účelnější, kdyby nadřízený sám dal podřízenému rozkaz k odchodu na jiné výhodnější postavení, vidí-li, že podřízený přes veškeré úsilí nemůže úder nepříteli zadržet a riskuje úplné zničení.

Druhý závěr vyplývá do určité míry z předchozího. Vidím jej v tom, že hloubku obranné sestavy bude velmi často možné vytvořit jen za cenu určité ztráty terénu, tj. za cenu odchodu části nebo i většiny vojsk z přímého dotyku s nepřítelem.

Třetí závěr se dotýká možnosti realizace požadavku, že každá obrana musí být schopná vytvářet podmínky k opětovnému přechodu do útoku. Zde chci upozornit, že divize a zpravidla ani armáda, která je přinucena k obraně a odráží mohutný nepřátelský úder, nebude zpravidla schopná sama přejít do opětovného útoku. Jadernými, chemickými a leteckými údery nepříteli mohou být vojskům způsobeny takové ztráty, že je málo pravděpodobné, aby byly schopné nejen rozbit nepřátelská úderná uskupení a ještě přejít do opětovného útoku, jestliže jim k tomu nevytvoří podmínky nadřízený, např. podřízením nových útvarů a svazků, doplněním jadernou a ostatní municí, jadernými údery v jejich prospěch, usměrněním činnosti sousedů ve prospěch bránících se vojsk apod.

Celkový závěr

V soudobých operacích bude obrana jen velmi málo podobná té obraně, již jsme poznali ve 2. světové válce. Základní rozdíly budou v tom, že nebude existovat souvislá fronta, v sestavě budou značné mezery, vojska budou přecházet k obraně na jednotlivých od sebe oddělených směrech postupně, zpravidla pod tlakem nepřítelů, při nedostatku času a v krajně omezených lhůtách.

Vzhledem k tomu, že všechny tyto charakteristické rysy jsou dnes všeobecně uznávány, je uznávána i zásada, že obrana je vynuceným druhem bojové činnosti, že se k ní budeme uchylovat pouze tehdy, když už nám opravdu nic jiného pro určitou dobu nezbude. Myslím však, že nestačí pouze uznávat, že nelze tyto reálné perspektivy vzít mechanicky na vědomí a přitom se snažit plánovat, organizovat a vést obranu stejnými způsoby a podle stejných zásad, jakými se vojska řídila v minulosti. Podle mého názoru to nepůjde již proto, že naše socialistické vojenské umění nepřipouští možnost strategické obrany a hovoří pouze o tom, že v soudobých podmínkách může docházet k obranným operacím armád, popřípadě i frontu (přičemž obrana všemi silami frontu je ukazována spíše jako výjimka).

To znamená, že „obrana od moře k moři“, obrana tisícikilometrových souvislých zákopů, drátěných překážek, minových polí atd., patří minulosti. Musí jí patřit proto, že i tato obrana byla prolamována, i když neexistovaly jaderné zbraně. Tím spíše by byla prolamována dnes. A přitom tehdejší obrana měla řadu

výhod, jež by dnešní obrana nikdy neměla. Jsme-li např. přesvědčeni o tom, že soudobá obrana je vynuceným druhem bojové činnosti, pak musíme být přesvědčeni i o tom, kdo je k něčemu donucen, je zpravidla vždy v nevýhodě vůči tomu, jenž donucení uskutečňuje. Proto takové výhody obrany, jakými byly např. volba vhodného terénu, skýtajícího převahu pozorování a paleb, skryté rozmístění sil a prostředků apod., budou buď velmi omezené, nebo nebudou existovat vůbec; podobně, nebo stejně tomu bude i s přípravným obdobím, zaujímáním obranných sestav, organizací palebného systému atd.

Úvahy o těchto problémech mne dovedly k přesvědčení, že soudobá obrana bude velmi svízelnou a náročnou bojovou činností, o jejímž úspěchu rozhodne především to, jak rychle se nám podaří eliminovat záporné důsledky skutečnosti, že jsme donuceni dělat něco, co bychom jinak nedělali.

Za jednu ze základních podmínek úspěšného překonání této nepříjemné skutečnosti považuji především schopnost umět si správně představit situaci a okolnosti, jež by z nich měly pro přípravu a vedení obrany vyplývat. Proto mne tyto úvahy přivedly i k napsání tohoto pojednání a závěrům, že

- v soudobých podmínkách bude přípravné období obrany velmi krátké (pokud vůbec bude);
- přípravné období obrany se bude většinou prolínat s vedením obrany, tj., že obranu budeme organizovat a současně již budeme odrážet údery nepřítele;
- na směrech (v prostorech) intenzivních nepřátelských paleb a soustředěných úderů pozemních (především tankových) vojsk nutno počítat s hlubokým vklíněním nepřítele a proto i s nutností odchodu;
- odchod vojsk do hloubky vlastní sestavy se stane průvodním zjevením obrany, neboť v mnohých situacích bude jediným prostředkem, jak za cenu určité ztráty terénu zabráníme zničení vlastních vojsk a umožníme jim vytvořit hlubokou obrannou sestavu;
- bez pružného manévru nelze mluvit o aktivní a rozhodné obranné činnosti a proto není možné spouštět manévr dogmatickým prosazováním požadavku, aby bránci se jednotky směly opustit svá postavení jen se souhlasem nadřízeného, ale naopak zabezpečit pružný manévr stanovením obranných prostorů a iniciativním manévrováním podřízenými jednotkami v tomto prostoru;
- přechod z obrany do opětovného útoku je velmi složitým procesem, jehož úspěšná realizace není v silách bránců se vojsk, ale jediné v silách nadřízeného, často dokonce nadřízeného o dva stupně vyššího.

Některé zvláštnosti obrany v horském a zalesněném terénu

Podplukovník CSc. Karel Novotný

Horský a zalesněný terén tvoří značnou část pravděpodobného prostoru bojové činnosti našich vojsk. Je proto žádoucí, abychom znali zásady boje v něm.

Protože zásady útoku pravděpodobného nepřítele a výhody a nevýhody horského zalesněného terénu jsou vcelku známé, dotknu se jen některých otázek organizace obrany.

Při organizaci obrany v horském a zalesněném terénu vycházíme především z cílů a podmínek obrany. Poněvadž zůstávají v podstatě stejné jako za normálních podmínek, nebudu je rozvádět a přejdu přímo k některým zvláštnostem obrany v horském a zalesněném terénu.

Důležitým momentem při obraně v horském zalesněném terénu bude přechod do obrany. Vojska budou přecházet do obrany nejčastěji v dotyku, a to jednak v průběhu vlastního útočného boje, jednak během odchodu. K oběma způsobům chci uvést několik zásad.

Především je žádoucí, abychom dovedli maximálně využít výhod a na nejmenší možnou míru snížili nevýhody horského a zalesněného terénu.

Toho můžeme dosáhnout jen tehdy, jestliže budou vojska přecházet do obrany podle zámyslu přijatého dříve, než dosáhnou čáry, na níž budou organizovat přední okraj. Hodnocení terénu totiž je jedním z hlavních prvků při tvorbě zámyslu. Jeho správné využití může rozhodujícím způsobem přispět k splnění úkolu. Vhodně volený přední okraj má zabezpečit co největší úsporu sil a prostředků, které jsou potřebné k přehrazení pásma činnosti (řídí se počtem možných směrů nepřátelského útoku). Má dále maximálně chránit vojska a splňovat další požadavky, jako:

- skryté rozmístění druhých sledů a záloh a současně využití terénu pro jejich ochranu;

- možnost manévru silami a prostředky druhých sledů a záloh podle konkrétní situace;

- snížení možností útočníka rozšířovat úspěch do hloubky i do stran (volit

přední okraj se slepými a řídkými směry) apod.

Tvořit zámysl obrany teprve tehdy, až již další postup (s výjimkou nepatrného vylepšování předního okraje) není možný, nebo až se (vzhledem k terénním podmínkám) podaří útočícího nepřítele zastavit, nepovažují za správné.

Je to totiž v přímém rozporu se soudobým požadavkem na velitele a štáby, aby včas a reálně předvídali další vývoj situace a učinili i odpovídající rozhodnutí a potřebná opatření.

Je-li nám přední okraj obrany nepřítelem víceméně vnucen nebo je terénně výhodný jen k bezprostřednímu zachycení se na určité čáře, nemusí vždy zabezpečit požadavky, které na přední okraj v horském zalesněném terénu klademe.

Snadný bude přechod do obrany v průběhu útoku. Iniciativa bude totiž v našich rukou a půjde jen o to, najít v sobě dosti „odvahy“ k tomu, abychom na základě znalostí konkrétní situace a jejího reálného (a to podtrhuji) předvídání dalšího vývinu boje (zasazení dalších záloh nepřítele, jeho pravděpodobná činnost, možnosti vlastních vojsk, poměr sil, podpora nadřízeným) rozhodli se organizovat obranu v podmínkách pro nás výhodných dřívě, než nám ji vnutí nepřítel v situaci, výhodné pro něho (terénně, situací vojsk, uskupením naší sestavy do jednoho sledu apod.).

Jsem toho názoru, že zasazovat druhé sledy a zálohy až do úplného zavázání všech sil do boje s cílem „vyčerpat všechny možnosti pro pokračování útoku“ jen s vírou, že se to snad podaří, je nesprávné. A odporuje všem zásadám bojové činnosti. Zasazovat druhé sledy a zálohy do útoku je na místě tehdy, jestliže jsou reálně vyhlídky na úspěch. V žádném případě není možné, aby přání bylo otcem myšlenky a abychom hazardovali s lidskými životy, hodnotami a hlavně s možností skutečně splnit stanovený úkol (zničit určité uskupení nepřítele).

Při přechodu do obrany v průběhu útoku budou potřebné síly prvního sledu zá-

zat nepřítele postupem vpřed (pokud to půjde), zatímco hlavní síly budou organizovat obranu. Síly v dotyku s nepřítelem povedou po svém zastavení boj jako **před-sunuté odřady v zabezpečovacím pásmu**.

Vedle tohoto způsobu může dojít k nenadálému přechodu do obrany. I když by tento způsob měl být výjimkou, krátce se o něm zmíním. Pro tento způsob bude typické, že většina sil a prostředků bude v dotyku s nepřítelem a hloubku bojové sestavy budou tvořit jen nejnútnejší zálohy. Kromě toho ani terén nemusí být pro obranu nejvýhodnější.

Prvoradý úkol v tomto případě bude rychle zhodnotit situaci a rychle se rozhodnout. Využití terénu přitom bude hrát opět důležitou úlohu. Především musí vytvářet nejlepší podmínky k tomu, aby i obrana splnila stanovený úkol. Poměrně mělká sestava (jeden sled se zálohami) k tomu zpravidla nebude postačovat a v každém případě třeba počítat s vytvořením hloubky sestavy a přeskupením sil a prostředků.

Vytváření hloubky bojových sestav bude nejčastěji možné nejprve na nižších stupních. Je totiž předpoklad, že tam jsou druhé sledy nejdéle. Jejich úkolem bude umožnit postupné (od nižších organizačních stupňů k vyšším) přeskupení a vyvedení potřebných sil do druhých sledů. Často bude docházet k tomu, že zejména u divize nebude druhý sled či zálohu tvořit celistvý organizační celek, ale celek, vytvořený z různých praporů pod jednotným velením. Důležitou úlohu při vyvádění vojsk do druhého sledu a při přeskupení budou hrát **protizteče**.

Nebude zvláštností, že obranu budou organizovat zálohy spolu s vyvedenou částí ve výhodném prostoru v hloubce pod ochranou hlavních sil, bojujících v dotyku s nepřítelem. Ty po zaujetí obrany vyčleněnými silami na nejdůležitějších směrech v hloubce mohou podle potřeby zaujmout část sil obranu v prvním sledu na bocích již vyčleněných jednotek a tím je zesílit, hlavně však vytvořit hloubku bojové sestavy.

Při přechodu do obrany v průběhu nepřátelského útoku je třeba rovněž včas zvolit výhodný prostor obrany a vyčlenit nejnútnejší síly z druhého sledu nebo zálohy k zastavení nepřátelského postupu na předním okraji zvoleného prostoru.

Pod pojmem „včas“ myslím tu nejnútnejší dobu, potřebnou na zaujetí určených prostorů vyčleněnými vojsky a na organizaci paleb.

Hlavní síly, které budou v dotyku s nepřítelem, mezitím povedou s útočícími jednotkami nepřítele boj na přístupech k zvolenému přednímu okraji. A i tento boj již musí být veden v soulase s obranným zámyslem, to znamená s cílem vytvářet podmínky pro zbavení nepřítele iniciativy, vnucovat mu směry postupu a bojovou sestavu, napomáhající splnění zámyslu obranného boje.

Je žádoucí, aby charakter terénu před předním okrajem obrany usměrňoval činnost útočnicka na pokud možno nejmenší počet oddělených směrů s malou kapacitou (tzn. úzkých). To napomáhá odhalit zámýsl nepřítele a nedovolí mu použít žádnou převahu v silách a prostředcích, ale umožní mu zasadit současně k boji jen minimum sil a tím vytvořit podmínky pro jeho ničení po částech. Potřeba sil a prostředků pro přehrazení jednotlivých směrů tím bude snížena na nejmenší možnou míru. Současně však při šířkách obranných pásem v horském zalesněném terénu budou vytvořeny výhodnější podmínky pro dosažení potřebných hustot zbraní na směrech a učlenění bojových sestav do hloubky.

Před předním okrajem, mezi jednotlivými směry postupu a i v hloubce obrany budou zřizovány zátarasy všeho druhu v soulase se zámyslem obrany.

Odpovídající volba předního okraje a jeho včasné obsazení podstatným způsobem ovlivní další průběh boje. Rozbití nepřátelského útoku na samostatné, od sebe oddělené směry, ztěžuje nepříteli rychlou informovanost v orientaci v celkové situaci a tím i možnost včasného zásahu nadřazeného ve prospěch podřízených. Následující-li změny v situacích rychle za sebou a na různých směrech, je možno dosáhnout u nepřítele toho, že rozkazy nadřazeného, reagující na změny situace, přicházejí pozdě, v době, kdy je již situace jiná. To vede k dezorientaci jednotek nepřítele, k narušení jeho útočného zámyslu, popřípadě může způsobit i zmatky v útočících vojskách.

Této skutečnosti je si nepřítel dobře vědom a bude se snažit vytvořit takovou bojovou sestavu, která zabezpečí splnění zámyslu a pružnou reakci na změny v situaci. Za tím účelem bude na jednotlivých (stupních) směrech soustřeďovat předem (vzhledem k obtížnosti manévru v horském zalesněném terénu) potřebné síly a prostředky. Při možnostech pozemního průzkumu skrytě pronikat do hloubky nepřátelské sestavy můžeme včas zjistit zá-

mysl nepřátelského útoku a provést i potřebná opatření k jeho zmaření. To ovšem předpokládá mít volné síly a prostředky k manévru.

—☆—

Dále se zmíním o některých hlavních zásadách organizace obrany v horském a zalesněném terénu.

Obranu v horském a zalesněném terénu budou tvořit **obrné rajóny** praporů, především rot a čet. Vzhledem k mezerám mezi jednotlivými směry a tím i možnosti proniknutí útočících jednotek do boku či týlu bránících se na nich vojsk, musíme opěrné body a obranné rajóny budovat ke kruhové obraně.

Systém opěrných bodů a obranných rajónů, přehrazujících jeden směr, musí zabezpečovat vzájemnou podporu palbami. Tím je nepříteli vzata možnost ničení bránících se vojsk po částech.

Při volbě prostorů pro obranné rajóny praporů a rot a opěrné body čet je rozhodující nejvýhodnější využití paleb. Podle paleb k přehrazení možných směrů nepřátelského útoku volíme i prostory obsazené jednotkami. Přitom přihlížíme i k ochranným vlastnostem terénu, zvláště tam, kde předpokládáme jaderné úderů nepřítel.

Přední okraj jednotlivých odporů je výhodné volit na svazích přivrácených k nepříteli, aby nepřítel musel útočit do kopce a tím se co nejvíce vyčerpal. Tím jsou současně vytvářeny příznivé podmínky pro protizteč.

Někdy ovšem bude výhodné organizovat opěrné body nebo obranné rajóny na odvráceném svahu. Tím bude nepřítel jednak klamán o jejich umístění a jednak mu bude ztíženo řízení dělostřeleckých paleb do tohoto prostoru. Použije-li nepřítel na tomto směru atomových zbraní, budou vojska při využití ochranných vlastností terénu svahem částečně chráněna před ničivými účinky výbuchu. Na přivráceném svahu je však třeba budovat klamný opěrný bod, který musí být čas od času oživován, popřípadě po nepřátelském dělostřeleckém přepadu spojovacím zákopem i včas obsazen.

Směry nejvýhodnějšího postupu nepřítel v horském zalesněném terénu a tím i směry přehrazované obráncem budou tvořit především údolí. Některá z nich budou širší, jiná užší.

Obrana širokých údolí bude odpovídat obraně za normálních podmínek. Tato údolí budou nejčastěji směrem hlavního úderu nepřítel a je tedy třeba na nich počítat

i s použitím atomových zbraní nepřítel. Z tohoto důvodu bude vhodné obsazovat tato údolí jen nejnútnejšími silami a prostředky a hlavní síly umísťovat mimo ně v prostorech, poskytujících jim ochranu, nebo v místech, která použití nepřátelských jaderných úderů vylučují, poněvadž by si jimi znemožnil postup.

Obrana úzkých údolí se bude opírat o dominující výšiny, které chrání vstup do údolí. Současně bude členěna do hloubky po úbočích svírajících údolí.

Vojska bránící dominanty musí mít vedle hlavních prostorů i záložní prostory pro protitankový manévr. Oba prostory musí umožňovat vojskům kruhovou obranu a splnění úkolu.

Údolí samo přehradíme palbami a zejména zátarasý všeho druhu. Palby budou křížové, boční a šikmé.

Jen za zvláštních podmínek vyčleníme část vojsk do údolí, např. k obraně osady. Většinu sil ovšem v tomto případě je účelné ponechat na úbočích před osadou a tím vytvořit **palebný pytel**. Tento způsob obrany je výhodný zvláště v hloubce obrany, když nepřítel po prolomení předního okraje obrany přechází do pronásledování. Nepřítel, veden snahou nedat čas ustupujícím vojskům k zachycení se na nové obranné čáře, nevěnuje úbočím potřebnou pozornost, čímž odkrývá své boky.

Protéká-li údolím potok, je výhodné jej přehradit, aby zaplavil údolí nebo alespoň rozbahnil přilehlý terén. Na konci údolí, které obyčejně vyúsťuje v soutěsku, je žádoucí v závislosti na její šířce a důležitosti organizovat opěrný bod čtyř nebo rotní či praporeční rajón.

Podle důležitosti jednotlivých přehrazovaných směrů budeme na nich organizovat obranné rajóny praporů a rot nebo opěrné body čet v hloubce. Jejich umístění bude dáno konfigurací terénu a bude se řídit stejnými zásadami, jako je tomu při volbě prostorů ohnisek odporu na předním okraji. Jejich úkolem bude zastavit další postup útočícího nepřítel nebo usměrnit jej do předem připravených prostorů.

Pro jejich volbu bude využíváno především svahů údolí, probíhajících napříč směru předpokládaného postupu nepřítel. Pokud to bude možné, budeme volit tyto prostory tak, aby byly současně výhodnými východišti pro protizteč.

Protizteč budou důležitou součástí organizace obrany na všech stupních. Horský a zalesněný terén skýtá možnost s překvapením a prudce udeřit na vyčerpaného

Operační umění a taktika

nepřítele. Jestliže je zvolen pravý okamžik, např. nepřítel po namáhavém boji již již dosahuje svého cíle — dominanty, příčný hřbet apod. — k protizteči, může přinést úspěch i jednotce podstatně slabší, než je síla, proti níž protizteče směřuje.

Protizteče mají směřovat se svahů dolů, aby byly šetřeny fyzické síly vlastních vojsk k boji zblízka, který bude často rozhodující pro úspěšné zakončení protizteče.

Za bojů o udržení jednotlivých dominant je třeba počítat i s protiztečemi do svahu. Je-li dostatek času, pak je výhodné je i nacvičit. K vyrazení protizteče je třeba volit příhodný okamžik, tj. na bojem vyčerpané a prořídle jednotky útočníka dříve, než stačily na dobyté čáře přisunout podpůrné zbraně a organizovat palby.

Je nutné též organizovat obranu prostorů, které mohou být cílem nepřátelských výsadek nebo speciálních skupin. Půjde především o průsmyky, komunikační uzly, příčné hřbety apod., mající význam jednak pro obranný boj a jednak pro postup útočících vojsk.

Jednotky, které budou mít úkol obsadit tyto prostory, mohou být buď hned v určených rajónech obrany či opěrných bodech, nebo častěji někde v blízkosti těchto prostorů připraveny plnit též i jiné úkoly.

Zvláštní důraz budeme věnovat také **protivzdušné obraně**. Kromě protiletadlových prostředků budeme vyčleňovat pečlivě zbraně k palbě proti nízkoletícím cílům, především vrtulníkům, používaným k dopravě výsadek.

Vzhledem k tomu, že mezi jednotlivými směry nepřátelských útoků budou těžko schůdné a proto obráncem neobsazené úseky, může je nepřítel využít k pronikání do boku a týlu bránících se jednotek. Bude proto vhodné vybavit vojska též k samostatné činnosti a k boji v obklíčení (prostředky ochrany jednotlivce, zvýšit zásobu munice apod.).

V souvislosti s úkoly, které mají plnit vojska v hloubce obrany, chci uvést několik poznámek k bojové sestavě. Na rozdíl od dosti často se vyskytujícího názoru, že vzhledem k šířkám obranných pásem bude bojová sestava při obraně v horském zalesněném terénu uskupena většinou do jednoho sledu, jsem opačného mínění. Na taktickém stupni častěji případem bojové sestavy by mělo být **uskupení do dvou sledů** a výjimečně mít jeden sled a vševojskovou zálohu a ostatní prvky bojové sestavy.

Vedou mě k tomu tyto důvody:

— vytvářet co nejméně statických cílů pro použití nepřátelských jaderných úderů a znemožnit nebo alespoň ztížit nepříteli odhalení našeho zámyslu,

— úkoly, které budou jednotky v hloubce obrany plnit;

— obtížnost manévru z jednoho směru na druhý.

Všechno to vyžaduje, aby soudobá obrana a zvláště pak v horském zalesněném terénu umožňovala pružně a rychle řešit situace, které vzniknou v průběhu boje, což při uskupení vojsk do jednoho sledu s vyčleněnou zálohou plně zabezpečit nelze. Obtížnost manévru pak vyžaduje nesoustřeďovat jednotky tvořící hloubku bojové sestavy pohromadě, ale mít je rozděleny nejméně na dvě části. Bude-li to možné, je účelné přidělovat k manévru jak vševojskovými jednotkami, tak i zálohami, hlavně protitankovými a pohyblivými odřady zatarasovacími, vrtulníky.

Zvláštní důležitost připisují vhodnému vytváření lécek a speciálních skupin.

Speciální skupiny mohou podle mého názoru přispět významnou měrou k splnění celkového zámyslu obrany. Jejich úkolem může být:

— ničit nepřátelské prostředky jaderného napadení;

— ničit palebná postavení nepřátelského dělostřelectva;

— napadat z týlu a boku útočícího nepřítele a tím vnášet zmatek do jeho řad;

— ničit nepřátelská velitelská stanoviště různých stupňů a dezorientovat tak velení nepřítele;

— ničit nepřátelská tylová zařízení a sklady a narušovat jeho přísun a odsun.

Vzhledem k možnostem zatarasení směru postupu bude nepřítel používat jaderných zbraní omezeně. Pokud je bude používat, půjde především o atomové náplně malé kilotonáže. To znamená, že jejich dopravovateli na cíl budou převážně prostředky taktického napadení a především prostředky, které se stávají organickou součástí praporů — DAWY CROCKETT.

Horský zalesněný terén vytváří k ničení těchto prostředků a i k plnění ostatních uvedených úkolů nejlepší podmínky. Využití ochranných a maskovacích vlastností terénu umožňuje ponechat v bocích postupujícího nepřítele určené skupiny. Jejich síla bude závislá na úkolu. Po splnění stanoveného úkolu proniknou skupiny zpět do sestavy bránících se vojsk.

K některým otázkám řídicí práce velitelů a štábů

Plukovník Josef Čepický

Ze studia materiálů prosincového i lednového pléna ÚV KSČ vystupuje do popředí požadavek **pronikavě zlepšit styl a metody řídicí práce**. Také rozkaz MNO žádá jednoznačně **upevnit velení a podstatně zlepšit řídicí práci**.

Jak mimořádně naléhavý je tento úkol i u nás, přesvědčivě ukazuje zřetelný rozpor: na jedné straně velké množství práce, kterou vynakládá štáb armády, velitelé a štáby divizí, brigád a pluků (pracovní doba 10—12 hodin denně není výjimečná) a na druhé straně jen průměrné, převážně jen vyhovující výsledky v přípravě vojsk, štábů, v kázní, organizovanosti a v řešení otázek bojové pohotovosti v jejím komplexním chápání. Z toho vyplývá, že máme velké rezervy v řízení a že se mnoho práce dělá zbytečně, formálně, neefektivně atd.

Štáb armády už v přípravě výcvikového roku přijal řadu mimořádných opatření k zvýšení účinnosti řídicí práce a stylu a metod práce velitelů a štábů svazků a útvarů.

Jedním ze zásadních opatření velitele a štábu svazu byla tematická kontrola ve dvou svazcích a zobecnění nejzásadnějších poučení pro všechny svazky a útvary i pro náš štáb.

Mám za to, že už obsahové zaměření práce komise štábu armády je z hlediska úsilí o zvýšení úrovně řídicí práce poučné.

Kontrolní komise především **zjišťovala stav**:

- vyhlášením bojového poplachu u dvou útvarů byla zjištěna schopnost uvést útvary a jednotky do bojové a mobilizační pohotovosti;
- při kontrolním zaměstnání nejdůležitějších předmětů bojové přípravy jsme zjistili výsledky v bojové přípravě jednotek ke konci zimního výcvikového období (ZVO);
- prověrkou desítek tanků, obrněných automobilů, zbraní a bojové techniky všeho druhu byla ověřena **bojeschopnost bojové techniky**;
- operačními a taktickými letůčkami ve štábu divize a útvarů komise prověřila **stupeň znalostí některých zásad organizace a vedení soudobého boje**;
- celý týden komise sledovala chod života jednotek a útvarů s hlavním zaměřením na organizovanost života a činnost v útvarcích a jednotkách, plnění základních řádů, vliv dozorců a parkové služby na pevný vojenský režim a všeobecný pořádek, materiální péče o lidi, tedy jednu z oblastí, která je těsně spjata s požadavkem upevnění kázně.

Výsledky v prověřovaných oblastech byly hodnoceny jako průměrné, převážně vyhovující, výjimečně dobré.

Komise si postavila úkol nejen zjistit stav, ale zejména **vyvodit závěry pro zlepšení úrovně řídicí práce, stylu a metod práce štábu armády, divize a velitelů a štábů útvarů**.

V tom spatřuji největší přínos práce kontrolních komisí vyšších štábů. Zpravidla kontrolovaný stupeň stav zná, mnohdy líp, než kontrola zjistí. Nevyvodí-li se však závěry pro zlepšení stylu a metod práce a nedojde-li k nápravě, zjištěné nedostatky se sice mohou odstranit, ale za krátký čas se objeví znovu nebo někde jinde a život jde po staru. Také proto se komise podrobněji zabývala úrovní řídicí práce štábu svazku a štábů útvarů.

Nezbytným předpokladem úspěšné práce štábů a divizí i pluků je **dobrý plán**. V plánu, jeho sestavení i v jeho realizaci se v nejkoncentrovanější podobě promítá, jak příslušný řídicí článek respektuje principiální požadavky na řídicí práci.

Jaká je nejobecnější charakteristika plánovacích dokumentů štábů svazků a útvarů na ZVO 1964:

- plány na ZVO v podstatě odrážejí ve svém obsahovém zaměření úkoly, **postavené Rozkazem MNO a Směrnicí velitele armády**;

- nedostatečně se v nich odrážejí to nové, co přinesl tento výcvikový rok (nové pojetí velitelské přípravy v pluku, daleko širší základna v dosahování a zvyšování třídnosti, menší počet taktických cvičení, víc takticko-pořadových zaměstnání, méně prověrek uvedení útvarů do bojové a mobilizační pohotovosti, víc dílčích a komplexních nácviků atd.);

- úsilí velitelů a štábů je roztržité, síly velitelů a štábů nejsou plně soustředěny na hlavní úkoly;

- plány i jejich realizaci charakterizuje **přesycenost, uspěchanost, nejsou rezervy, je přeceněna kvantita a trpí kvalita**. Přesycenost je převážně způsobena tzv. **kontrolní činností**, o které si příslušní velitelé a štáby svazků a útvarů rozhodují sami;

- jestli plánovací dokumenty v podstatě odrážejí to, co je ukládáno shora, zcela nedostatečně reagují na to, co vyžaduje situace zdola, anebo reagují jednostranně.

Od obecné charakteristiky přecházím k některým konkrétnějším vývodům k řídicí práci. Jen k některým proto, že problematika řídicí práce je velmi široká, složitá a také proto, že naše kontrola nemohla dostatečně postihnout styl a metody práce velitelů a štábů v dynamice, za delší časové období.

K některým otázkám řídicí práce velitelů a štábů pluků

Je velmi dobře známo, jak mnohotvárná je práce v pluku, jaké množství problémů se denně v pluku řeší. Sám obsah bojové pohotovosti zahrnuje řadu vážných úkolů od uvedení útvaru do bojové pohotovosti, přes kázeň a morální politický stav, připravenost štábů, vojsk, techniky až po materiálně technické zabezpečení. K tomu ještě přistupuje řada úkolů např. hospodaření s materiálními a finančními prostředky, týlové otázky, vojsková příprava atd. Dvojnásob platí proto pro velitele a jeho štáb, aby z množství úkolů postavil na období i na ten nebo onen měsíc hlavní úkoly a na ně soustředil hlavní síly.

Jsou velitelé a štáby útvarů, kteří dovedou správně postavit hlavní úkoly.

Jeden velitel útvaru si vytyčil např. na měsíc březen tyto hlavní úkoly:

1. Na základě individuálního projednání funkčních povinností se ZVT a velitelem 1. praporu podstatně zlepšit stav v materiální péči o vojáky a mladé důstojníky.

2. Přípravou štábu, jednotek, techniky a materiálu zabezpečit úspěšný průběh praporečnického taktického cvičení 2. praporu.

3. Promyšleným zplánováním, přípravou velitelů praporů a rot a jejich technických zástupců všestranně zabezpečit přechod techniky na letní provoz.

4. Intenzivními tankostřeleckými nácviky, hlubokým osvojením teorie střelby, sladěním osádek a kvalitní přípravou zbraní zabezpečit ostré střelby z tanků úlohu 3a u tankového praporu nejméně na dobrou.

Mám za to, že tak vytyčené hlavní úkoly velitele a štábu pluku jsou postaveny neformálně, cílevědomě, vyjadřují správné soustředění velitele a štábu pluku a to, co je v daném měsíci hlavní.

U řady útvarů je však ve vytyčování hlavních úkolů mnoho formálnosti, nepromyšlenosti, malé cílevědomosti, obecnosti. Hlavní úkoly velitele a štábu pluku pro ten nebo onen měsíc se vytyčují jen proto, že se žádá, aby byly zformulovány na první stránce měsíčního plánu. Formálnost ve vytyčení hlavních úkolů má dalekosáhlý dopad v celé řídicí práci.

K dokreslení uvádím některá fakta:

Velitel a štáb jednoho motostřeleckého pluku vytyčuje každý měsíc stejné hlavní úkoly:

1. kázeň a organizovanost;
2. práce u jednotek;
3. práce štábu.

V tomto případě nemůže být ani řeči o postavení hlavních úkolů.

Jiný útvar vytyčuje tento hlavní úkol na měsíc leden:

„Navést trvale dobrý stav v plnění funkčních povinností všech velitelských orgánů“.

To není úkol, to je přání, postavené v obecnější formě než požadavek Rozkazu MNO k důslednějšímu plnění funkčních povinností.

Velmi častým zjevem je, že postavení hlavních úkolů nevychází ze situace v pluku. Na dokreslení opět příklad. Velitel jednoho pluku ke konci měsíce února hodnotí: „... pokud se organizovanosti v životě jednotek týká, nebyla stále dosažena žádná (?) úroveň. Stále dochází k narušování denního řádu a rozvrhu zaměstnání. Stav dozorců a strážní služby nedosáhl žádné (?) úrovně...“.

Co je zpracováno příští měsíc na základě konstatování tak nepříznivého stavu? V hlavních úkolech příštího měsíce není ani zmínka! Proč tedy hodnotíme?

Není prostě vytyčit z množství úkolů, které velitel a štáb pluku v průběhu měsíce postihuje, 3–4 hlavní úkoly. Proto je nemůže zformulovat náčelník štábu na chodu, ani za 5 minut. Tady by se mělo projevit využívání kolektivní zkušenosti. Náčelník štábu pluku by se měl sejít se zástupci a na základě toho, co ukládá starší náčelník, plán na období a co žádá situace u pluku, připravit veliteli pluku návrh hlavních úkolů na příští měsíc. Jedině velitel pluku má právo a povinnost, a nikdo jiný, vytyčovat hlavní úkoly.

Když byly vytyčeny hlavní úkoly, následuje známý proces řídicí práce — **příprava kádrů pro úkoly, získání příslušníků útvaru a jednotek pro plnění úkolů** (aby pochopili jejich smysl, své místo při jejich plnění), **kontrola** spojená s **účinnou pomocí, hodnocení, zobecnění zkušeností** a celý proces se v dalším měsíci opakuje.

To jsou známé pravdy — ukázalo se však, že konkrétní představy o těchto pravdách jsou u některých velitelů útvarů a jejich štábů neúplné, nepřesné, nehluboké a co hlavní, v praxi řídicí práce se nerespektují.

Cituji ze zápisu štábu svazku z komplexní kontroly u jednoho útvaru:

„... velitel provozní rotý zlepšil svoji práci hlavně po organizátorské a řídicí práci (!?). Je však nutné, aby v tomto směru vychovával své podřízené velitele čet a družstev, jejichž stav je v tomto směru (tj. v organizátorské a řídicí práci?) - podtrženo autorem) na velmi nízkém stupni. Zvláště u velitelů družstev“.

Takovým „omíláním“ organizátorské a řídicí práce se nic neřeší, jen dál se motá lidem hlava.

Když byly postaveny hlavní úkoly velitele a štábu pluku, měly by je především respektovat všichni zástupci, potom náčelníci druhů vojsk, celý štáb, měly by se tyto hlavní úkoly dál promítnout jako hlavní v celém plánu štábu a práci podle plánu. Tak tomu, bohužel, u řady útvarů zdaleka není. Hlavní úkoly jsou zformulovány na první stránce a víc po nich není „ani vidu ani slechu“ anebo se ztrácejí v množství kalendářně sestavených tzv. opatření v další části plánu.

Na dokreslení opět příklad:

Velitel postaví hlavní úkoly na měsíc. ZVTV plán nevede. ZVZ vytyčí 5 „svých úkolů“, ani jeden z nich nevychází z hlavních úkolů velitele a štábu pluku. Každý ze zástupců a odborných náčelníků si prosazuje „svoje“. Kam taková řídicí práce vede? Úsilí je roztrženo. Nejen to, těžko se dýchá veliteli praporu, protože všichni zástupci jsou jeho představenými a každý ho tlačí jinam, na jiné úkoly, i on má úsilí roztrženo a v důsledku toho nízký efekt své práce.

Závěr k této otázce je prostý. Všichni zástupci velitele pluku, odborní náčelníci, celý štáb musí hlavní úkoly respektovat, musí se v nich v souladu s vlastními funkčními povinnostmi najít — to je jedna z cest k soustředění sil na hlavní úkoly, jedna z cest k vyšší efektivitě řídicí práce.

K zabezpečení hlavních úkolů plánujeme potřebná opatření. I v této otázce je mnoho nejasností, nepromyšlenosti, formálnosti. U řady útvarů jsou bez koncepce v plánu kalendářně seřazeny desítky úkolů a opatření. U jednoho pluku např. je v měsíci lednu plánováno 82 úkolů a opatření, v únoru 94, v březnu 88. Mezi nimi i takovéto úkoly a opatření: „opatření k plnění funkčních povinností“ — čára přes celý měsíc, „opatření k trvalé dobrému chování vojáků na veřejnosti“ — čára přes celý měsíc atd. Je zřejmé, že jde o formalismus, který tahá za vlasy.

K hlavním úkolům by měla být důsledně plánována a realizována i hlavní opatření — jak na ně připravíme kádry, získáme lidi, budeme kontrolovat, pomáhat, hodnotit, zevšeobecňovat zkušenosti.

O splnění vytyčených úkolů rozhodují kádry. To platí všude, i v našich podmínkách. Obsah úkolů je především závislý na připravenosti velitelů, funkcionářů štábů, politických pracovníků, stranického aktivu na přípravě kádru.

Velitele a funkcionáře připravujeme především v nařízených formách přípravy velitelů a štábů. Obsahově, organizačně i metodicky je příprava kádru podřízena stanoveným zásadám: připravovat na nejbližší úkoly, na hlavní úkoly, připravovat ke kvalitnímu plnění funkčních povinností. Stav této přípravy je velmi různý. Obecně můžeme říci, že příprava velitelů a štábů je podceňována. Uvažuje se asi takto: při prověrce ze střelecké přípravy, když nejsou zásahy, je střelba nevyhovující a v důsledku toho nevyhovující celý útvar. Výsledky střelecké přípravy jsou i snadno změřitelné. V přípravě velitelů a štábů není tak prosté hodnotit

známkou — „něco víme“. Říká se, že pro inspekční orgány není lehké postavit „nevyhovující“ z velitelské přípravy a přípravy štábu a z toho potom praktický závěr: nejméně času, pozornosti věnujeme přípravě velitelů a štábů. S časem pro samostatné studium se nakládá jako s časovou rezervou.

Nařízenými formami se příprava kádrů, velitelů a štábů, i kdyby se dělala na nejvyšší úrovni, nevyčerpává. Svůj význam mají i pracovní shromáždění a porady, aktivity, ukázková zaměstnání apod. Přední místo v přípravě kádrů by měla mít **individuální práce s kádry**. Bylo by velmi prospěšné, kdyby každý náčelník se svým podřízeným nejméně jedenkrát za rok individuálně, otevřeně projednal, jak plní uložené funkční povinnosti. Oč jde? O nic více a o nic méně, než o to, sednout, třeba s Řádem vnitřní služby v ruce a soudruhovi říci: „To se vám v práci daří a to nedaří, takové máte výsledky a takové slabiny v úseku práce, za který funkčně odpovídáte, takové kladné rysy svého stylu práce někde na okraji a tyto nedostatky odstraňte“. Vyslechnout přitom také, jaké mají podřízení těžkosti, problémy, pomoci je řešit. S takovou přípravou kádrů na plnění úkolů se v podstatě nezačalo.

Na všechno se najde čas, jen na individuální práci se zástupci, odbornými náčelníky, veliteli praporů, veliteli pluků čas nemají. Práce s kádry, jejich znalost, jejich příprava, jejich výchova, jejich školení — to by mělo v řídicí práci velitele a štábu pluku daleko převládat a zatím je tato oblast řídicí práce někde na okraji. Jde o vážnou disproporci, mající velmi záporný vliv na efektivnost řídicí práce.

Pro získávání velitelského sboru i celé masy vojáků pro plnění úkolů je nám bohatým zdrojem poučení prosincové i lednové zasedání ÚV KSČ.

„...masová politická práce je naše největší společenská rezerva...“

„...v praktické organizátorské práci neomezovat vliv strany jen na úzký okruh vedoucích, nýbrž vhodnými formami obsáhnout co nejširší okruh hospodářských pracovníků...“

„...každý komunista (to je každý velitel a převážná většina příslušníků štábů pluků), který přesvědčivě a účinně vládne perem a slovem a může dát účinný příklad, je povinen působit na co nejširší okruh lidí...“

V duchu těchto požadavků jsme v řídicí práci velitelů a štábů pluků udělali první kladné kroky. Není vzácnost, vede-li funkcionář štábu některé téma PŠM, vystupují-li velitelé a jejich zástupci s hlavními referáty na členských schůzích, stranických aktivech, uskuteční-li besedy v rotách k aktuálním vojenskopolitickým otázkám funkcionáři štábu apod. To je velmi správné, je to však ještě málo.

Proč řada úkolů neproniká nebo proniká v překroucené podobě? Proč jsou některé úkoly přeceněny a některé podceněny, proč je k některým formální přístup? Proč týdny a měsíce trvají záporné nálady? Především proto, že jsou slabiny v masové politické práci.

Masová politická práce je nedílnou součástí řídicí práce každého velitele a náčelníka, každého štábu. Její těžiště je třeba důsledněji položit na velitelský sbor, s vyjasňováním hlavních úkolů je třeba jít do nejbližší podřízeného stupně velení. Využívat rozborů, kdy je většina funkcionářů daného stupně pohromadě, jich se aktivně zúčastňovat, přiblížit úkoly, ukázat, co se jimi sleduje, jejich smysl, závažnost, místo v přípravě vojsk. Taková práce bude mít jistě výraznější výsledky.

Mnoho toho už bylo řečeno i napsáno o kontrole v pluku. Na počátku tohoto výcvikového roku byly znovu zdůrazněny zásady kontrolní činnosti v pluku.

Kladné je, že pevně zakotvila pravidelná kontrolní zaměstnání. Potvrzuje se, že je to účinný prostředek zjišťování skutečného stavu v přípravě vojsk.

Mohu říci, že dnes štáby pluků nevysedávají v kancelářích, ale jsou na cvičištích, parcích, střelnicích, v součástech. Proto dobře znají stav v jednotkách.

Funkcionáři štábů pluků pomáhají rotě tím, že osobně vedou zaměstnání na složitá témata. To je velmi správné, protože veliteli roty, vzhledem ke kádrové situaci v rotě, není lehké.

V činnosti štábu pluku má jít daleko víc o pomoc než o kontrolu. V praxi tomu tak není. Jeden útvar plánuje v měsíci březnu 19 kontrol, všechny na průběh zaměstnání, jiný útvar za tři měsíce provedl 60 kontrol u jednotek, až na vzácné výjimky, všechny na průběh zaměstnání. Převážně se „chodí“ na průběh zaměstnání, fotografuje se kupa nedostatků, na základě kontrolních listů se potom nařizují desítky opatření, často nereálných. Je jich tolik, že nemůže být o nich ani přehled, zásadní opatření zapadají mezi dílčími rozkazy a nařízení ztrácejí autoritu a jsme v kolotoči.

Prospělo by věci, kdyby se v pluku pořizovaly ne kontrolní listy, ale zápisy o pomoci.

Všechno má svou míru. Toho „chození“ do rot je příliš mnoho, štáb to zatěžuje, rotě málo pomáhá. Tady především platí „méně je více“. Z hlediska efektivnosti práce bylo by správné, aby štáb pluku postihoval především přípravu hlavních zaměstnání, aspoň ze 2/3. V průběhu zaměstnání se zpravidla přítomný funkcionář ze štábu pluku musí omezit na konstatování nedostatků — „chytá se kočka za ocas“. Velmi výstižně to charakterizoval jeden funkcionář: „Kdyby soudruzi, kteří do rot přicházejí ze štábů pluků, měli vytesat zjištěné nedostatky do kamene, chodili by víc na přípravu hlavních zaměstnání a nedostatků by bylo podstatně méně“. V přípravě hlavních zaměstnání by měla být na prvním místě postihována velitelská příprava na nižším stupni. Stav je takový, že stav ve velitelské přípravě na nižších stupních řada štábů pluků nejméně zná a nejméně i ovlivňuje.

I ve zhodnocovací práci velitelů a štábů pluků je úroveň nízká. Ve většině útvarů se hodnotí každý měsíc se štáby, veliteli praporů a plukovních součástí kázeň a plnění úkolů bojové a politické přípravy. Možná říci odpovědně, že rozborová činnost je slabým místem v řídicí řadě velitelů pluků a jejich štábů.

Cituji z rozboru kázně u jednoho pluku:

„... nejlepší kázeňská praxe se jeví u velitelské čety pluku, kde bylo v měsíci únoru uděleno 15 odměn, na druhé straně byl udělen pouze jediný kázeňský trest. Tento stav není způsoben správnou kázeňskou praxí velitele čety, jako jeho malou náročností a mnohdy velkou shovívavostí k podřízeným...“.

Takové hodnocení víc zatemní než rozjasní.

Cituji dále: „... dále ze strany funkcionářů štábu pluku není vždy plně zabezpečena organizovanost života, ať již nesprávným plánováním nebo narušováním výcviku jednotek nebo jednotlivců. Přes výslovný zákaz posílání vojáků na štáb se toto stává i nadále. Kdyby své funkční povinnosti plnili řádně všichni, kteří mají v péči stravování, nemohlo by docházet k tomu, že není často strava připravena včas, že je nepořádek v kuchyni, nesouhlasí proviant atd. Nemohlo by se také stát, že kuchyňská směna pracuje v kuchyni bez prohlídky (lékařské), stravu připravuje kuchař, který má hnisající ruku. Největší nedostatky jsou však u jednotek, především u velitelů rot a čet, velitelů osádek a staršínů. U velitelů

rot, čet a osádek se jeví opak (?). Tito hlavní důraz pokládají do výcviku a ve značné míře opomíjejí péči o materiální zabezpečení lidí. To se samozřejmě projevuje ve výstroji lidí, v péči o stravování, v péči o jejich kulturní vyžití, v tom, jak je plněn denní řád a jak se vojáci chovají na veřejnosti.

Kdyby skutečně všichni velitelé plnili své funkční povinnosti, nemohlo by dojít k tomu, že by nebyl řádně připraven výcvik, že by se vyskytovalo všude plno špíny, že není plněn denní řád a že bojová technika není v pořádku. Nedá se hovořit o tom, že by otázky funkčních povinností nebyly známy. Ale od velitelů světnic, osádek, velitelů čet se nevyžadují, protože práce těchto funkcionářů je práce měnivá (?) a velitelé rot, štáby praporů a v mnoha případech i štáb pluku vykonává práci za tyto a potom nemají dostatek času na své vlastní povinnosti. Důsledkem toho je šturmovština, kdy se přechází z jednoho úkolu na druhý, aniž by předchozí byl doveden do konce. Tento hlavní úkol měsíce ledna nebyl důsledně splněn, protože ne všichni velitelé a náčelníci si dovedou (?) rozdělit čas pro plnění funkčních povinností a tyto správně plnit!!

Hodnocení neadresné, „nadává“ se všem, mluví se o všem, jenom ne o konkrétních lidech, jednotkách, bez závěrů, jak dál, které kladné zkušenosti rozvíjet, které nedostatky, do kdy a kdo odstranit. Velitel svazu uložil hodnocení a rozbor kázně dělat podle hlavy X Kázeňského řádu a hlavně čl. 4 Kázeňského řádu, který stanoví, že kázeň se dosahuje výchovou, pevným vojenským režimem, opřeným o základní řády, náročností, spojenou s péčí o podřízené. S tímto obsahovým zaměřením rozbor po problémech nebo po součástech přinese jistě víc užítku.

Ani v hodnocení bojové a politické přípravy není zdaleka všechno v pořádku; formalismus, jak se zdá, má tuhý život.

Za zimní výcvikové období má tento obraz:

- v lednu se zaujímá globální stanovisko ke všem úkolům, nebo téměř ke všem úkolům přípravy štábů, jednotek, technice atd., až po vnějškovou přípravu na výročních schůzích;

- v únoru na velitelském shromáždění opět globální pohled do bojového poplachů až po socialistické soutěžení;

- v březnu opět celkový pohled na divizních stranických konferencích a armádní konferenci KSČ;

- v dubnu při celkovém hodnocení ZVO opět celkový „rozbor“ všech úkolů (nic nesmí chybět!).

K čemu taková praxe vede? Protože se hodnotí všechno, zákonitě musí jít rozbor po povrchu. Kvete duplicita. Rozbor stojí mnoho práce a podílejí se na něm desítky funkcionářů. Efekt je však velmi nízký.

Správně se ukazuje přístup jednotlivých velitelů útvarů, kteří na pravidelných i nepravidelných rozbořích s podřízenými rozebírají 2—3 hlavní problémy ze života a práce útvaru, jejich pohled je hluboký, živě se mluví o zkušenostech konkrétních funkcionářů, jednotek, o zkušenostech dobrých, které je třeba rozšířit, i nedobrych, kterým je třeba příště předejít. Tito funkcionáři pochopili, že rozbor neděláme pro rozbor, ale především pro závěr, jak pracovat dál, jak efektivněji.

V závěru k některým otázkám organizačské a řídicí práce velitelů a štábů pluků ještě dvě poznámky.

Využívat, opírat se o iniciativu podřízených, vojenských mas, to je rys nedílné velitelské pravomoci na stranických základech. Výrazem iniciativy je účast mas vojáků na socialistickém soutěžení. Štáby k rozvoji socialistického soutěžení mají

v podstatě byrokratický vztah a často si to ani neuvědomují. Pečlivě, s náležitou štábní kulturou vedou podrobné přehledy, mají je uzamčené v trezoru. O to přece nejde. Socialistické soutěžení je nástroj v rukou velitele, funkcionáře štábu, s jehož pomocí dostává z podřízených víc, než je jejich povinnost. Je to nástroj živý, živá práce s jednotlivci i kolektivy, která nejen podněcuje k uzavírání závazků, ale i vytváří podmínky pro splnění, odstraňuje překážky, aby závazky nezůstaly na papíře.

Není řídkým zjevem omlouvat nedostatky. Funkcionáři hodně pracují, je to dvojnásob těžké přiznávat nedostatky. Často jsou slyšet takové hlasy „mé zkušenosti jsou prověřené praxí, já v té problematice žiji, já vím, proč to nejde“ — praktikismus, přeceňování vlastních praktických zkušeností, nechť učít se od druhých, nechť přebírat dobré zkušenosti druhých znamená mimo jiné promarnit i důležitý zdroj pro zvýšení efektivity vlastní práce.

K některým otázkám řídicí práce divize

Komise velitele svazu shromáždila řadu postřehů a došla i k některým závěrům v řídicí práci štábů svazků.

Obsahová náplň práce štábů odpovídá hlavním úkolům výcvikového roku, vychází se z výsledků předcházejícího výcvikového roku.

Měsíční plány velitelů a štábů svazků respektují perspektivu na ZVO a jsou realizovány obětavou prací celých štábů.

Velitelé svazků a jejich štáby zaměřili hlavní úsilí na střeleckou přípravu z tanků a ručních zbraní (v podzimním období byl stav nevyhovující) a k upevnění kázně a organizovanosti (v minulém roce byl ve svazcích velmi nepříznivý stav). Z útvarů pak byla hlavní pozornost věnována těm, jejichž bojová pohotovost byla v podzimním období na velmi nízkém stupni. Toto soustředěné úsilí přineslo i znatelné výsledky.

Přes tento vcelku kladný pohled na práci štábů svazků i v jejich řídicí práci jsou slabá místa, rezervy. To, co bylo řečeno v obecné charakteristice řídicí práce velitelů a štábů pluků, platí do značné míry i pro štáby svazků:

- přesycenost operativních měsíčních plánů;
- převládá kvantita a trpí kvalita;
- vážné disproporce v obsahovém zaměření práce;
- žádné časové rezervy.

Všechny tyto záporné rysy řídicí práce jsou spjaty převážně s chybným pojetím a chybnou praxí kontrolní činnosti štábu svazku.

ÚV KSČ na svém zasedání v lednu konstatuje: „... kontrola se chápe jako pasivní sbírání informací o negativních jevech, ale skutečná náprava, o kterou především jde, se nezjedná“.

Zkonfrontuji tuto myšlenku s kontrolní činností jednoho štábu svazku.

Štáb svazku zpracoval plán kontrolní činnosti na ZVO. Dobrý plán. Jsou v něm správně formulovány cíle kontrolní činnosti, kam položit hlavní úsilí kontrolní činnosti i vytyčeny správné zásady pro kontrolní činnost.

Kontrolní praxe je někdy v souladu, ale často v nesouladu s dobrým plánem, s vytyčenými zásadami.

Štáb svazku provedl v ZVO komplexní kontroly u dvou útvarů. Obě kontroly vedly k zlepšení stavu u těchto útvarů. Kromě toho zásadní poznatky z komplexní

kontroly z ledna byly zobecněny pro všechny velitele útvarů a jejich ZVP z celého svazku.

Po komplexní kontrole u druhého útvaru zůstal u kontrolovaného útvaru celý týden odpovědný funkcionář štábu svazku, aby pomohl veliteli a štábu útvaru odstranit zjištěné nedostatky. To je praxe velmi správná, v souladu s vytyčenými zásadami pro kontrolní činnost štábu svazku.

Kromě těchto kontrol provedl štáb divize desítky kontrol (jen oper. odd. 24 kontrol na střeleckou přípravu za necelé 3 měsíce), asi z 80 % zaměřených ke střelecké přípravě, z 10 % k taktickým cvičením, zbytek na ostatní úkoly. Již zde je zřejmá vážná disproporce.

O těchto kontrolách se mnoho kladného říci nedá. Funkcionáři štábu svazku objíždějí jednotky, střelnice, parky po celém svazku. Ráno v 07.30 přijede např. na střelnici pracovník operačního oddělení, v 10.00 zástupce velitele svazku a ve 12.00 potom oba přesvědčují velitele roty, že málo pro střeleckou přípravu udělal.

Efekt takové kontrolní činnosti je minimální, vyjíždí se v podstatě bez přípravy, výsledky nelze zhodnotit, zobecňovat pro jejich dílčí charakter, po takových kontrolách život jde v podstatě dál, tak jako šel před kontrolou.

Kromě toho nezměrné množství individuálních „výjezdů“ do vojsk jednotlivých funkcionářů štábů svazku má dalekosáhlý záporný dopad.

Ztratil se drahocenný čas, kterého se potom nedostává na studium, zruší se samostatné studium, tělesná příprava, i v rodinách jsou rozpory, protože funkcionář nemá čas na rodinu atd.

Štáb svazku zplánoval např. komplexní kontroly všech poddůstojnických škol. Když se s kontrolou začalo, nevešli se členové kontrolní komise do dvou štábních autobusů, když kontrola skončila, stačil pro členy komise malý gáz. Když komise zahájila práci v poddůstojnických školách, vedl ji zástupce velitele svazku, když práci končila, pomocník náčelníka organizačního oddělení. Soudruzi si zakousli větší krajíc, než mohli sníst. Příkladná snaha postihnout všechny PŠ a přispět k zabezpečení dobrých a výtečných poddůstojníků v příštím roce nic nevyřešila, naopak, narušila autoritu štábu svazku tak, jak ji i narušuje většina tzv. individuálních kontrol. Nebylo by správnější reálněji ocenit síly a možnosti štábu svazku, důkladně prověřit jednu nebo dvě poddůstojnické školy za období, svolat potom ostatní náčelníky PŠ, zobecnit zásadní poznatky z kontroly? Nebyl by tak při nejmenším časově vypětí dosažen větší efekt?

I kontroly štábu svazku jdou převážně na průběh (z 80—90 %) a ne přípravu hlavních zaměstnání, s výjimkou střelecké přípravy.

Vážné disproporce jsou v obsahovém zaměření kontrolní činnosti. Velitelská příprava, příprava kádrů, velitelů a štábů se postihuje velmi málo anebo vůbec ne.

Když se zeptáme techniků: „Jak chcete, soudruzi, dosáhnout dobrého a výtečného stavu techniky?“ Odpoví jednoznačně, že přes práci s lidmi, veliteli, technikou, řidiči. Odpověď výtečná, praxe v kontrolní činnosti taková, že 90 % kontrol jde na techniku a 10 % na technickou přípravu a výchovnou práci s technickým aparátem a řidiči.

Výcvikové dokumenty pro tento výcvikový rok staví požadavek: „na základě znalosti situace v jednotkách zlepšovat práci nejbližší podřízeného stupně velení“. Pro svazek to znamená na základě znalosti situace učit pracovat efektivněji velitele a štáby útvarů. Dovádět zjištěný stav v jednotkách do stylu a metod

práce velitelů a štábů útvarů. Tento požadavek není respektován, jak to dokumentuje i stav v řídicí práci štábů pluků, charakterizovaný v první části článku.

Z charakteru soudobého boje vystupuje do popředí samostatnost velitelů všech stupňů. I to přednášíme ve školách, přednáškách ve velitelské přípravě. V praxi však je mnoho nedůvěry k podřízeným. Snaha chtít za každou cenu „oběhat všechny roty“ je škodlivá z několika důvodů. Při takovém množství kontrol není čas opatření štábu svazku dobře připravit, kvalitně provést, dobře vyhodnotit.

To, co jsem uvedl, je hlavní příčina přesycenosti plánů, konstatování, že převládá kvantita a trpí kvalita. Příprava důležitých opatření není plánována a není plánováno ani zpracování vyhodnocení. Nezbytná příprava se však udělat musí, dělá se tedy v „nadplánu“ a to přesycenost znásobuje.

V měsíčních operačních plánech **není časových rezerv**. Jedna z principiálních zásad řídicí práce žádá reagovat včas, operativně na situaci, která vznikla. Je to těžké reagovat, když nejsou rezervy. Buď se mění plán nebo se opatření, které vyžaduje situaci, plní v nadplánu, a to znamená ještě větší přesycenost. Časovou rezervu je třeba plánovat v měsíčním plánu štábu svazku nejméně o dvou dnech tak přesně, jako třeba zakotvuje v plánu termín cvičení.

Ukazuje se, že **nejúčinnější jsou komplexní nebo skupinové kontroly**. Individuální výjezdy funkcionářů štábů svazků bude správně podstatně omezit, převážně je zaměřit na přípravu důležitých zaměstnání a na přípravu kádrů, velitelů a podřízených štábů. Méně je více — platí tu dvojnásob.

Štáb prověřovaného svazku mnoho užitečné práce vykonal v přípravě kádrů, velitelů a funkcionářů štábů útvarů k plnění nejbližších úkolů. Kromě přípravy v nařízených formách připravil a provedl semináře k výměně zkušeností z problematiky kázně a organizovanosti, připravil a provedl střeleckou konferenci, aktiv k péči o vojáka, a to všechno má svůj nesporný kladný odraz ve zlepšení situace v těchto oblastech u podřízených útvarů. Štáb svazku vyděluje jen minimum času „na sebe“, na svůj růst, politický, technický, operační a taktický na to, aby v souladu s požadavky soudobého boje dovedně velel svazku v poli. To je rovněž velmi vážná disproporce — „na sebe“ příliš málo, na vojska mnoho s velmi škodlivými důsledky.

Závěrem možno říci, že v řídicí práci, ve stylu a metodách práce štábů svazků, jednotlivých náčelníků i jednotlivých oddělení je mnoho kladných, velmi cenných rysů, které budeme jistě rozvíjet. Jsou i slabá místa, rezervy, které byly kontrolou štábu svazu odhaleny, kritika přijata a v tom je záruka, že řídicí práce štábů se bude i nadále zlepšovat a přinese i větší efekt, výsledky dobré a výtečné a ne stále jen vyhovující.

K některým zkušenostem z řídicí práce štábu armády

Ze zkušeností ZVO i z výsledků kontrol ve svazcích a útvarech byla náročně posuzována i úroveň řídicí práce štábu armády, především v rámci jednotlivých oddělení v družném úsilí náčelníků a dílčích organizací strany. Při tomto hodnocení byly vyvozeny závěry pro zvýšení efektivnosti řídicí práce jednotlivých náčelníků, štábů druhů vojsk a oddělení a vyvozeny závěry pro zdokonalení řídicí práce štábu armády jako celku.

I to je mimořádně závažné — aby štáb, který kontroluje, si zjištěný stav promítal do své práce.

Které zkušenosti se ukazují jako zvlášť kladné v řídicí práci štábu armády jako celku.

Při plánování tohoto výcvikového roku byly **současně s plánovacími dokumenty** pro vojska zpracovány vnitřní dokumenty štábu — perspektivní plán vojenské rady, plán kontrol, plán opatření štábu k hlavním úkolům RMNO, plán hlavních opatření velitele a štábu armády k upevnění kázně a organizovanosti. Obsahová i časová návaznost a vzájemný soulad těchto plánovacích dokumentů přinesly organizační klid, cílevědomost a jasnou perspektivu v práci celého štábu.

Jako velmi prospěšná opatření řídicí práce se ukázala **zasedání vojenských rad ve svazcích** po rozsáhlejších kontrolách štábu armády. Tato zasedání velmi účinně pomohla svazkům proto, že rozborby byly vojenskou radou a velitelem armády dělány přímo s náčelníky oddělení štábů svazků, veliteli útvarů a jejich ZVP. Rozšířená zasedání vojenských rad byla současně kvalifikovaným předáním nejzásadnějších zkušeností ostatním velitelům a náčelníkům PO svazků, kteří se jich zúčastnili.

I volba obsahových otázek — v lednu u té otázky kázně a organizovanosti, v únoru pro msd a té rozbor polní přípravy štábů a vojsk, v březnu u msd otázky řídicí práce velitelů a štábů — se ukázala jako **velmi správná**. Řešení těchto otázek je těmi články v řetězu, kterými se zdvíhá celý řetěz.

Vojenská rada se v přípravách na LVO zúčastnila **schvalování plánovacích dokumentů svazků ve svazcích** po dvouapůldenní pomoci komisemi štábu, vedenými členy vojenské rady. Tato forma pomoci při plánování a schvalování plánů svazků je na štáb armády i vedoucí funkcionáře velmi náročná, její přínos však daleko převyší časové ztráty pro štáb. Vyjasnění úkolů výcvikového období ve štábech svazků, jednoty názorů na postavené úkoly a promyšlené zplánování období — to jsou rozhodující předpoklady kvalitního splnění úkolů výcvikového období. Tuto formu schvalování plánu na LVO uplatnili po příkladu armády i velitelé a štáby svazků. Proto plány na LVO byly kvalitnější zpracovány, než tomu bylo dříve.

Pro měsíční operativní plánování se osvědčily **pravidelné porady zástupců velitele**, na nichž se podrobně s využitím kolektivní zkušenosti za řízení náčelníka štábu, projednává vytyčená perspektiva příštího měsíce a zásadní součinnostní otázky. Tato praxe v řídicí práci má řadu kladných výsledků. Přispívá k co nejsprávnějšímu soustředění sil na hlavní úkoly, pomáhá jejich obsahovému vyjasnění, vytváří příznivé podmínky pro potřebný spád součinnostních porad náčelníků oddělení a v neposlední řadě znamená realitu plánu, organizační klid nejen v práci štábu, ale i svazků, které tak dostávají včas upřesňující podklady pro svoji práci.

Velkou pozornost věnujeme tomu, abychom **soustředili síly na hlavní úkoly** a aby byly vytyčené hlavní úkoly v náplni práce celého štábu respektovány.

Zkušenosti potvrzují, že se vyplácí **odpovědnost a důkladnost** v přípravě kadrů na plnění úkolů, jak z hlediska nařizeného obsahu a forem, tak formou zobecnění zásadních zkušeností z přípravy vojsk a štábů (ve štábu se zásadně pro celý štáb zobecňují poznatky z větších kontrol, cvičení, z řešené problematiky kázně a mimořádných událostí, z prověrek bojové pohotovosti apod.).

I zkušenosti z **kontrolní činnosti** štábu armády potvrzují, že neefektivnější formou kontrolní činnosti jsou komplexní a tematické kontroly. Ještě důsledněji je třeba respektovat, aby byl řízen nejblíže podřízený stupeň velení. V řídicí

práci štábů svazků ke konci ZVO byly zjištěny vážné slabiny. Mohly být už dříve odhaleny a energičtěji odstraňovány, kdyby zásada, důsledně řídit nejbližší podřízený stupeň velení, byla plněji dodržována. Stav v jednotkách musí i štáb svazu dobře znát. Ne však proto, aby v jednotlivých jednotkách stav řešil, ale proto, aby bylo účinnější řízení štábů svazků a armádních útvarů.

Ukazuje se, že individuální kontroly štábu svazu bude prospěšné dále omezit.

Pokud budou, měly by být zaměřeny na přípravu důležitých opatření v přípravě vojsk a štábů — velitelskou, polní, střeleckou, technickou a odbornou přípravu.

Individuální výjezdy funkcionářů by měly mít **aktivní charakter** (vystoupení na rozborech ve svazcích, přednášky ve štábech, aktivní podíl na přípravě ukázkových zaměstnání ve svazcích apod.). Pro zvýšení efektivnosti individuálních výjezdů náčelníků i ostatních odpovědných funkcionářů štábu (např. směrových důstojníků) se ukazuje jako nutné uvolňovat v plánu štábu předposlední den v měsíci pro tyto výjezdy, kdy se v podřízených svazcích hodnotí uplynulý měsíc a plánuje příští. V této době řídicí vliv na štáby svazků umožňuje značnou účinnost.

Z á v ě r

Kritický pohled na některé otázky řídicí práce velitelů a štábů útvarů a svazků i zobecnění některých zkušeností z řídicí práce štábu svazu v tomto článku má skromný cíl — dát podnět k hledání rezerv v řídicí práci, dát podnět k energičtějšímu odbourávání všeho formálního a byrokratického ve stylu a metodách práce a tak dosahovat výraznějších výsledků v přípravě vojsk a štábů.

PRŮZKUM v obranné operaci vševojskové ARMÁDY

Podplukovník doc. CSc. Emil Labuda

V článku chci ukázat jednu z možných variant průzkumového zabezpečení obranné operace vševojskové armády za předpokladu, že k přechodu do obrany dojde v průběhu pohraničního střetného sražení v důsledku převahy nepřítele na určitém operačním směru, nebo v útočné operaci při odražení silných protiúderů uskupení nepřítele z několika směrů.

Studium vojenských řádů i názorů západních vojenských teoretiků na počáteční období války umožňuje vytyčit stručné závěry o nepříteli z hlediska vedení pohraničního střetného sražení a vedení silných protiúderů:

V koncepci příprav a vedení jaderné raketové války považuje velení NATO za rozhodující etapu „počáteční období války“, ve kterém má být dosaženo rozhodujících úspěchů s cílem ovlivnit průběh války a vytvořit podmínky pro konečné vítězství. Počáteční období války se má vyznačovat úsilím o dosažení co největšího překvapení, maximálním využitím atomového potenciálu a snahou získat a udržet strategickou iniciativu.

Rozhodujícím činitelem při zahájení a dalším vedení operací počátečního období války mají být zbraně hromadného ničení. Základní myšlenka činnosti „pozemních sil“ bude založená na výsledcích jaderného útoku nepřítele. To znamená, že hlavním úkolem všech ozbrojených sil na počátku války bude zabezpečit úspěšné použití prostředků jaderného napadení v prvním hromadném úderu.

Tento úkol mohou pozemní síly nepřítele plnit v podstatě ve dvou variantách a to:

1. Podaří-li se překvapení a jaderný útok bude mít požadované výsledky — přejít pozemními silami bezprostředně do útoku, zničit ve střetném sražení vojska protivníka a zasazením záloh rozvinout operace do jeho operačně strategické hloubky;

2. Nesplní-li jaderný útok požadované cíle a nezabrání vyjít našim vojskům na jeho území — mohou pozemní

síly nepřítele vést manévrovou obranu s cílem zabezpečit sestavu prostředků jaderného napadení, vyrovnat nevýhodný poměr sil, získat čas, zastavit postup našich vojsk a po silných protiúderech přejít v nejkratší době do protiútku k splnění původně stanovených cílů.

Úloha, místo a možné složení polní armády nepřítele v počátečním období války jsou dány především početním stavem v den D na válčišti, dislokací a stupněm bojové připravenosti vojsk v míru, zámyslem operace a způsobem zahájení války. Při zahájení války se počítá, že polní armáda může mít průměrně až tři armádní sbory (8–10 svazků), přičemž bojové složení armádních sborů může být rozdílné jak v počtech, tak i v hodnotě svazků. Armádní sbory budou složeny zpravidla ze 2–3 svazků, z nichž může být jeden tankový (obrněný). Počty svazků zejména v polní armádě by se zvyšovaly až v dalších dnech války a to buď přísunem ze zámoří, nebo zmobilizováním a přísunem nových svazků na válčišti.

Taktéž posilování polní armády a armádních sborů je přímo závislé na počtu nosičů jaderných zbraní, které budou v den D na válčišti. Současný stav ukazuje, že je nutno počítat s menším počtem nosičů než udává známá předpisová norma posilování. Avšak postupné zesilování a zkvalitňování vojsk nepřítele na střeoevropském válčišti umožní v budoucnu vyšší posílení i pro operace počátečního období války oproti současnému stavu.

Velení NATO vychází ze zásady, že rychlé přechody z jednoho do druhého druhu bojové činnosti, jakož i vysoce manévrový ráz bojové činnosti nedovoluje časté a větší změny, nebo přeskupování prostředků jaderného napadení. Z uvedeného důvodu se posilují svazy v útočné i obranné operaci přibližně stejným počtem nosičů jaderných zbraní. Rozdíl mezi jednotlivými druhy bojové činnosti je vyjadřován rozdílnými počty jaderné munice.

Pro útočnou operaci bude mít

- polní armáda: 100 až 180 (z toho 40–70 % malé ráže),
- armádní sbor: 30 až 50 i více jaderných úderů.

Z celkového počtu jaderných úderů přidělených polní armádě může být použito 50 až 70 % v rámci palebné přípravy k útoku.

Operační uskupení vojsk polní armády v útočné operaci v počátečním období války má být zpravidla ucleněno do jednoho sledu vzhledem k nedostatku sil na válčisti. Na důležitých válčistích může mít po několika dnech války dva sledy. Silné druhé sledy a zálohy mají být vytvářeny až během operací a jejich nedostatečný počet při zahájení války má být kompenzován jadernými zbraněmi.

Armádní sbory mohou být uskupeny do dvou sledů nebo jednoho sledu v závislosti na počtu svazků.

Do zálohy polní armády bývá vyčleňována 1 až 2 divize a ve druhém sledu armádního sboru bývá zpravidla 1 divize.

Použití druhých sledů a záloh se neřídí pevně stanovenými zásadami, ale vychází se především ze situace. Podle zkušeností ze cvičení používají se nejčastěji k rozvíjení úspěchu, k odražení protiúderu a k posílení prvních operačních sledů na směru hlavního úderu.

Hloubka operační sestavy polní armády dosahuje 70 i více km a armádního sboru až 40 km. Šířka útočného pásma polní armády bývá zpravidla 100 až 180 km, armádního sboru 40 až 80 km. Průměrné tempo operace má dosahovat 40–45 i více km za 24 hodin. Předpokládaná doba trvání operace u polní armády je 5 až 7 dnů.

Útočná operace se plánuje po obdobích, přičemž hloubka prvního období operace u polní armády může být do 120 km a dalšího období dalších 80 až 130 km. Při stanovení bojového úkolu se armádnímu sboru určuje bližší objekt do hloubky 35 až 80 km a konečný objekt do hloubky 120 i více km.

Cílem útočné operace polní armády, která útočí na jednom, výjimečně na dvou operačních směrech bývá zpravidla zničení útočného (obraného) uskupení protivníka a rozvinutí úspěchu až do hloubky 250 km. Zasazení záloh je možno předpokládat druhý až třetí den operace na směru, kde se projevil úspěch.

Hlavní úder podle jejich názorů není vyjadřován silnějším uskupením, ale tím, že již v míru jsou na předpokládaném

směru hlavního úderu rozmístěny nejbojeschopnější a nejlépe vycvičené a vyzbrojené síly a největší počet prostředků jaderného napadení. Na pomocných směrech mají být umístěna vojska méně připravená a do záloh (druhých sledů) ty síly, které by těsně před, nebo po zahájení války potřebovaly určitý minimální čas k doplnění sil a prostředků.

Zahájení útočné operace bude zpravidla předcházet první hromadný úder v rámci globálního jaderného útoku, uskutečněný zejména prostředky vojenských vzdušných sil a pozemních sil operačního dosahu.

Je třeba očekávat, že pozemní síly nepřítel zahájí činnost nejdříve se zahájením prvního hromadného útoku. Hrubá kalkulace dislokačních vzdáleností svazků nepřítel od státní hranice ukazuje, že jsou předpoklady k tomu, aby za 2 až 3 hodiny zahájily boj o hraniční přechody, což znamená, že přijdou s našimi vojsky do střetného sražení v pohraničním prostoru. Z toho vyplývá, že charakter boje bude mít formu střetného sražení, bez souvislých front a obranná postavení (pásma) mají být ovládnuta z chodu, za vydatné palebné přípravy a podpory.

Pro jadernou přípravu a podporu ztěž mají být využity především taktické a operačně taktické prostředky jaderného napadení. Z celkového počtu přidělené jaderné munice má být použito 50 až 70 % na jadernou přípravu ztěž. Za předpokladu, že armádní sbor bude mít přiděleno 30 jaderných úderů, představuje uvedené procento 15 až 20 jaderných úderů na hlavní objekty vševojskové armády o celkové kilotonáži 70–100 kt. Kromě toho se může vševojsková armáda v tomto střetném sražení setkat se 2–3 svazky v prvním operačním sledu, což představuje hodnotu až 750 tanků. Z toho vyplývá, že nelze vyloučit, že v důsledku neúspěšného střetného sražení může vševojsková armáda přejít do obrany.

Letecké zabezpečení útočné operace polní armády a armádních sborů bude zabezpečeno v rámci skupiny armád. Letecké útvary se přidělují polní armádě jen pro plnění úkolů přímé letecké podpory v hodnotě 30–40 letounů na svazek. Z hlediska velení taktickému letectvu se v pásmu polní armády rozvíjí „středisko řízení taktického letectva“ a „operační středisko letecké podpory“, která jsou zřizována štábem taktické letecké armády.

Protivzdušná obrana je zabezpečována

jednak vytvářením protiletadlových skupin z protiletadlových řízených střel a protiletadlového hlavného dělostřelectva a jednak stíhacím letectvem v rámci skupiny armád. Zbytek přidělených protiletadlových prostředků přiděluje polní armáda armádním sborům a to tak, že každý armádní sbor může dostat asi 3 oddíly protiletadlových řízených střel HAWK a 5–7 oddílů protiletadlového dělostřelectva, ze kterých si organizují také protiletadlové skupiny.

V případě neúspěchu ve střetném sražení pro nepřítel, mají pozemní síly plnit druhou variantu, tj. přejít na předem určených ústupových postaveních do obrany a vést boj na drženou.

Charakteristickým rysem této manévrové obrany má být:

- intenzivní používání zbraní hromadného ničení na hlavní uskupení protivníka,
- postupné zaujímání předem stanovených ústupových postavení za širokého využití zátarasů všeho druhu a
- silné protizteče i protiúder z více směrů.

Cílem manévrové obrany bude zabezpečit sestavu prostředků jaderného napadení při neustálém plnění úkolů, získat čas a silně opotřebovat vojska protivníka a prisunutím operačních záloh přejít do protiútku a tak plnit původní útočný zámysl.

Vševojsková armáda se za této situace může setkat již při plnění bližšího úkolu se sborovou protiztečí na jednom až dvou směrech v hodnotě tankové (obrněné) divize s celkovým počtem asi 300 tanků, nebo s protiúderem polní armády kombinovaným se sborovou protiztečí na dvou sblhavých směrech v celkové hodnotě 2 až 4 svazků, což představuje sílu do 1200 tanků (podle typu a národnostního složení svazků protiúderného uskupení).

Při řešení této situace bude z hlediska vševojskové armády často výhodnější, aby přišla **dočasné do obrany většinou svých sil, přičemž není vyloučeno, že částí sil bude na některých směrech pokračovat v útku.**

Tyto protiúderové nepřítel, které mají za cíl v součinnosti se zbraněmi hromadného ničení zvrátit situaci na bojišti a přejít do rozhodného útoku mohou být uskutečněny až v síle armádních sborů na jednotlivých směrech. Pásmo přesunu armádního sboru do protiúderu bude ši-

roké 60–80 km, přičemž svazek bude potřebovat až 3 osy pro přesun.

Protiúderné uskupení může být uskupeno (podle počtů svazků) v jednom nebo dvou sledech.

Hloubka sestavy protiúderného uskupení bude zpravidla mělčí. Protiúderové budou zabezpečovány zpravidla organickými prostředky jaderného napadení svazků, popřípadě i sborovými prostředky. Dále mohou zasáhnout i jaderné prostředky polní armády a zejména nosiči taktického letectva.

Před vyražením protiúderných uskupení budou zpravidla předcházet jaderné úder na nejdůležitější cíle v sestavě protivníka. Po vyražení protiúderu má být úkol plněn útočnou činností, střetnými boji s cílem obklíčit a zničit hlavní úderné uskupení protivníka a v dalším rozvíjet útočnou operaci podle plánu. Ke splnění tohoto úkolu mohou být použity i vzdušné výsadky.

Z rozboru možností nepřítel vyplývají pro průzkumové zabezpečení obranné operace tyto závěry:

Vojska pravděpodobného nepřítel, která budou zahajovat útočné operace v počátečním období války, nebo provádět protizteče a protiúder při vedení manévrové obrany, budou ve většině případů vlastním vojskům známa, zejména z hlediska jejich bojového a morálního profilu.

Vlastní vojska budou zpravidla (když to bude situace vyžadovat) přecházet do obrany pod přímým tlakem nepřítel.

Úsilí průzkumu bude nutno pružně měnit tak, aby postihovalo rozhodující a nejcitlivější cíle a objekty nepřítel na základě konkrétní vzniklé situace.

K odhalení zámyslu nepřítel při přechodu vlastních vojsk do obrany bude nutné:

- sledovat manévry prostředků jaderného napadení, činnost záloh a druhých sledů,

- zjišťovat úsilí nepřátelského letectva (směry letů),

- upřesňovat činnost týlu s důrazem na sklady s jadernou municí a jednotky pro zásobování jadernou municí,

- sledovat situaci u sousedů a

- zjišťovat účinky vlastních jaderných úderů na bojovou a morální hodnotu druhých sledů a záloh nepřítel.

Vzhledem k hloubce operační sestavy polní armády a umístění objektů průzkumu bude většina objektů spadat do zájmového prostoru prvosledových svazků

(do hloubky 50–70 km). Zbytek nepřátelských objektů v zájmovém prostoru vševojskové armády je možno rozdělit do těchto skupin:

- prostředky jaderného napadení (asi 1 oddíl řízených střel REDSTONE nebo PERSHING, 5–7 letišť nosičů taktického letectva, 1–2 skupiny protiletadlových řízených střel, až 2 sklady s jadernou municí);

- několik stanovišť naváděcích systémů taktického letectva a taktických řízených střel MATADOR (MSQ, SHANICLE) a radiolokátory ústředny Missile Monitor k řízení palby protiletadlových řízených střel;

- asi 1 středisko řízení taktického letectva v úseku, až 6 stanovišť řízení a uvědomování, až 3 střediska řízení a uvědomování;

- místa velení a spojení (VS, ZVS, TVS polní armády, TVS armádního sboru);

- tylový prostor polní armády (1–2 armádní zásobovací prostory, 1–2 armádní sklady, 1 prostor rozmístění armádních skladů);

- pozemní svazky (druhé sledy prvosladevých armádních sborů, záloha polní armády v síle 1–2 svazky, popřípadě hlubší operační zálohy);

- terénní objekty, zejména vodní toky, mosty a důležité křižovatky.

Štáb vševojskové armády budou též zajímat i některé důležité objekty nepřítelů nacházející se v zájmových prostorech prvosladevých svazků.

* * *

Přechod vševojskové armády z útočné do obranné operace bude mít přímý vliv na řízení a provádění průzkumu.

Z hlediska plánování průzkumu nepůjde o počáteční plánování, ale o vysoce operativní přeplánování zasazených prostředků průzkumu co do objektů, prostorů a času. Jinými slovy to znamená, že za uvedené varianty vystupuje do popředí „proces řízení průzkumu“.

Oddělení průzkumu vševojskové armády musí umět využít rozvinutou základnu získávání zpráv z průběhu útočné operace doplánováním nejnutnějších opatření k zabezpečení obranné operace.

Zasazené síly a prostředky průzkumu musí být schopny se rychle přeorientovat na úkoly vyplývající z rychlých změn v bojové činnosti vojsk. Platí to zejména o těch silách průzkumu, které pracují v nepřátelském týlu.

Zvláštní důraz je nutno položit na plné rozvinutí systému pozorování, včetně druhů vojsk a to nejen na předním okraji, ale v celé hloubce vlastní obranné sestavy, zejména bocích a v týlu.

Rozvinutý systém sil a prostředků průzkumu ve vlastní sestavě by se měl s předstihem postupně přizpůsobovat změnám situací na základě zpráv. Půjde zejména o přimísťování rádiových a radiolokačních prostředků průzkumu a to tak, aby byly pokud možno mimo předpokládané směry postupu hlavního úderného uskupení nepřítelů.

Změněná situace vyžaduje přepřelování úkolů vzdušného průzkumu, jakož i požadavky na vzdušný průzkum co do prostorů a směrů činnosti.

Dále je nutno připravit vojska k získání zpráv z průzkumu bojem, výpadů a léček za účelem odhalování příprav nepřítelů k útoku. Při těchto způsobech průzkumu položit důraz na prostředky jaderného napadení (DAVY CROCKETT) a získávání zajatců. Průzkum organizovat na předním okraji, na bocích i v hloubce obrany.

Zvláštní pozornost věnovat průzkumového zabezpečení mezer a týlu obranné sestavy.

Všechna uvedená opatření si vyžadají zasadit část zálohy sil a prostředků průzkumu. Na základě toho je nutné, aby štáb armády si neprodleně vytvořil další silnou zálohu sil a prostředků průzkumu, která by zabezpečovala potřeby možného přechodu do útočné činnosti.

V dalším se stručně zmíním o cíli a úkolech průzkumu, o silách a prostředcích průzkumu vševojskové armády a o průzkumu v jednotlivých fázích obranné operace vševojskové armády.

Cíl průzkumu v obranné operaci vševojskové armády za uvedené varianty může být:

- čas zjistit nutnost a tím i nejvhodnější dobu k přechodu do obranné operace;

- zabezpečit podklady pro zmaření, neb odražení útoku nepřítelů s důrazem na prostředky jaderného napadení;

- získat podklady pro přechod vlastních vojsk do útočné činnosti.

Hlavní úkoly průzkumu v obranné operaci vševojskové armády jsou:

- upřesnit rozmístění prostředků jaderného napadení nepřítelů, odhalit přípravy k jejich použití a zámýsl jejich použití;

— zjistit rozmístění a činnost nepřátelského letectva s důrazem na letouny — nosiče taktického letectva;

— odhalit prostředky nepřítelů zabezpečující činnost nosičů jaderných zbraní jako: naváděcí systémy, průzkumné prostředky, sklady s jadernou municí, sklady s náhradními díly, různé speciální výrobny a jednotky;

— zjistit prostory soustředění nepřátelských svazků s důrazem na tankové směry přesunů a pravděpodobný zámysl jejich použití;

— odhalit přípravu nepřítelů k použití vzdušných výsadků a pravděpodobné prostory i činnost po vysazení;

— upřesnit systém velení a spojení;

— odhalit nejslabší místa v sestavě nepřítelů;

— zjistit důležitá tylová zařízení apod.

K plnění těchto hlavních úkolů průzkumu může vševojsková armáda využít tyto síly a prostředky průzkumu (organické nebo přidělené):

Jednotku zvláštního určení s možností vytvořit až 16 průzkumných skupin k činnosti nepřítelů v hloubce 100–200 i více kilometrů.

Jednotku rádiového průzkumu s možností odposlechu nepřátelských rádiových sítí v celém zájmovém prostoru armády.

Pozemních radiotechnických prostředků s možností zaměřování pozemních radiotechnických prostředků nepřítelů do hloubky 50–100 km.

Pozemních radiotechnických prostředků průzkumu vzdušného prostoru s dosahem 180–200 i více km.

Jednotku radiačního a chemického průzkumu s možností vytvořit až 20 hlídek k průzkumu s těžištěm ve vlastní sestavě.

Části dělostřeleckého vzdušného průzkumu s možností vést průzkum do hloubky 100–120 km.

Ženíjní průzkumné skupiny (3–4) k průzkumu vodních toků v týlu nepřítelů v hloubce 100–200 i více km.

Bojující svazky, které vedou průzkum nepřítelů do hloubky 60–70 i více km.

Kromě toho mohou do zájmového prostoru průzkumu vševojskové armády působit i některé prostředky frontu. Je však třeba počítat s tím, že armáda přecházející do obrany bude zpravidla na vedlejším směru činnosti frontu. To samo o sobě znamená nutnost určité soběstačnosti při získávání zpráv, protože na

tomto směru nebude zpravidla úsilí činnosti zpravodajských prostředků frontu.

Z uvedených sil a prostředků průzkumu vševojskové armády jsou schopné dát dostatečný podklad pro úder (palbu) jen průzkumné skupiny z jednotky zvláštního určení a dělostřelecký vzdušný průzkum. Výsledky průzkumu ostatních prostředků z hlediska podkladu pro úder je nutno prověřovat, tj. vést na cíle a objekty nepřítelů doplňkový průzkum.

* * *

Jaká bude situace zasazených sil a prostředků průzkumu vševojskové armády a která opatření budou nutná při přechodu armády z útočné do obranné operace.

Nepřítel se v této fázi bude snažit ničit naše hlavní síly ještě před zaujetím stanovených prostorů a tím zmařit již od samého začátku možnost organizovat výsoco aktivní obranu. Proto úkolem průzkumu v tomto období bude vyhledávat a ničit ty síly a prostředky nepřítelů, které mu umožňují uvedený zámysl splnit.

Situace sil a prostředků průzkumu vševojskové armády bude různá a to v závislosti na konkrétní situaci, tj. za jakých podmínek přechází armáda z útočné do obranné operace.

V každém případě bude většina sil a prostředků průzkumu armády již zasazena (kromě zálohy) a to jak ve vlastní sestavě, tak i v sestavě nepřítelů. Část sil a prostředků průzkumu bude připravena přejít do zálohy po splnění svého úkolu. Požadavky, které si vyžádá změna druhu bojové činnosti, konkrétně přechod do obranné operace, bude nutno řešit jednak zasazením zálohy průzkumu, jednak manévrem sil a prostředků průzkumu, a jednak změnou úkolů zasazených sil a prostředků průzkumu.

Na základě toho jsou třeba tato opatření:

— vést nepřetržitý průzkum;

— činnost zasazených sil a prostředků průzkumu nesmí prozradit přechod do obrany;

— při přeskupení sil a prostředků průzkumu zabezpečit předem mezi svazky a útvary průzkumovou součinnost;

— rozšířit síť pozorování v celém obranném pásmu armády s důrazem na zjišťování činnosti nepřátelského letectva, vzdušných výsadků, diverzní průzkumových jednotek, pronikajících do naší sestavy vzdušnou a pozemní cestou. K zabezpečení mezer a boků organizovat po-

hyblivá pozorovací stanoviště a vzdušné pozorování;

— prostředkům rádiového, radiotechnického a dělostřeleckého technického průzkumu určit širší pásma průzkumu, popřípadě i další prostory činnosti;

— využít a změnit úkoly silám a prostředkům průzkumu od svazků i armády, které již pracují v sestavě nepřítele. Současně s tím je nutné řešit i jejich materiální zabezpečení;

— vyslat do sestavy nepřítele další průzkumné skupiny na kratší vzdálenosti se schopností plnit úkoly i po delší dobu činnosti. To vyžaduje včas je doplnit municí, trhavinami a proviantem. Současně připravit k činnosti průzkumné skupiny ve vlastní sestavě na směrech nejpravděpodobnějšího postupu nepřítele;

— připravit se k odevzdání nebo převzetí určitých sil a prostředků průzkumu vlivem změny úkolů některých svazků a předpokládané další činnosti;

— vševojsková armáda přecházející do obrany bude zpravidla podporována menšími silami letectva, co platí i o přidělených vzletech dělostřeleckého průzkumného letectva. Bude proto nutno více využívat odposlechu na vlně vzdušného průzkumu a stíhacího bombardovacího letectva vyčleněného pro podporu obranné operace. Těžiště vzdušného průzkumu bude třeba položit na odhalování prostředků jaderného napadení, na upřesnění úderného uskupení nepřítele, na zjišťování souřadnic cílů pro vlastní jaderné údery;

— současně se zasazováním zálohy sil a prostředků průzkumu vytvářet si novou zálohu pro úkoly aktivní obranné činnosti a přechodu do útočné činnosti.

V dalším je úsilí průzkumu nutno zaměřit k zabezpečení důležitých úkolů v obranné operaci.

a) **Zmaření útoku nepřítele.** Úkolem průzkumu v tomto období bude získat nejdůležitější podklady o úderném uskupení nepřítele a to tak, aby velitel armády mohl usměrňovat činnost raketového vojska, letectva a dělostřelectva k ničení nejdůležitějších prvků operační sestavy nepřítele. Zejména je potřeba získat zprávy o prostředcích jaderného napadení nepřítele a to v prostorech soustřeďování a v technických postaveních, dále o pozemních silách s důrazem na tankové a obrnné svazky, o prostorech příprav k vysazení vzdušných výsadků a o místech velení a spojení. Kromě toho je nutno vést intenzivní průzkum prostorů

vhodných pro vysazení průzkumně diverzních skupin a vzdušných výsadků nepřítele v naší sestavě.

Plánuje-li armáda **protipřípravu**, nebo **úder před přední okraj**, musí průzkum získat dostatek podkladů o nepříteli k splnění těchto úkolů.

Uvedené zprávy budou získány: vzdušným, rádiovým a radiotechnickým průzkumem, průzkumnými skupinami v týlu nepřítele, pozorováním, průzkumem bojem, výpady, léčkami, výsledkem zajatců, studiem ukořistěných bojových dokumentů. Dále bude využito zpráv od sousedů a frontu. Těžiště získávání podkladů pro velitele a štáb o nepříteli bude na vzdušných, rádiových a radiotechnických prostředcích průzkumu, na průzkumných skupinách a pozorování.

b) **Vedení obranné operace.** V době nepřátelské palebné přípravy k útoku (protiúderu) je potřeba vést intenzivní radiální a chemický průzkum ve vlastní sestavě s důrazem na prostory bojových sestav armádní raketové brigády, velitelského stanoviště a v prostorech rozmístění svazků.

Po zahájení nepřátelského útoku musí **průzkum nadále zjišťovat:**

— činnost a manévry prostředků jaderného napadení z palebných postavení do vyčkávacích postavení;

— směry útoku nepřítele s důrazem na hlavní úderné uskupení a uskupení, která pronikají mezerami ve vlastní obranné sestavě;

— přepravu a vysazení vzdušných výsadků;

— naváděcí systémy, místa velení a spojení;

— činnost druhých sledů a záloh;

— důležitá zásobovací zařízení, zejména sklady s jadernou municí a

— slabá místa nepřátelské sestavy, která možno využít k pronikání do boků a týlu hlavního úderného uskupení nepřítele.

Uvedené zprávy budou získávat všechny zasazené síly a prostředky průzkumu, přičemž je nutno počítat i s manévrem některých prostředků průzkumu umístěných na směrech, kde nepřítel pronikl do naší obrany.

c) **Při armádním protiúderu.** Konečného úspěchu v obranné operaci je možné dosáhnout jen aktivní a rozhodnou činností. Projevem této aktivní činnosti je kromě jiného i protiúder armády na nepřítele, který se vklíní do obrany. Průzkumové zabezpečení armádního proti-

úderu je jeden z nejdůležitějších úkolů, který musí plnit průzkum v obranné operaci armády.

Výsledky průzkumu musí dát veliteli a štábu zprávy o:

- prostředcích jaderného napadení a o tom, zda nepřítel již zasadil svoje druhé sledy a volné zálohy;

- celkové sestavě nepřítel s důrazem na odhalení nejslabších míst na bocích jeho úderného uskupení;

- ztrátách, které byly způsobeny nepříteli a zda byl jeho postup zpomalen, nebo zastaven, což je nejvýhodnější doba k zahájení protiúderu;

- situaci v sestavě nepřítel a to v prostoru plánovaného vysazení našeho vzdušného výsadku k zabezpečení protiúderu;

- hodnotě obklíčovaného uskupení nepřítel v průběhu protiúderu;

- nově se tvořících, neb přiváděných zálohách nepřítel v průběhu našeho protiúderu a

- pravděpodobném zámyslu nepřítel v této situaci.

Kromě toho bude nutno průzkumově zabezpečit přesun svazků provádějících protiúder na čáru zasazení, samotnou čáru zasazení a průběh protiúderu. Tento úkol budou plnit organické síly a prostředky průzkumu svazků, prostředky dělostřeleckého průzkumu a podle potřeby i některé síly a prostředky průzkumu ze zálohy armády a bojující vojska v pásmu protiúderu.

d) **Přechod armády do útoku.** Obranná operace končí odražením nebo zmařením útoku nepřítel, zničením vklínivšího se nepřítel a obnovením útoku hlavními silami armády.

Pro průzkum z toho vyplývá — s dostatečným předstihem zabezpečit velitele a štáb armády zprávami o nepříteli, které umožní rozhodnutí k přechodu do útočné operace. Mnohé z těchto zpráv bude nutné mít ještě před zahájením protiúderu, nejspíše v jeho průběhu.

Půjde zejména o zjištění těchto skutečností:

- jaké ztráty utrpěl nepřítel s důrazem na prostředky jaderného napadení a druhé sledy (zálohy);

- přeskupování prostředků jaderného napadení a pravděpodobný záměr jejich použití k zmaření přechodu vlastních vojsk do útoku;

- pravděpodobný záměr nepřítel;

- pro jaký druh obrany se pravděpodobně rozhodne, což vyplývá z rozboru

bojeschopnosti, terénu, struktury pozemních vojsk a možnosti letectva;

- zda jsou zjištěny náznaky přípravy výhodných čar k obraně a kterých;

- směry odchodu, činnost záloh a možnosti protiztečí nepřítel;

- jaká je hodnota obklíčených vojsk nepřítel a získání podkladů pro jejich likvidaci;

- letištní manévry nepřátelského letectva;

- nejslabší místa v operačním uskupení nepřítel a

- činnost zásobovacích a jiných zařízení nepřítel.

Štáb armády musí předem zplánovat (a to již v průběhu obranné operace) všechna průzkumová opatření, která zabezpečí plynulý přechod z obrany do útoku.

O která opatření půjde. Tak bude nutno včas zabezpečit vysazení dalších průzkumných skupin do celé hloubky plánované útočné operace a to v době ještě před zahájením protiúderu. Část prostředků radiového, radiotechnického a dělostřeleckého průzkumu musí být připravena pro včasný manévry v souladu se změnou útočného pásma armády. K vedení ženíjního průzkumu jsou vysazeny ženíjní průzkumné skupiny s úkolem získat potřebné údaje o přechodech na vodních tocích zvláště pro tankové svazky.

Síly a prostředky průzkumu svazků musí být včas úkolovány na objekty nepřítel na předpokládaných směrech útoku.

Oddělení průzkumu armády současně učiní opatření k sloučení průzkumných jednotek po jejich překročení v průběhu protiúderu a při přechodu do útoku, k vytvoření nové zálohy průzkumu, odezdání a přijetí sil a prostředků průzkumu následkem nového úkolu a změn v podřízenosti svazků.

Přechod do útoku vyžaduje změnu prostředků vzdušného průzkumu, které v souladu se zámyslem frontu budou zaměřeny na získávání podkladů pro jaderné údery v rámci palebného útoku na hlavní uskupení prostředků jaderného napadení nepřítel a jeho druhé sledy (zálohy).

Ve všech těchto obdobích bojové činnosti budou veškeré zprávy získávány běžnými způsoby průzkumu.

Je jasné, že v každém období vystupují do popředí určité rozhodující zprávy a s nimi současně i síly a prostředky průzkumu, které je získávají.

Cíle cvičení BIG LIFT

Plukovník Otakar Šidlák, major Luděk Stodůlka

Již dlouho předtím, než první voják 2. obrněné divize ozbrojených sil USA vstoupil na palubu dopravního letounu MATS (= Vojenské letecké dopravní služby), který ho přepravil do Evropy, plnily se stránky časopisů v USA a téměř ve všech ostatních kapitalistických státech zprávami o veliké připravované akci, která měla dokumentovat akceschopnost a sílu pozemních sil a hlavně pak letectva USA.

Cvičení BIG LIFT bylo označováno již v období příprav za příklad, za „zázrak svého druhu“ v oblasti technických a vojenských možností. Zprávy o jeho přípravách i jeho uskutečnění, různá schémata, fotografické snímky, dokreslující většinou velmi lichotivá tvrzení, byly servírovány veřejnosti s naléhavostí, vzbuzující přinejmenším podiv. Proč tolik pozornosti akci, která zdaleka není ojedinělou ani největší svého druhu?

Cvičení BIG LIFT mělo, podle oficiálního tvrzení a prohlášení nejvyšších vojenských představitelů USA, dokumentovat schopnost amerických ozbrojených sil — přispět svým evropským spojencům v NATO, během několika dní a hodin, na pomoc k odražení nepřítelů a přenesení bojové činnosti na nepřátelské území. Bylo připravováno dlouho a velmi pečlivě štáby všech zúčastněných složek. Řídící úlohu při plánování cvičení mělo Smíšené letecké úderní velitelství (Composite Air Strike Command — CASC). Štáb MATS (Military Air Transportation Service) se sídlem na letecké základně SCOTT ve státě ILLINOIS, zplánoval vzdušnou přepravu z letišť na území USA na západoevropská letiště. Štáb pozemních sil pak plánoval průběh cvičení 2. obrněné divize a štáb USAF (Vojenských vzdušných sil USA) přelet Smíšeného úderního skupení (Composite Air Strike Force — CASF) do Evropy a jeho zasedání při podpoře bojové činnosti 2. od.

Protože cvičení BIG LIFT bylo v našem tisku komentováno z různých hledisek již dříve (např. s důrazem na práci týlu a přesuny v 3. čísle časopisu Týl a zásobování), všimneme si jen některých skutečností, které nebyly širě rozebírány.

Cvičení BL probíhalo ve třech obdobích:

— I. období zahrnuje přesun 2. od z USA do NSR 204 letounu MATS, přelet CASF z USA do Francie, přijetí obou těchto součástí na evropské půdě, vyzbrojení

2. od těžkými zbraněmi a její přesun do prostoru cvičení;

— náplň II. období tvořilo společné cvičení 2. obrněné divize, podporované útvaru 4. Spojeného taktického leteckého velitelství (4. ATAF), jemuž bylo podřízeno i Smíšené letecké úderní velitelství, připravované vzduchem do Evropy právě z USA;

— ve III. období pak 2. od odevzdala těžkou výzbroj do původních skladů a byla přesunuta zpět do USA, kam se vrátilo v tomto období také CASF.

Zasedání pozemních vojsk

2. obrněná divize je jednou z 8 divizí, které tvoří tzv. strategickou zálohu USA. Byla v NSR jako součást 7. armády USA od roku 1951 až do roku 1957, později byla přemístěna do svého nynějšího prostoru ve státě TEXAS. V březnu 1962 byla jako první obrněná divize vybrána do svazu Strategického armádního sboru (STRAC). Jako součást strategické zálohy USA je udržována podle záměrů Pentagonu a stupně mezinárodního napětí v takové bojové pohotovosti, aby při nejvyšším stupni již za 8 hodin po vyhlášení bojového poplachu mohla zahájit nakládání na určených blízkých letištích. Za normálních okolností má časovou normu pro splnění stejného úkolu 72 hodiny.

Přesun 2. od do Evropy trval celkem téměř 64 hodiny. V této době je zahrnut pouze čistý čas od vzletu prvního letounu

MATS s příslušníky 2. od v USA do přístání posledního dopravního letounu v NSR. Potom teprve přebírala 2. od těžkou výzbroj (dlouhou dobu před tím připravovanou technickými a týlovými útvary 7. armády USA v NSR). To trvalo spolu s tankováním a výdejem munice 3 dny; přípravy k přesunu a přesun do prostoru soustředění DARMSTADT k vlastnímu taktickému cvičení trvaly další dva dny.

Z toho vyplývá, že kterýkoli svazek americké strategické zálohy může být nasazen z území USA za ideálních podmínek, od vydání rozkazu nebo vyhlášení poplachu, na evropském válečném v nejlepším případě za 8 dní.

Při vlastním pozemním cvičení bránila 2. od (zesílená dvěma dělostřeleckými oddíly a třemi automobilními náhradními jednotkami) a podporující letectvo ve svazku „modrých“ prostor GIESSEN, MARBURG, KASSEL, proti „oranžovým“, které představovala 3. od USA a letectvo USA, dislokované v NSR. Toto cvičení řídil vrchní velitel sil NATO ve Střední Evropě francouzský generál JACQUET. Cvičení, které trvalo celkem 7 dní, se zúčastnily totiž některé menší jednotky začleněné v NATO.

Vzdušná přeprava obrněné divize

204 letouny MATS pěti různých typů, od nejstarších C-118 „Lift masterů“ po nejmodernější proudové C-135 „Stratoliftery“ (vojenská verze známého dopravního letounu Boeing 707), které přepravily 2. od přes Atlantik, tvoří 40 % celkové kapacity Vojenské letecké dopravní služby USA. Přelet uskutečnily vrtulové letouny po dvou tratích — jižní a severní — vždy se dvěma mezipřistáními k doplnění paliva. Proudové „Stratoliftery“ přelétávaly oceán bez mezipřistání letem, trvajícím 10 a půl hodiny. Tento let opakovaly pak během necelých 64 hodin pouze tyto letouny ještě jednou.

Přesto však více než polovina počtu vojáků 2. od byla přepravena zastaralými vrtulovými letouny C-124 „Globemaster“, které stále jsou hlavním prostředkem MATS, pyšníci se názvem „Prodloužená ruka Ameriky ve vzduchu“.

Přelet a zasazení Smíšeného leteckého úderného skupení

Současně s přepravou 2. obrněné divize letouny MATS byl zahájen přesun Smíšeného leteckého úderného skupení z letišť v severovýchodní části USA na letiště

ve Francii. Vlastní úderné skupení tvořilo:

— 18 letounů F-105 od 330. stíhací letky TAC,

— 36 letounů F-100 od 430. a 613. letky TAC,

— 14 průzkumných letounů RF-101 (6) a RB-66 (8) od 363. průzkumné letky TAC.

K přepravě a zasazení úderného skupení bylo dále použito 47 letounů C-130 E a 1 letoun C-135, patřících také Taktickému leteckému velitelství (TAC).

Celkem tedy sestavu úderného skupení tvořilo 116 letounů s 1500 osobami létajícího, řídicího, technického a týlového personálu. Ve prospěch tohoto skupení však přepravila MATS dalších 400 osob a 310 tun materiálu.

Přelet úderného skupení byl zakončen za 9 a půl hodiny od vzletu prvního letounu z USA. První letouny však přistály na letišti CHAUMONT ve Francii již za 6 hodin. Přelet byl uskutečněn bez mezipřistání, letouny byly průměrně 3krát, některé až 4krát doplňovány ve vzduchu z cisternových letounů KC-135 Strategického leteckého velitelství (SAC). Letiště v Evropě nedosáhlo 6 stíhacích letounů úderného skupení (přistály na letišti STEPHENVILLE na Novém Foundlandě), dva z nich pro poruchu vzniklou při doplňování za letu.

Francouzská letiště CHAUMONT, ETAIN a PHALSBOURG jsou udržována v neustálé pohotovosti k přijetí a zajištění dlouhodobé činnosti letounů USA. Například během tzv. Berlínské krize na podzim roku 1961 sem přilétaly z USA jednotky Letecké národní gardy. Také úderné skupení při cvičení BIG LIFT zde přistálo a vedlo odtud bojovou činnost. Bylo při tom operačně řízeno Střediskem řízení společné činnosti Střední skupiny armád 4. STL. V taktickém měřítku pak vydávalo údernému skupení denně rozkazy a nařízení Středisko řízení letecké podpory.

Pozemní vojsko uplatňovalo své požadavky na leteckou podporu či vzdušný průzkum prostřednictvím Taktického řídicího střediska.

Stíhací bombardovací letouny byly při podpoře pozemních vojsk naváděny z před-sunutých leteckých naváděcích stanovišť.

Smíšené letecké úderné skupení neplnilo při cvičení všechny úkoly letectva, které jsou mu pro podporu boje pozemních vojsk v zásadě stanoveny. Plnilo pouze dva ze čtyř základních úkolů, tj. úkoly vzdušného průzkumu a přímé letecké podpory. Neúčastnilo se boje o nadvládu ve vzduchu, ani neplnilo úkoly PVO.

Průzkumné úkoly plnily letouny RB-66 a RF-101, úkoly přímé podpory letouny F-100.

Zabezpečení vzdušné přepravy

Značný počet letů letounů různých kategorií, rychlostí a vlastností, létajících na značné vzdálenosti po několika tratích si vyžádal mimořádných zabezpečovacích opatření. Během 64 hodin bylo v rámci cvičení uskutečněno asi 350 přeletů Atlantického oceánu. To představuje asi trojnásobné množství vzdušných pohybů proti civilnímu leteckému provozu (který byl na tuto dobu v uvedeném prostoru zčásti přerušen a zčásti omezen). Hlavní řídicí stanici zabezpečení leteckého provozu bylo centrum USAF v ANDREWS. Po dosažení kontrolních čar (30° západní délky na severní trati a 45° na jižní trati) se letouny hlásily evropským střediskům PRESWICK, resp. LISABON. Přitom spolupracovala řada pomocných středisek, zejména na území Anglie, Španělska a Francie. V poslední fázi letu vedly letouny radiolokační stanice, navigační systémy a rádiové majáky míst přistání.

Kromě toho během celého přeletu, podle plánovaných tratí letů byly rozmístěny na moři speciální zabezpečovací lodě a prakticky zmobilizovány všechny prostředky vojenské letecké a námořní ochranné služby. Osádky obdržely během přípravy k letům speciální mapy a také fotografické snímky vyznačených míst na trati letu a míst přistání.

Cvičení Big Lift je jistě pozoruhodným výkonem všech zúčastněných složek amerických ozbrojených sil, především pak leteckých. Tato skutečnost vyniká ještě při uvážení špatných povětrnostních podmínek nad Atlantikem a částečně i v prostoru německých letišť. Přesto nebyl všemi odbornými západoevropskými vojenskými činiteli význam tohoto cvičení hodnocen vždy kladně. Řada článků se k možnostem vzdušné přepravy svazku pozemních sil z USA do Evropy, hlavně v podmínkách válečného sražení, staví při nejmenším silně skepticky.

Proč? Poukazuje se na tyto skutečnosti:

Cvičení sice dokumentovalo schopnosti USA přepravit v době míru do Evropy na pomoc svým spojencům během necelých 3 dnů 15 000 vojáků a během 1 dne 3 letky stíhacích a 1 letku průzkumných letounů.

Cvičení dokázalo, že v době míru během 10 dní, za ideálních podmínek snad

i 8 dní, může být zasazena divize STRAC z Texasu na území NSR. Pochyboval však o tom někdo?

Všechny uvedené výkony mají však řadu háček, které (jak se na Západě přiznává) podstatně snižují vojenský význam cvičení:

Při přesunu jedné obrněné divize bylo angažováno 40 % dopravní kapacity MATS. To znamená, že zbytkem prostředků MATS by bylo možno přepravit ještě jednu divizi. Ostatních šest až po 14 dnech? K přepravě je možno použít v případě mimořádných okolností i dalších vzdušných prostředků — především mobilizovaného civilního letectva. To si však vyžádá přípravného času, potřebného k přebudování letounů, v nejkratším případě 20 dnů. Dopravní letouny, začleněné do Strategického a Taktického leteckého velitelství (SAC a TAC), budou mít dost práce se zabezpečováním manévrů letectva. Nedá se s nimi tedy v žádném případě počítat.

Vzdušná přeprava a přelet úderného skupení ukázalo řadu slabých míst z hlediska možnosti úderu proti němu. Nahromadění osob a letecké techniky na letištích, nakládání a vykládání volá samo po úderu jadernými zbraněmi. Stejně tak dlouhé přebírání těžké výzbroje ve skladech na území NSR a nutnost doplňování velkého množství dopravních letounů palivem po přistání z USA apod. Vznikla také otázka, mohly-li by letouny uskutečnit přelet a především měly-li by kde přistát při vyrazení části nebo většiny letišť na území NSR. Pravděpodobně ne.

V případě vyrazení původně určených letišť nebo i záložních letišť během přepravy přepravy i během jejího uskutečnění by převedení dopravních letounů na jiná letiště vyvolalo nutně značné obtíže. Znamená by se prodloužil čas k vyzbrojení svazku těžkými zbraněmi, nehlédne ke komplikacím v řízení a jeho přesunu ke skladům. Přitom se také oprávněně ozývají hlasy v západním tisku, k čemu by byla divize (i kdyby se jí podařilo přepravit) v Evropě bez těžkých zbraní. K předání těchto zbraní 2. obrněné divize ze skladů v NSR byla povolána velká část týlových a technických jednotek 7. armády USA, které v případě války budou muset jistě plnit jiné úkoly. A sklady těžké výzbroje, velké nepohyblivé cíle, neopouští protivník jistě bez povšimnutí.

Také samotný „vzdušný most“ přes Atlantik upoutá jistě pozornost protivníka. Ze všech těchto úvah vyplývá závěr, že podobná operace, jako bylo cvičení BIG

LIFT, v podmínkách války nebude pravděpodobně uskutečnitelná.

Přeprava svazku Strategického armádního sboru s přesunem podpůrného letectva předpokládá tedy nejméně 14denní přípravné období před vlastní bojovou činností. A to již předtím musí být celá akce důkladně zplánována a procvičena. Hlasy odborníků se pozastávají nad otázkou, kdo Pentagonu takovou dobu k přípravě akce zabezpečí? (Kdyby chtěl někdo opravdu válku vyvolat — poznámka autorů.)

Z vojenského hlediska, aniž jsme vedeni snahou zlehčovat jeho význam, nepřineslo cvičení, kromě již zmíněných pozoruhodných výkonů osádek zúčastněných bojových a dopravních letounů (zřejmě velmi dobře vycvičených), nic zvlášť nového. K uvedeným závěrům bylo možno dojít i bez vynaložení více než 20 milionů dolarů, které si příprava a cvičení vyžádaly. Vždyť v posledních několika letech proběhla řada podobných akcí, které byly v řadě ukazatelů náročnější než BIG LIFT. Například při cvičení Big Slam z USA do PUERTO RICO, uskutečněném v roce 1960, bylo přepraveno o 6000 vojáků více a materiálu dokonce 20krát více (téměř 10 000 tun) nežli při BIG LIFT. V lednu a únoru tohoto roku probíhala další dvě podobná cvičení pod názvem Long Thrust IX a X. První z USA opět do NSR (menšího rozsahu), druhé do PUERTO RICO, většího rozsahu. Přesto o těchto všech akcích neztratil nikdo z Pentagonu více než pár vět.

Co tedy sledovali vedoucí političtí a vojenští představitelé USA tím, že dali pokyn k rozsáhlé propagaci celé akce? Vždyť z počátku bylo cvičení připravováno jako běžné pokračování výcviku zúčastněných složek amerických ozbrojených sil. Teprve v průběhu příprav cvičení bylo rozhodnuto předvést společnou činnost letectva a pozemních sil jako přesvědčující demonstraci možnosti CASC a STRAC nejen odborníkům, ale i všem Američanům a celému světu.

Proč po skončení cvičení, k další podpoře již tak velké propagandy, neopoměl sám ministr obrany USA Mc Namarra připomenout, že právě toto cvičení prokázalo vojenskou akční schopnost USA v novém světle?

Vojenské cíle a výsledky cvičení nebyly příliš přesvědčivé. Nezbyvá tedy než předpokládat, že celou akcí a zvlášť propagandou kolem ní byly sledovány cíle jiné — politické, hospodářské a finanční.

Představitelé amerických vzdušných sil a námořnictva vedou mezi sebou neustále tvrdý boj o větší krajíc ze státního rozpočtu. Za oběma „součinnostními partnery“ stojí řada vzájemně si konkurujících monopolů a bank, které si udržují své představitele v politickém aparátě. Podle toho, která skupina je u moci — je dotováno většími částkami buď letectvo nebo námořnictvo. A podle toho se také projektují a staví buď letadlové lodě a ponorky nebo letadla. Námořnictvo mělo své „zlaté období“ naposledy za éry ministra obrany Forrestala, po němž pojmenovalo, z vděčnosti za tučné dotace, i první letadlovou loď nové série, jím prosazené. Nynější ministr obrany a hlavně jeho předchůdci Wilson, Mc Leroy a další byli a jsou představiteli zbrojních monopolů leteckého a s ním příbuzného průmyslu, a tedy také zastánci teorie mocného letectva. Přes všechny jejich snahy se však mnohde prosazovaly a prosazují objektivní skutečnosti, jimiž by mohly být dotace pro letecké monopoly dotčeny. Ukázalo se například, že budování a udržování velkých leteckých základů kolem SSSR stojí americké poplatníky obrovské částky a že by tyto základy v případě potřeby nepřinesly žádané výsledky při rozpoutání světového konfliktu. Svým charakterem jsou výtečným cílem pro dálkové balistické rakety. Také pro řešení místních válek a ozbrojených srážek nebyly právě nejspolehlivějším prostředkem. Nebylo je možno přemístit rychle na potřebné místo. U domácího obyvatelstva pak vzbuzuje jejich existence mnohem více odporu než souhlasu. Byly také vzneseny námitky proti stavbě obřího nadzvukového bombardéru typu B-70 „VALKYRIE“, kterému je předpovídán osud neohrabaných, zavržených velkoletadel B-36 z padesátých let. Také nepříjemné tahanice kolem projekce, výroby a zasazení letecké protizemní řízené střely „SKYBOLT“ jak uvnitř USA, tak mezi USA a Velkou Británií, nedodaly vážnosti kruhům, představujícím zájmy leteckých monopolů.

Tyto neúspěchy byly pak ještě zdůrazněny některými příznivými skutečnostmi z oblasti činnosti soupeřícího tábora — zastánců námořnictva. Přes katastrofu ponorky „Thresher“ neutrpěly zájmy výrobců atomových ponorek, které ve spojení s raketami typu „POLARIS“ jsou považovány v USA za vysoce účinný bojový prostředek v současných podmínkách. Podobně stoupala vážnost flotil amerického námořnictva, jako hlavního prostředku

Z kapitalistických armád

k hašení lokálních konfliktů, uplatňování politiky USA v těch částech světa, kde se hroutí proamerické vlády, nebo kde je možno na úkor atlantických i asijských spojenců zhltnout další země pod vlastní nadvládu.

S tímto nebezpečím se musely letecké monopoly nějak vyrovnat. A tak jedním z prvních činů Kennedyho vlády v oblasti vojenství bylo vytvoření Smíšeného leteckého úderního velitelství (CASC), v říjnu 1961. Mc. Namarra tenkrát prohlásil: „Měli jsme v úmyslu postavit soběstačné, mobilní a nepřetržitě pohotové bojové síly, které by byly schopny zesílit naše vojska na kterémkoli místě na světě, nebo zcela samostatně vést bojovou činnost v potřebné oblasti.“ Neřekl ovšem, že se tím stává letecká protiváha námořním flotilám US NAVY.

V současné době je Smíšenému leteckému údernímu velitelství podřízen Strategický armádní sbor (STRAC) se svými 8 pozemními divizemi a dále kolem 50 letek Taktického leteckého velitelství USAF. Kromě toho jsou mu kdykoliv k dispozici příslušné letecké dopravní prostředky, začleněné v MATS a speciální letouny Strategického leteckého velitelství.

Následky vytvoření této nové složky ozbrojených sil USA nenechaly na sebe dlouho čekat. V minulém roce, již v období přípravy cvičení, bylo rozhodnuto přenést odpovědnost za lokální, omezené války na území Středního východu, jižní Asie a téměř celé Afriky, na Smíšené letecké úderní velitelství. Dosud byla tato záležitost doménou velitelství amerického námořnictva (US NAVY). V tomto a v příštím roce má být dále námořnictvo vytlačeno z celé Asie.

A tak se před zraky Američanů objevil nový „nositel svobody“ — Smíšené letecké úderní skupení. Modernější, pohyblivější a rychlejší. Tím úspěšněji může hájit zájmy „svobodného světa“, prosazovat vůli Spojených států. Tomu pravděpodobně většina amerických voličů, zpracovaných dobře propagandou, věří a proto se při-

kloní k těm, kteří Smíšené letecké skupení chválí.

Tím se dostáváme k jednomu z účelů cvičení. Mělo bezesporu dokázat širokým vrstvám amerických občanů nejen možnosti Smíšeného leteckého úderního skupení a Strategického armádního sboru, ale oprávněnost zřízení těchto složek ozbrojených sil a nutnost dalšího jejich posilování.

K tomu byla laděna všechna propaganda kolem této akce. Tak např. zároveň s vysoce kladným hodnocením účasti MATS při cvičení se jednohlasně uplatňují v USA snahy po zvýšení finančního limitu pro tuto složku ozbrojených sil. K nákupu moderních, výkonnějších dopravních letadel v náhradu za staré C-124 Globemastery.

To jsou cíle motivované vnitřní situací a potřebami v USA. Cvičení však svými cíli směřovalo jistě i mimo hranice USA. Mělo přesvědčit odborné vojenské kruhy i širokou veřejnost západní Evropy, především pak NSR o tom, že USA jsou v každé době připraveny poskytnout pomoc „svobodné části Evropy“. Mělo pravděpodobně také ospravedlnit snahy, uplatňované některými kruhy Pentagonu, po zmenšení okupačních vojsk na území Evropy. Na tyto snahy nelze ovšem pohlížet jako na mírotvorný projev, ale jako na nutnost, vyvolanou úspornými opatřeními.

Do jaké míry se podařilo realizovat cíle cvičení, hlavně pak jak úspěšná byla propagace kolem něho rozvířená, uvidíme v nejbližší budoucnosti. Konečný efekt vysokého úsilí zúčastněných osádek i pozemních vojsk, obrovských finančních nákladů spojených s přípravou a skutečným cvičením by se měl projevit především:

- v modernizaci leteckého parku MATS,
- v dalším posílení CASC a STRAC,
- ve změně počtu amerických vojsk na území Evropy, nebo ve zvětšení částky, kterou přispívají západoevropské země na udržování NATO.

Podle konkrétních projevů v uvedených oblastech se s konečnou platností bude hodnotit úspěch či neúspěch cvičení.

Přechod motostřelecké divize do obrany

(VM č. 7-8/1963)

Podplukovník Josef Bláha

Otázky obrany jsou v poslední době hlouběji studovány a posuzovány. Přesto na obranu máme doposud nejednotný názor. Komplikace vznikají též v našich teoretických úvahách, máme-li vést obranu bez použití jaderných zbraní anebo jen s minimálním počtem úderů ve prospěch bránících se vojsk. Pokud jaderné zbraně nebudou vůbec v určitých údobích války používány, pak je situace poněkud jednoznačná. Já však mám především na mysli situaci, kdy naše vojska jsou donucena přejít do obrany a útočník chce odvetnou činností dosáhnout rozhodujícího zvratu v situaci na frontě. Vede tedy silný protiúder a aby dosáhl úspěchu, použije skupinové nebo hromadné úderu, jejichž výsledků zamýšlí využít silnými tankovými a mechanizovanými skupenými a výsadky. My pak máme odrazit silný protiúder s minimálním počtem vlastních jaderných úderů a s nejnepříjemnějšími silami — tudíž s nejmenšími silami máme řešit tzv. méně důležitou epizodu. Naše hlavní úsilí bývá plně soustředěno na dosažení úspěchu všestranným zabezpečením útočné činnosti na směru hlavního úderu.

Proto jsem s velkým zájmem prostudoval studijní rozbor obranného úkolu motostřelecké divize v rámci útočné operace frontu. Tato studie již

svou metodikou a všestranností podstatně přispívá k odhalení problémů obrany a v mnohém i naznačuje možné a výhodné způsoby řešení. Dále považuji za klad i uvedení problematických dosud nevyřešených otázek a konečně i slabin naší obrany vyplývajících z různých příčin.

Plně se ztotožňuji s úvahami o možnostech naší protitankové obrany a prostředcích pro její organizaci. Ze studia a konečně i z naší každodenní praxe jasně vyplývá, že k zabezpečení požadavku „protitanková obrana je páteří obrany vůbec“ nemáme dostatek účinných protitankových prostředků. Snaha zvýšit odolnost obrany proti účinkům jaderných zbraní nás mimo jiné nutí rozptylovat vojska v obraně a vytvářet stále menší a tím méně zranitelné celky. Zavedení bezzákluzových zbraní DAVY CROCKETT již u praporu americké armády vyžaduje, abychom prověřili stávající zásadu považovat za základ obrany praporek a popřípadě rotní rajón obrany. Zdá se, že budeme muset nutně vytvářet menší obranschopné a méně zranitelné palebné celky v podobě četových rajónů s příslušnými mezerami, jak o tom píše ve stejném čísle Vojenské mysli podplukovník Matulík. Počet mezer v sestavě obránce tedy roste, zvětšují se i jejich dimenze

a tu v první řadě vyvstává otázka, čím tedy mezery přehrazovat. Závěr je jednoznačný — palbami a především protitankovými. Kromě toho aktivita obrany, nutnost vést obranu pružně, bez tvrdohlavého lpění na udržení bráněného prostoru, bez ohledu na ztráty, nás vede k závěru, že naše vojska budou i v obraně provádět manévry ve formě odchodu nebo ústupu. Avšak odchod je třeba zabezpečovat tak, aby byla zachována bojeschopnost odcházejících vojsk. I zde opět vyvstává požadavek mít dostatečný počet protitankových zbraní, a to především zbraní s dostatečným dostřelem, aby byla zabezpečena podpora odcházejících vojsk a nepřetržitě ničení nepřítele již na větší vzdálenosti. K plnění těchto úkolů již neodpovídají bezzákulové kanóny, ani tarasnice. Nutně vyvstává požadavek kvantitativně, ale současně také kvalitativně zvýšit protitankové prostředky. Jedno z možných řešení navrhuje autor ve studii.

Plně se ztotožňuji s názorem autorů, že obránce musí v soudobých podmínkách manévrovat silami a prostředky do hloubky. Označení pro tento způsob obranného boje nám sice chybí, ale nezbytně jej budeme muset provádět a snad by nejlépe vyhovoval kdysi již používaný termín s novým obsahem „**manévrová obrana**“. Ve studii se zdůrazňuje, že velitel divize, pluku a praporu musí tyto „ústupy“ plánovat a řídit, neboť v obraně dostávají prostor o určité šířce i hloubce a v tomto prostoru mají útočnicka zastavit a zničit. Zde se dostáváme do zdánlivého rozporu s požadovanou úporností obrany. Avšak i stávající řady počítají s možností „opustit zaujatá postavení a odejít“ na rozkaz nadřízeného velitele. Současné podmínky nás vedou k závěru, že odchod a zaujímání nových obranných čar nebo prostorů bude

mnohem častějším jevem než kdykoli dříve. Určitou dobu takového manévru jsme až dosud realizovali ve formě protitankového manévru. Podle mého názoru nevystačíme již však s manévrovou obranou jen v prostoru určeném jednotce nebo útvaru pro obranu (praporeční rajón, obranné pásmo). Má-li být manévr účinný, bude muset proběhnout v prostorově větším rozsahu, zejména v průběhu obranného boje v hloubce.

Tu vzniká otázka, zda má tento manévr plánovat a řídit velitel anebo s ním má seznámit předem i své podřízené a popřípadě jej zahrnovat do otázek, řešených při organizaci součinnosti.

Nenarušíme vytrvalost, houževnatost a morální pevnost obránce, když ho předem seznámíme s dočasností jeho úkolu, avšak ne dočasností v dosavadním smyslu dočasnosti obrany před přechodem do útočné činnosti? Domnívám se, že je třeba s možným plánovaným manévrem seznámit velitele až do stupně velitele čety a v budoucnu i každého vojáka v potřebném rozsahu. Jde totiž o to, výcvikem pěstovat u našich vojáků návyk v obranné činnosti jak úpornou obranou na místě, tak i odchodem do hloubky anebo přechodem k aktivní činnosti. Bude-li s možným odchodem počítat jako s jevem charakteristickým pro obranu, pak jej tento způsob nepřekvapí a nesníží jeho vůli k boji. Nebude-li však na tuto formu bojové činnosti předem připraven, může dojít k nežádoucím jevům a i k panice. Nesmíme si totiž zastírat, že odchod do hloubky bude záležitostí značně složitou, ovlivněnou činností útočnicka, který je v převaze a jeho předchozími údery ZHN. Zde ještě více vyvstává požadavek na normální pevnost a odolnost bránících se vojsk. Má-li být manévr do hloubky úspěšný, musí být předem připraven a všestranně zabezpečen. Přesto často vznikne nutnost manévru

do zcela jiného prostoru a za jiných podmínek, než byly předvídaný při přípravě obrany. K zabezpečení rychlosti manévru v širším měřítku bude nezbytné plně využít organických bojových

vozidel — obrněných transportérů. V důsledku toho je třeba volit jejich prostory rozmístění a prohloubit praktické návyky v bojové činnosti přímo z vozidel.

Z á v ě r

„Manévrová obrana“ je vynucený druh bojové činnosti, prováděný vědomě s cílem vyhnout se zničení jadernými údery nepřítele anebo odejít z prostoru, kde nepřítel má rozhodující převahu dříve, než vojska naváží přímý dotyk s nepřítelem. Manévrovou obranu vedeme často s cílem vlákat nepřítele do prostorů palebného ničení. Tento cíl manévrové obrany je v podstatě jasně osvětlen v uvedené studii. Je pochopitelné, že volbu prostorů palebného ničení bude ovlivňovat řada činitelů, především možnost provést tam hromadný palebný úder a dále pak terén, který nám musí poskytnout výhodné podmínky pro obranu a donucovat nepřítele k nahromadění sil a prostředků v prostorech, kde je lze účinně ničit. Rozbor zásad manévrové obrany a možné cíle této činnosti nelze chápat jednostranně. Zdůrazňuji, že tím naprosto neodmítám snahu vést obranu aktivním způsobem, tj. protiztečemi a protiúderem a rovněž počítám nadále se zásadou, že důležité prostory bude třeba úporně bránit i za cenu boje v obklíčení.

Z obrany však stále více mizí prvek pozičnosti a **narůstá požadavek na manévr**, tedy i manévr do hloubky. K tomu bude často přispívat i nutnost opustit zamořené prostory anebo prostory ohrožené požáry, vzniklými po nepřátelských úderech napalmem. Manévrová obrana bude jen dočasnou formou bojové činnosti. Bude mít za cíl získat čas, způsobovat nepříteli trvale ztráty a oslabovat ho až do vytvoření výhodných podmínek k rozhodujícímu zvratu v obranné činnosti, tedy k protiúderu nebo k přechodu do útoku.

Ochrana proti zbraním hromadného ničení

(VM č. 6/1962)

Podplukovník František Skopeč

Kolektiv autorů operačního oddělení GŠ/OS poukazuje na některé méně jasné otázky ochrany proti zbraním hromadného ničení nepřítele. Autoři se dotýkají otázky určování záchranných a uvolňovacích odřadů. K otázkám vytváření a určování jednotek pro ZUO chci se i já vyjádřit.

Autoři uvádějí nový a správný názor na vytváření ZUO v případě jaderného na-

padení nepřítelem. Jak ukázala diskuse v kursech ZHN a praxe na většině cvičení, je řada štábů a jednotek shodného názoru, že se ZUO vytváří až po jaderném napadení nepřítelem z předurčených jednotek. Souhlasím též s názorem, že vytvářet ZUO se zaujetím bojové sestavy je nerentabilní, neekonomické, neboť pro jednotky tato varianta představuje odčerpání jednotek,

specialistů a bojové techniky, které nikdy nebude nadbytek u jednotek.

Nesouhlasím však v plném rozsahu s názorem, že konkrétní jednotky pro ZUO postačí určit až po napadení nepřítelem.

Tímto se autoři dostali do rozporu s otázkou včasnosti poskytnutí pomoci zasažené síle po napadení, zvláště chceme-li dodržet zásadu, že v dané situaci „čas jsou životy“. Základní jednotku pro ZUO lze též — jako je tomu u specialistů — určovat předem, a to v rámci pluku rotu u jednoho až dvou praporů. Půjde pak o to, která rota z nich bude použita. To bude závislé na situaci po úderu, místě napadení a rozhodnutí pro likvidaci následků napadení. Autoři tuto myšlenku uvádějí, ale s omezením pouze na speciální jednotky.

Myšlenka vytvářet ZUO až po napadení z předem předurčených jednotek dává plnou možnost velitelům využít jednotky a techniku k zabezpečení bojujících vojsk do poslední chvíle.

Autoři píší: „... síla a složení ZUO, jeho soustředění musí plně zabezpečovat včasnou a okamžitou podporu zasažené jednotce při uskutečňování záchranných a vyprošťovacích prací“. Budeme-li však jednotku pro ZUO určovat až po jaderném napadení nepřítelem a ujasnění si situace, dojdeme k závěru, že tato jednotka zasáhne jednak pozdě a jednak nebude pro úkoly v ZUO připravena. Není nutné předem určovat konkrétní rotu. V rámci pluku to mohou být jednotky (roty) 1–2 praporů, určené tak, aby byly připravené na

ČASOVÝ KALKUL PRO MOŽNÝ ZÁSAH ZUO

(v obou variantách jsou stejné podmínky)

Činnost velitele, štábu a jednotek po napadení nepřítelem			
Jednotky nebyly předem určeny – varianta „A“	čas v minutách	Jednotky byly předurčeny – varianta „B“	čas v minutách
1. Proniknutí hlášení podřízeným o jaderném napadení nepřítelem ke štábu divize	5–10	1. Totéž jako u varianty „A“	5–10
2. Ujasnění situace, rozhodnutí, určení jednotek (pluk), vydání rozkazů pro zásah, určení místa soustředění ZUO	25–35	2. Ujasnění situace, rozhodnutí o použití div. ZUO, předání signálu	10
3. Předání rozkazu v jednotce (proniknutí až k vykonavateli) příprava k přesunu, obeznámení s úkolem	30–50	3. Vyrozumění jednotky, přesun do nařizeného prostoru (signálu)	5
4. Přesun jednotek do prostoru shromaždiště ZUO (místa zásahu) závislé na délce přesunu	asi 30	4. Totéž jako u var. „A“	asi 30
5. V prostoru zásahu upřesnění úkolu, podle skutečné situace (poslední kontrola úplnosti jednotek materiálů, dozimetřů a rentgenometrů, aby velitel ZUO měl přehled)	20–25	5. Totéž jako u var. „A“	20–25
6. Zahájení záchranných a vyprošťovacích prací na několika místech, od kraje úderu (v tom přesun do prostoru pracoviště)	10	6. Totéž jako u var. „A“	10
Celkem potřebný čas pro zásah ZUO	120–160		80–90

signál vytvořit základní část ZUO. Tím je dána možnost veliteli praporu (roty) připravit materiál (lopaty, krumpáče, a dokonce jednotku seznámit předem s místy shromaždišť ZUO) potřebný k záchranným a vyprošťovacím pracím. Shánět materiál až po určení (po napadení) jednotky do ZUO by bylo pozdě. Jednotka bez tohoto pracovního nářadí v prostoru napadení není schopna plně poskytnout pomoc při uvolňovacích a vyprošťovacích pracích (zvláště vycházíme-li z předpokladu, že asi 50 % všech prací v prostoru úderu bude manuálního rázu). Nelze spoléhat v této situaci na ženijní jednotku. Ta má jiný druh materiálu a techniky, který potřebuje pro svoji činnost a pomoc v ZUO.

Žádná motostřelecká nebo tanková jednotka (rota) nebude mít v boji (ani dnes nemá) požadovaný materiál na počty osob roty (praporu) a proto je nutné poskytnout jednotce čas předem na přípravu, jelikož jde o jinou činnost než pro kterou jsou jednotky připraveny. V současné době je sice krumpáč a lopata u každého vozidla. Tento počet však nestačí pro záchranné a uvolňovací práce.

Je jistě další argument, proč by bylo pozdě určovat jednotky pro ZUO až po jaderném napadení nepřitelem. Pro názornost uvedu kalkul a to varianty, kdy jednotky do ZUO jsou předurčeny a vyčkávají signál a druhé varianty, kdy došlo k jadernému napadení a po ujasnění situace budeme jednotku teprve určovat, určovat úkol, materiálně vybavovat atd.

Např. k jadernému napadení došlo u druholedového motostřeleckého praporu (při útoku divize z chodu v sestavě dvou pluků v prvním sledu a tankový pluk byl zasazen jako PO divize — viz přílohu). Napadený prapor není schopen vlastními prostředky zlikvidovat následky a druholedový pluk je veden za plukem na pravém křídle a rovněž byl napaden jaderným úderem nepřitele.

Volný zůstal jeden motostřelecký prapor (druholedového pluku), kterého lze využít jako divizního ZUO. Porovnejme časový kalkul pro zásah (tohoto praporu) v obou variantách vytvoření ZUO až do okamžiku zásahu v prostoru úderu.

U varianty „B“ je požadovaná norma o poskytnutí pomoci raněným do 2 hodin po napadení dodržena, ale u varianty „A“ ne (i když některé časy by bylo možno zkrátit). Čas tudíž bude hlavní důvod, proč musíme jednotky pro ZUO alespoň v hrubých rysech (základní jádro) určit předem a ne až po napadení.

Otázka času je důležitá pro poskytování pomoci zasaženým a může značně ovlivnit celkové ztráty.

Vlivem účinků jaderných zbraní budou vznikat ztráty na živé síle s různými druhy zranění, která budou vyžadovat poskytnutí lékařské a odborné lékařské a speciální odborné pomoci co nejdříve. Proto vliv doby poskytnutí příslušné pomoci bude značný.

Např. při operaci průstřelu břicha, provedené do 6 hodin po zranění, umírá 40 až 50 %, do 6–12 hodin po zranění 60–70 %, do 12–18 hodin po zranění 80 % z počtu postižených.

Při zákroku po této době umírají téměř všichni. To jsou procentní ztráty u zranění bez dalších komplikací, které vzniknou vlivem účinků jaderného výbuchu (popáleniny, radioaktivní zamoření a řada dalších komplikací).

Proto musíme učinit vše, abychom zasaženým poskytli co nejrychleji odbornou chirurgickou pomoc.

—☆—

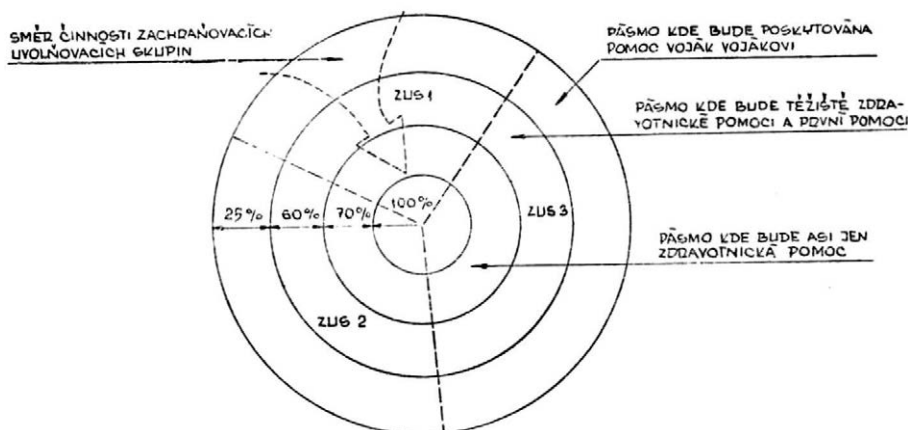
V prostoru jaderného napadení bude nutné velmi dovedně řídit záchranné a vyprošťovací práce s důrazem na živou sílu. Prostor výbuchu bude směs zavalenin, zátarasů, požárů atd. V uvedeném prostoru snadno dojde k zranění záchranných jednotek. Velitel ZUO musí mít co nejpodrobnější představu a zprávy z prostoru úderu a o pravděpodobných ztrátách a jejich možném učenění v rámci celého prostoru napadení. Povšimněme si např., jak se mohou projevovat ztráty na živé síle po jaderném napadení a jak asi budou ztráty učeněny v prostoru napadení podle stupně poškození tlakovou vlnou.

Např. u pumy 47 kt je v poloměru 1200 m 100 %, v poloměru 1500 m 70 %, v poloměru 1900 m 60 % a v poloměru 2900 m 25 % ztrát na živé síle (viz náčrt).

Podle tohoto rozložení ztrát na živé síle je nutné, aby velitel ZUO řídil činnost při záchranných a vyprošťovacích pracích. Údaje o procentech jednotlivých ztrát je možno ještě dále dělit; na raněné, kteří následkům asi podlehnou, a na ty, kteří budou urychleně potřebovat odbornou lékařskou pomoc, nemá-li se procento nenávratných ztrát zvětšit.

Příklad:

V I. pásmu vznikne asi 70 % ztrát u živé síly s těžkým zraněním, z toho 30 % nenávratných ztrát (které podlehnou zranění) a 40 % zdravotnických ztrát (které

budou potřebovat odbornou chirurgickou pomoc).

V II. pásmu vznikne asi 60 % ztrát na živé síle se středně těžkým zraněním, z toho asi 10 % nenávratných ztrát a 50 % zdravotnických ztrát.

V III. pásmu vznikne asi 25 % ztrát na živé síle s lehkým zraněním, z toho asi 1 % nenávratných ztrát a 24 % zdravotnických ztrát.

Při záchranných pracích je nutno vzít v úvahu i další účinky jaderného výbuchu (světelné záření, pronikavá radiace a u pozemních úderů i radioaktivní zamoření). Při vzdušném výbuchu dochází rovněž k zamoření prostoru, ale jeho rozsah je malý a krátký a proto se skoro zanedbává.

Velitel ZUO musí věnovat velkou pozornost indukované radioaktivitě, která se bude projevovat u bojové techniky (u zúšlechťeného materiálu). Indukovaná radioaktivita bude zčásti ovlivňovat činnost vyprošťovacích automobilních technických jednotek. Velitel ZUO musí vždy zvážit a určit si, jakou dávku ozáření asi živá síla obdrží při uvolňování a vyprošťování živé síly z bojové techniky. K objasnění této otázky si vezmeme za pomoc praktický příklad:

Jaderným výbuchem nepřítele byl zasažen tankový prapor za přesunu. Jednotky ZUO započnou s vyprošťováním bojové techniky asi 1 hodinu po výbuchu. V prostoru byla radiačním průzkumem naměřena úroveň radiace 20 r/hod. Velitel ZUO musí zvážit, bude-li vyproštění vozidla trvat asi 1 hodinu, je předpoklad,

že jednotka obdrží za tuto dobu dávku ozáření asi kolem 20 r. Tato jednotka je schopna vyprostit 2 až 3 vozidla, než obdrží dávku ozáření 50 r. K dalším záchranným pracím nelze tuto jednotku využít. Velitel ZUO tuto situaci nesmí dopustit i za cenu, že jednotka provede jen záchranné práce a s vyprošťováním bojové techniky započne o něco později po poklesu radiace na potřebnou úroveň.

—☆—

Dále se chci dotknout otázky vytváření víceúčelových technických a uvolňovacích jednotek (TUJ). Jejich složení by bylo různé — podle úkolu jednotky a jejich umístění v bojové sestavě, které bude takové, aby byl zabezpečen pohyb bojující jednotky na bojišti a soustavně i zabezpečována možnost použití jednotky pro záchranné práce v ZUO. Např. divize během přesunu na čáru nasazení, bude-li nucena překonávat rozrušené prostory po jaderných úderech z předcházejících bojů, může si k urychlení postupu vytvořit před každým plukem jednu technickou a vyprošťovací jednotku (TUJ) v hodnotě jedné motostřelecké roty, ženijní čtyři s potřebným materiálem a stroji pro rychlé odtažení překážek a úpravu komunikací.

Při napadení divize jaderným úderem nepřítele může k likvidaci následků plně využít technické a vyprošťovací jednotky, které zesílí částmi technických jednotek, dílenskou technikou a jednotkami radiačního průzkumu.

Poblíž prostoru napadení může před-

sunout část zdravotnických jednotek z posilového ZUO (samostatný zdravotnický odřad). K manuálním pracím využít bojeschopné části napadených jednotek.

Tento způsob vytváření záchranných a vyprošťovacích jednotek se zdá rychlý a může zabezpečovat včasnou pomoc živé síle, která byla zasažena a zčásti se blíží k myšlence autorů o vytvoření ZUO až po napadení. I v uvedeném případě byla však část technická již postavena předem k ji-

nému účelu a měla ve své sestavě i motostřelecké jednotky jako personál konající těžší manuální práce.

Hlavní myšlenka je použití technické vyprošťovací jednotky, kterou je třeba vytvářet jako víceúčelovou jednotku a tak zabezpečit včasnou pomoc zasaženým. Bylo by účelné tento způsob si ověřit na cvičení a získat podklady ke konečnému závěru, zda změnit způsob vytváření ZUO nebo zůstat u vžitě a prověřené praxe.

Poznámky k některým názorům na léčebně odsunové zabezpečení předsunutých odřadů

Plukovník MUDr. Ctibor Drbal

Charakteristické rysy soudobého boje, jako jeho pohyblivost, manévrovost, variabilnost apod., přinášejí s sebou stále nové pohledy a otázky, jež je nutné domyslet a dořešit. V této souvislosti se v poslední době často stává předmětem zájmu našeho vojenského odborného tisku i činnost a zabezpečení útvarů, plnicích samostatný bojový úkol, především činnost předsunutých odřadů. Plným právem se zde zdůrazňuje specifika a odlišnost vyplývající zejména pro všestranné zabezpečení těchto útvarů.

Značně složité problémy stojí před organizací zdravotnického zabezpečení předsunutého odřadu, popřípadě útvaru, plnicích jiný samostatný úkol. To proto, že zvláště uplatnění léčebně odsunového systému je nepříznivě ovlivněno rychlým tempem postupu vojsk, ohrožením nebo dočasným přerušením odsunových cest a jinými faktory, jež v tomto případě vystupují výrazněji než při zabezpečení běžné bojové činnosti.

Při řešení těchto otázek se dosti často setkáváme s názory, jejichž pod-

stata spočívá v tomto závěru: složitost situace při organizaci léčebně odsunového zabezpečení předsunutého odřadu vyřešíme tím, že útvarové obvazistě doplníme chirurgem a tím „vykompenzujeme“ ony specifické potíže, jež zde vznikají. Jinak řečeno — posílíme útvarové obvazistě chirurgem.

Že tyto názory nejsou ojedinělé a že se ve vojenském odborném tisku vyslovují dosti suverénně, dovolím si dokumentovat některými citáty:

Jedni autoři ve své práci (VM č. 5/1961, str. 85) uvádějí: „... bude nutno posílit jak chirurgickou brigádou ... nejen pluk vyslaný jako PO, ale i pluk na samostatném směru ... Během boje praporek a plukovní obvazistě budou pracovat za pochodu“ atd. V jiném článku (VM č. 6/1963, str. 52) čteme: „Při plnění úkolu do větší hloubky ... bude velmi výhodné posílit pluk i chirurgickou brigádou“. Jinde (Týl a zásobování č. 10/1963, str. 10) je uvedeno „... je nutné přidělit (posílit) obvazistě (PIO — pozn. C. D.) specialistou z nadřazené zdravotní etapy. Pak se

na obvazišti bude poskytovat nejen neodkladná, ale i včasná lékařská pomoc“.

Tyto názory vycházejí z představy o možnosti jakéhosi „kvantitativního posílení“ plukovního obvaziště chirurgem. Snaží se aplikovat na rozsah zdravotnické pomoci, poskytované na této etapě, podobné zásady, jaké jsou běžné např. při manévru v zásobování různými druhy materiálu. Jistě je správné zásobit útvar plnicí samostatný úkol v podmínkách, kdy bude značně znesnadněn plynulý přísun, zvýšením množství munice, pohonných hmot apod. Nepochybně je možno uplatnit obdobný způsob manévru i u zdravotnického zabezpečení tím, že obvaziště předpusutého odřadu zásobíme větším množstvím obvazového nebo jiného zdravotnického materiálu, že je posílíme větším množstvím podpůrných skupin či odsunových prostředků. Ovšem zcela jiná situace nastává, jestliže bychom chtěli tímto způsobem řešit **manévr druhem poskytované pomoci** na etapě. Druh pomoci na každé zdravotnické etapě na určitém stupni léčebně odsunového systému je totiž **kvalitativní**, pro danou etapu charakteristickou stránkou její činnosti. Skutečnost, že na plukovním obvazišti je (a může být) poskytována právě první lékařská pomoc a na vyšší etapě odborná chirurgická pomoc, to není zdaleka pouze otázkou přítomnosti chirurga. Je to závěr objektivního zhodnocení a uplatnění výsledků vojenské i lékařské vědy, jež je dána veškerými podmínkami i charakterem činnosti jednotlivých etap i jejich organizačním, kádrovým i materiálním uzpůsobením těmito podmínkami.

Dělat závěry o druhu a rozsahu pomoci na té či oné zdravotnické etapě znamená především znát hluboce a podrobně odborné výkony, jež zahrnujeme pod pojmem první lékařské pomoci, odborné chirurgické pomoci, atd. Roz-

šířit rozsah a druh pomoci na plukovním obvazišti z první lékařské pomoci na odbornou chirurgickou pomoc, to není jenom uskutečnění složitějšího operačního výkonu na živém člověku, popřípadě přítomnost chirurga, jenž tento výkon dělá. Je to velmi široký komplex vysoce odpovědných a přitom velmi citlivých dalších otázek, jako např. indikací k tomuto výkonu, předoperačních i pooperačních resuscitačních opatření, celé pooperační péče o raněného. To vše je výsledkem práce nejen chirurga, ale celého týmu speciálně školených pracovníků z řad lékařů i středního zdravotnického personálu. Je to také otázka času, potřebného k výkonu i pooperační péči, i otázka instrumentálního a materiálního vybavení pracoviště, podmínek pro vytvoření aseptického prostředí atd.

Navíc jsou to podmínky, vytvářené bojovou situací, jež mají zásadní význam pro práci jednotlivých stupňů zdravotnických etap. Vždyť má-li se na etapě operovat, musí se tato etapa nejen rozvinout delší dobu na jednom místě, ale musí být i v určité vzdálenosti od čáry dotyku atd., prostě v určitých minimálních podmínkách, jež umožní jak vlastní výkon, tak celý komplex předoperačních i pooperačních opatření. Jde tedy o velmi široký okruh otázek, které teprve ve svém souhrnu a při plné jejich znalosti mohou přinášet správnou odpověď a nikoli jen neúplný, spekulativní a tudíž i ve své podstatě nesprávný závěr.

Chtít řešit těžkosti zdravotnického zabezpečení předpusutého odřadu „posílením“ plukovního obvaziště chirurgem nebo i chirurgickou brigádou při **dnešní koncepci a organizaci této etapy** by bylo obdobné tomu, jako bychom chtěli „zkvalitnit“ péči o raněného při automobilní nehodě v běžném mírovém životě tím, že bychom na místo nešťěstí poslali chirurga, aby postiženého

operoval přímo na silnici. Každý jistě snadno pochopí, že bychom tím nadělali více škody než užítu.

Při úvahách o účelnosti poskytování odborné chirurgické pomoci na plukovním obvazišti nelze také vycházet z případů, kdy se pod tlakem mimořádně obtížných okolností musel uskutečnit chirurgický výkon i za značně improvizovaných podmínek tak, jak je známo např. z partyzánských bojů v poslední válce. Ani některé zkušenosti se značným rozšířením rozsahu poskytované pomoci na plukovním obvazišti v případě obklíčení nemohou být precedensem námi posuzované otázky. Ve všech těchto případech šlo buď o ošetření jednotlivých raněných, nebo o podmínky, kdy etapa byla donucena delší dobu setrvat na témže místě bez možnosti přesunu raněných na vyšší etapu. Veškeré tyto podmínky se zcela zásadně liší od podmínek, charakteristických pro činnost předsunutého odřadu nebo jiného útvaru, plněního úkol na samostatném směru v **soudobém boji**. Tím méně pak lze z toho způsobu učinit zásadu, systém, přijatelný pro organizaci zdravotnického zabezpečení.

Naopak je třeba vidět, že další prosazování uvedených zásad vyvozených na základě velmi zjednodušených, k podstatě věci nepřihlízejících úvah, do vědomí, popřípadě praxe funkcionářů, řídících zdravotnické zabezpečení, by bylo velmi neodpovědné a škodlivé.

Je pravda, že další řešení složitých problémů zdravotnického zabezpečení soudobého boje — a zabezpečení předsunutých odřadů zde zaujímá jedno z čelných míst — je velmi potřebné. Je rovněž pravda, že výsledky těch pracovišť a pracovníků, kteří se těmito otázkami zabývají s plnou znalostí odborné problematiky, nedávají na ně zatím zcela uspokojivě optimální odpovědi. Avšak to nemůže být důvodem k tomu, abychom tento stav kompenzovali přijetím názorů povrchních, ve své podstatě nesprávných, byť i dobře myšlených. K tomu nás vede nejen odpovědnost za správné rozpracování tak vážných otázek, jako je záchrana života a zdraví vojáků v boji, ale i objektivní zákonitosti procesu poznání, jež je nutně třeba při každé práci tohoto druhu respektovat.

K otázkám mechanizace a automatizace velení

Vzhledem k tomu, že k otázkám automatizace a mechanizace velení bude zaměřeno číslo 10 VM 1964, rozhodla se redakce uspořádat besedu s některými odpovědnými činiteli naší armády k těmto otázkám.

Je známo, že jednou z hlavních cest postupného zkvalitňování velení je jeho mechanizace a automatizace.

Postupná, teoretická i praktická příprava procesu velení k mechanizaci a automatizaci se ale musí stát záležitostí všech a zejména normotvorných složek, ovlivňujících rozvoj metod a systém velení. To všechno ale vyžaduje si především ujasnit základní teoretické a koncepční otázky velení, bez kterých ani mechanizace a automatizace

by nemohla dosáhnout požadované a potřebné efektivnosti.

Zvýšený zájem o otázky velení a řízení ve velitelském sboru přináší s sebou i některé teoretické a metodické nejasnosti. Proto redakce připravila několik vstupních otázek, které by měly přispět k objasnění problémů velení jak po stránce teoretické, tak i z hlediska potřeb vojsk. Tímto redakce chce zahájit diskusi jistě k aktuální tematice, jakou velení v současné době je.

Besedují generálmajor Jan Knotek
plukovník ČSc. Josef Průša
plukovník Karel Rusov

První otázka

V sovětském časopise „Nedělja“ byl uveřejněn poslední interview s profesorem Norbertem Wienerem, zakladatelem kybernetiky, který v odpovědi na otázku „existuje-li tendence k nadhodnocování užitečnosti samočinných počítačů“ řekl: „Svým způsobem existuje kult techniky.“ Jaký je váš názor na tento „kult techniky“, zda a v čem se konkrétně projevuje i u nás při řešení otázek zkvalitňování velení a řízení?

Soudruh KNOTEK

Já jsem poslední interview s profesorem Wienerem četl celý. Myslím, že v tom rozhovoru nešlo o samotnou užitečnost samočinných počítačů, protože ta je bezesporná. Profesor Wiener měl pod tím pojmem „kult techniky“ na mysli něco jiného. On to také v rozhovoru velmi trefně postihl, když řekl, že: „technika nám může dát to, co od ní očekáváme, ale že nám nemůže říci, co od ní máme chtít.“ A právě v tom je, myslím, podstata celého toho »kultu techniky«. Přirozeně myšleno techniky automatizační, hlavně samočinných počítačů, nikoli techniky vůbec. Prostě, podle mého názoru, ten »kult techniky« spočívá hlavně v tom, že buď z neznalosti, nebo jen s povrchními znalostmi a pod dojmem určitého okouzlení z opravdu obrovských možností kybernetických strojů často nekriticky očekáváme i v procesu velení od této techniky víc, než ona nám může dát. Lépe řečeno, často chceme, aby v perspektivě za nás technika vyřešila i takové otázky, které vyřešit nemůže, které je schopen a musí vyřešit jen člověk. A právě v tomto směru se tento »kult techniky« projevuje i u některých našich soudruhů při řešení otázek zkvalitňování velení a řízení, zejména v představách konkrétních možností mechanizace a automatizace. Tato deformace má dva konkrétní projevy. Ten první spočívá v tom, že mechanizace a automatizace se chápe jenom jako otázka zavedení techniky do procesu velení. A důsledkem toho je i ta druhá deformace, která se projevuje tak, že očekáváme od mechanizační a automatizační techniky, že nám prostě vyřeší všechny problémy velení sama, beze zbytku. Setkáváme se s názory, že dokud nebudou samočinné počítače, že se s velením »nedá mnoho dělat«. To pak vede k určitému pasivnímu čekání na techniku, volání po ní, při kterém ale pro její efektivní uplatnění neděláme všechno to, co jako přípravu bychom měli a mohli dělat a co stejně dřív nebo později udělat musíme. A toho není tak málo. Zapomínáme často na to, že velení vojskům je společenský proces, jehož podstatou jsou vztahy lidí a že hlavně kvalita těchto vztahů určuje kvalitu celého systému velení. Značná část obtíží současného velení tkví svými kořeny právě tady. Jako každá věc a každý proces, má i velení svůj obsah a formu. Ani ta nejdokonalejší automatizační technika není a nedokáže být

ničím jiným, než prostředkem lidí k technické realizaci forem velení. Technice je ale úplně lhostejný obsah velení, zásady a principy, na kterých je jeho systém vybudován. Pomocí automatizační techniky můžeme se stejnou kvantitativní efektivností třeba plně zautomatizovat proces, který je svým obsahem progresivní a perspektivní, jako proces svou podstatou byrokratický, jehož zásady a principy jsou zastaralé a neodpovídají současné společenské úrovni. A v tom já vidím hlavní nebezpečí toho »kultu techniky«. My nemůžeme prostě jenom mechanizovat a automatizovat jednotlivé činnosti velení v dnešní formě a s dnešním obsahem. Musíme se napřed podívat na to, zda tato činnost má odpovídající společenskou motivaci, úroveň, je-li nutná a účelná vůbec, odpovídá-li její dnešní obsah třeba funkčním povinnostem toho stupně velení, který jeho mechanizací či automatizací požaduje. Technice je lhostejné, zpracovává-li zbytečnou nebo potřebnou agendu, zda podstata agendy je motivována důvěrou nebo nedůvěrou, patří-li ta či ona informace na stupeň pluku nebo na stupeň ministerstva. Ale nám to nesmí být lhostejné, protože všechny tyto kvalitativní aspekty velení spolu vytvářejí kvalitu jeho systému. A takto bychom si měli celý systém velení i jeho jednotlivé činnosti prozkoumat vždy dříve, než do nich nasadíme techniku. Jinak tu požadovanou kvalitu velení a jeho efektivnost nedosáhneme. Mechanizací a automatizací jistě zrychlíme každý dosavadní proces a uspoříme čas i práci. Mohlo by se nám ale stát, že úsporou času a práce uděláme jen místo pro další růst byrokracie a administrativy. Bude-li kupř. samočinný počítač bleskově sumarizovat a vyhodnocovat hlášení zdola, snadno to může svést k požadavku dalších hlášení — nebudeme-li sledovat otázku jejich nutnosti a účelnosti. Jde tedy o složitý problém, který bez důkladné teoretické ujasněnosti nemůže být metodicky správně a účelně vyřešen. Myslím, že by stálo za to celý problém postupného zkvalitňování velení si zplánovat např. za pomoci metody PERT, která by nám na grafech ukázala názorně, co všechno, kdy a v jakém pořadí je třeba řešit. Tam by se potvrdilo, že rozbor činnosti před zasazením techniky je delší a náročnější, než jeho zprojektování pro techniku.

Soudruh PRŮŠA

Plně souhlasím s tím, co řekl soudruh Knotek, jen bych chtěl podtrhnout tady ještě jeden aspekt, pokud se týče našich pracovníků, kteří řeší oblast těchto otázek. My máme v armádě skutečně dnes odborníky v kybernetice připravené, zabývající se možnostmi aplikace kybernetiky na různé úseky v oblasti velení. Snad trochu zjednodušeně bylo by možno říci, že tito odborníci se snaží algoritmizovat prakticky každou dílčí funkční činnost systému velení — např. oblast sběru informací, plánování přesunů, řízení palby, atd. Tato činnost je naprosto správná. Ovšem její výsledky nemusí být ještě plně realizovány v konečném systému, v tom, co skutečně budeme automatizovat. Bude totiž záviset nejenom na možnostech kybernetiky, ale také na účelnosti, vyplývající ze závěrů vojenskovědeckého charakteru, z charakteru soudobého boje, zda určitá i technicky možná automatizace je i účelná a zda ji tedy bude nutné nebo možné začlenit do konečného systému automatizace. Podotýkám ovšem, že oba tyto směry jsou nutné a v současné době musíme řešit paralelně obě tyto věci, tzn. jak tu algoritmizaci jevů, tak i jejich účelnost zavedení z hlediska operačního umění. Je nutné ovšem nakonec skutečně udělat rozvahu, co, s jakým cílem, účelem a efektem automatizovat.

Druhá otázka

Mádně se mluví o racionalizaci velení; co rozumíme pod tímto pojmem, kde je její těžiště, jaký je správný metodický postup a co pro ni můžeme udělat již dnes?

Soudruh PRŮŠA

Máme-li hovořit o automatizaci, domnívám se, že bude správné, abychom si především ujasnili, co pod tímto pojmem chápeme. Základní oblastí, určující význam pojmu racionalizace, je bezesporu oblast výrobní. Racionalizace výroby je tedy kmenovým pojmem. V podmínkách socialistické výroby znamená plánovitě zdokonalování výroby na základě plného využití poznatků vědy (rozumíme techniku, ekonomiku apod.) a na podkladě tvůrčí iniciativy pracujících. U nás mnohdy, a to i na oficiálních místech, význam pojmu racionalizace příliš zužujeme. Snad jsme tady trochu poplatní studiu západních pramenů, kde racionalizace je velmi často zužována jen na normalizaci, typizaci, specializaci a zproudování výroby. I ve vojenském životě hovoříme mnohdy o racionalizaci příliš úzce: vedle racionalizace např. uvádíme automatizaci jako dva obsahem související pojmy, ač automatizace je prakticky jednou z možných forem racionalizace, i když konec konců formou nejvyšší. Tedy pod pojmem racionalizace velení je třeba chápat plánovitě zdokonalování velení na základě plného využití vědy a tvůrčí iniciativy lidí, působících v oblasti velení.

Soudruh RUSOV

Z hlediska vojenského myslím, že racionalizace — vzhledem k použitelnosti ve štábu — je metoda použití jedné z nejlepších variant pro splnění daného úkolu. Racionalizaci v práci můžeme zavádět v těch oborech a otázkách, které byly dlouhodobě sledovány a kde byl zdůvodněn určitý způsob, metoda nebo postup práce. Racionalizaci práce ve štábech je také rozložení určitých problémů na úkoly jednoduché a jednodušší a jejich postupné řešení. Je to tedy **zavedení efektivní metody práce při řešení toho nebo onoho úkolu**. Její těžiště je pochopitelně u hlavních řídicích orgánů, velitelů, kteří mají mít schopnost obklopit se takovými lidmi, kteří se navzájem doplňují, musí umět každý úkol promyslet, provést a zkontrolovat. Těžiště práce by mělo být položeno do sféry promýšlení a přípravy lidí. Racionalizaci práce musí být odpovězeno i na otázky nedostatku v práci a její organizaci. Každý nedostatek by měl být evidován, rozebrán, nalezena jeho příčina, aby mohl být postupně odstraněn. Do sféry racionalizace můžeme zahrnout i otázky vymýcení nepotřebných úkolů, např. vyžadování informací, které nejsou nebo nemohou být zpracovány nebo nemají konkrétně pro daný úkol význam, otázky odhadu pracnosti hlavních úkolů, včasného vydání rozkazu k jejich plnění. Racionalizaci práce ve štábech bylo by dobré docílit toho, aby ve štábech a velitelstvích se zavedlo a zabezpečilo 3—4 hodiny denní nerušené práce na promýšlení hlavních úkolů a zabezpečení normálních povinností, nerušit v této době lidi, dále vést nesmiřitelný boj proti zbytečným hlášením, prověřit, co který stupeň pro řízení potřebuje a ostatní informace neshromažďovat, bojovat proti polopravdám, podle kterých se dělají mnohdy závěry na nejvyšších stupních, upustit od požadavku znalosti všech úkolů a otázek na všech stupních stejně, stanovit prostě (s. Knotek — „to je ono“) a chtít jen to, co budu potřebovat k výkonu a co každý jednotlivec může ke své práci využít. Stanovit minimum

společných znalostí, přísně je diferencovat na jednotlivé stupně a specializovat se pak na zvládnutí těch znalostí, kterých ten nebo onen stupeň může ke svému řízení plně využít. V neposlední řadě bylo by třeba vidět otázku racionalizace i z pozic výběru kádrů, jejich vrozených nebo nabytých schopností, protože v podmínkách vojenství a jeho organizaci každý chybný krok a rozhodnutí je násobkem tolika stupňů, kterými při realizaci prochází. Vydání nesprávného rozhodnutí velitele svazku znamená nesprávné plnění úkolů 5–6 tisíci vojáků. Při nesprávné volbě kádrů dochází pak k špatné organizaci práce a špatným rozkazům. Pochopitelně, chyby v práci podřízených vyvolávají pohotovostě napravování nedostatků nadřízenými stupni, a to, že nadřízené štáby pracují za podřízené. Při racionalizaci by se nemělo zapomínat ani na otázky konkrétního zabezpečení lidmi na tom nebo onom pracovišti, protože mnohdy i neuvážené šetření pomocnými silami vede k neracionálnímu využití kvalifikovaných kádrů.

Soudruh KNOTEK

Soudruh Rusov mi mluví úplně z duše. Myslím, že jsme si sami zavinili to, že racionalizace se dnes většinou chápe velmi omezeně, jenom jako využití stávajících organizačních pomůcek a prostředků malé a střední mechanizace. To rozhodně není správné, protože racionalizace velení to je souhrn všech opatření ke zkvalitnění velení. Sem patří stejně tak všechno to, o čem mluvil s. Rusov, jako automatizace sama ve svém komplexu. Právě proto ani tady není těžiště jenom v technice. My to v oblasti technizace velení dosud děláme namnoze tak, že si vybereme nějakou techniku a teď hledáme, k čemu bychom ji ve štábu mohli využít, místo abychom vyšli z metod práce a hledali, jakou techniku potřebujeme a k čemu. A teď k té otázce, co bychom mohli pro racionalizaci udělat již dnes. Soudruh Rusov tady naznačil celou řadu otázek. Já bych to chtěl jen doplnit. Vezměte si, soudruzi, jenom naši štábní dokumentaci. Lhostejno, zda mírovou nebo válečnou. Všem je nám jasné, že v té dnešní formě a tím dnešním obsahem se naprosto nehodí pro strojové zpracování. Ale pro její formalizaci toho zatím děláme vcelku málo. Představte si ten „frmol“, který nastane, až přijdou počítače a my se budeme místo formalizovaných dokumentů pokoušet děrovat na pásku nebo na děrný štítek ty naše desíti stránkové rozkazy. Kolik bychom už dnes ušetřili práce, času, papíru, kdybychom ze štábní dokumentace „vylili všechnu vodu“, zbavili ji všech zbytečných frází a podrobností, které stejně nikdo nepotřebuje a ani nečte. Co bychom si ušetřili času a nervů, kdybychom podkladem zkvalitňování metod práce a hlavně té každodenní mírové operativy udělali třeba jenom to, že bychom konkrétně stanovili a hlavně dodržovali, protože většinou je to už dávno stanoveno, za co který stupeň velení odpovídá a nedělali to za něj. Kdybychom mu věřili, že to dokáže, nebo kdybychom všech druhů kontrol používali jenom jako prostředku řízení a ne jako prostředku opatření motivovaného ještě často nedůvěrou. To všechno patří k racionalizaci.

Soudruh PRUŠA

Já chci dodat jen několik slov k výhledu toho, co nás čeká a na co bychom se měli zaměřit. Oblast velení je totiž velmi obsáhlá a nepovažuji za účelné rozšiřovat naši besedu o řešení této otázky. Zajisté postačí základní klasifikační rozdělení pojmu velení předně na problematiku obsahu velení, jak vyplynulo

z toho, co bylo dosud řečeno, a za druhé na problematiku prostředků k realizaci velení. V té první skupině měla by racionalizace zahrnout především dnešní naše názory na vlastní podstatu velení v soudobém ozbrojeném boji, např. měla být prozkoumána a pravděpodobně i změněna, zdokonalena dnešní struktura stupňů velení a funkční předurčení jednotlivých stupňů; musí být upřesněna, a to jak kvantitativně, tak i kvalitativně oprávněná potřeba informací pro jednotlivé stupně velení, a jak velmi správně podtrhl s. Rusov, i metodika práce jednotlivce a celých štábů, vzájemné vztahy apod. Rozsah problematiky velení je samozřejmě mnohem širší a hlubší, než vystihl jenom tento jediný aspekt. Druhou skupinou jsou pak otázky racionalizace prostředků velení. Do této oblasti patří ve výhledu pro nás racionalizace v oblasti všech strojů, přístrojů, pomůcek apod., používaných v procesu velení. Patří sem i racionalizace spojovacích prostředků, utajovací techniky, všech mechanizačních pomůcek pro práci štábu, dopravních prostředků všeho druhu a vši ostatní techniky uplatňované ve velení. Řešení tedy těchto dvou oblastí, racionalizace v těchto dvou směrech, myslím, že je naším zásadním úkolem do budoucna.

Třetí otázka

Jaký je současný stav mechanizace a automatizace velení v naší armádě, zda je správně chápána a co vyžaduje její další rozvoj?

Soudruh KNOTEK

Já myslím, že už jsme o tom hodně mluvili. V procesu mechanizace a automatizace jsme vlastně na začátku. Takovým charakteristickým rysem je to, že se pod tlakem potřeb praxe projevuje určitá, ale pochopitelná netrpělivost. My už jsme tady mluvili o nutnosti správného chápání podstaty mechanizace a automatizace. Já myslím, že to především vyžaduje změnu v myšlení a pochopení smyslu a cílů mechanizace a automatizace, že to skutečně především vyžaduje vědeckou metodiku práce, ujasněnou perspektivu a ujasněnou koncepci. Ono totiž mechanizaci a automatizaci nejde opravdu plně podřizovat jenom těm okamžitým potřebám, i když zase na druhé straně nelze jenom budovat „vzdálené perspektivy“ a o současné potřeby praxe se nestarat. Nesmíme se ale podvolit tomu současnému náporu diktovanému dnes hlavně operativou, která nemá na vyšších stupních velení oprávněnost a kterou chceme odbourat na nezbytnou míru. Je třeba cílevědomě, postupně, od toho jednoduššího k tomu složitějšímu vytvářet na základě ujasněné koncepce novou kvalitu celého velení. To je dlouhý proces. My začínáme dnes logicky s tím, co máme, na těch dnešních systémech, protože tam získáváme zkušenosti. Je ale třeba vidět, že to je start a ne cíl. Myslím, že dosud není všude doceněna potřeba studia a školení velitelského sboru v tomto oboru. My jsme ale dnes v situaci, že reálně existuje technika, která dokáže všechno to, co potřebujeme a že tuto techniku také brzo do štábů dostaneme. Nemáme ale ještě dostatek lidí, kteří by dovedli této techniky efektivně využít.

Soudruh RUSOV

Plně souhlasím s tím, co s. Knotek k těm otázkám říká. Myslím, že nejvýznamnější je ten fakt, že místo cílevědomé přípravy lidí předem a vytváření podmínek na všech stupních současně, jdeme zatím po linii opravdu takového nevyhovu-

jícího přístipkaření. Mnohdy málo promyšlíme postupné zavádění strojů a prostředků na jednotlivé stupně tak, aby mohly být plně využity. Uvedu příklad z praxe. Svazky byly zásobeny „Korespondenty“, které jsou v mírových podmínkách velmi poruchové, nejsou přizpůsobeny pro práci v poli proti otřesům i prachu. Jsou proto málo použitelné. Obdoba je u strojů Dalibor, které by byly schopny (při bezporuchovém provozu — a máme je na všech stupních) zabezpečit přenos informací po pojítkách. Ve štábech svazu nejsou však psací stroje s možností děrné pásky. Ty DALIBORY tam jsou ovšem proto, aby mohly být využity zavedené spojovací prostředky — musel by ale být pro ně protějšek. Nebo MERCEDESY — místo nich byly dodány RHEINMETALY, elektrické psací stroje, které nemají zatím možnost používat děrné pásky. Není ale dosud promyšlena metoda práce při použití strojů, proto např. spojení těch prostředků, které jsou, jako např. diktafonu a elektrického psacího stroje, není vůbec využita a tak žádný z nich neplní úkoly. Prostě každého se používá nouzově, provizorně. Stejně tak byly zavedeny analyzátoři kartoték do štábu bez předchozího promyšlení účelu a metody práce s nimi a někdy i nutné úpravy předpisů. To mělo za následek jejich praktické nevyužití a nedůvěru řady lidí určených právě k využití těchto prostředků mechanizace.

Závěrem bych chtěl říci, že již při minimální mechanizaci a při plánování prostředků pro ni se zapomíná zatím na nutnost vzájemné kombinace takových prostředků, jako např. diktafon resp. psací stroj s děrnou páskou, šifrovací stroj s děrnou páskou a dálnopis. Každý je zaveden v jiném čase, v jiných podmínkách a než se podaří je komplexně využít, tak uteče vždy půl roku až rok. Nebo není plněn hlavní požadavek, o kterém s. Knotek hovořil, aby pro mechanizaci byl dostatek předem přeškolených lidí, kteří by uměli najít nejvhodnější metody pro daný úkol. Proto se pracuje po staru, elektrické psací stroje se využívají jako obyčejné, produktivita práce pak i při použití těchto strojů bez přípravy lidí předem nedá žádný efekt.

Soudruh KNOTEK

To je právě to, o čem jsem již hovořil, že najdeme — určíme nějakou techniku a teprve pak pro ni hledáme místo, místo abychom to dělali opačně.

Soudruh RUSOV

Automatizace v podmínkách armády je, myslím, v takovém stavu, že se čeká jako na „shůry dání“ na samočinné počítače, zatím však nejsou plně využity ani faktické mechanizační prostředky a není provedena racionalizace všech úkolů k tomu, aby mohly být postupně zavedeny. K dalšímu rozvoji je nutné vytvořit zálohy proškolených lidí, kteří budou již předem schopni promyslet úkoly pro samočinné počítače tak, aby ihned po jejich zavedení mohly být plně využity. Já si myslím, že další rozvoj mechanizace a automatizace vyvolá nutnost vyčlenit ve štábech ze schopných pracovníků speciální skupinu lidí a jednotlivců (ovšem bez zvýšení tabulkových počtů), kteří by se trvale zabývali otázkami mechanizace a automatizace jako svou hlavní pracovní náplní. Nesmíme zapomínat na to, že návratnost jejich práce by mohla být v krátké době velmi značná, i když nebudeme moci srovnat s návratností např. nasazení samočinného počítače za 30 hodin práce např. u důstojníka. Podle mého názoru není vhodné na tomto poli neuvá-

ženě šetřit, protože další cesta v otázkách velení nemůže být jiná než automatizace, což dokazuje zavádění těchto prostředků tam, kde se používají prostředky hromadného ničení, raketová technika nebo letectvo. Pokrok v tomto směru může být tak bouřlivý, že se může stát (půjde-li to tak jako to zatím jde), že štáby mohou být zaskočeny samočinnými počítači ve stavu nepřipravenosti kádrů pro mechanizaci a automatizaci.

Čtvrtá otázka

Jaký je váš názor na využití strojně početních stanic u armád?

Soudruh RUSOV

Současný systém strojně početních stanic, tj. jednostupňový systém, umožňuje solidně mechanizovat evidenci, účtování, početní hlášení a dává zatím pouze podklady pro řešení problematiky velení, lépe řečeno předpoklady. Pro jejich efektivní využití je nutné plánovat u štábu armády programátora, který by sestavoval v součinnosti se štábem potřebné dílčí projekty a sledoval jejich plnění ve strojně početní stanici. K urychlení těchto prací a ekonomii sil je nutné i na vyšších stupních zavést obdobný systém, který by dával přímo strojně početní stanici potřebné údaje, čímž by odpadlo cestování hlášení a jejich odesílání strojně početní stanici, jak říkají u vojsk „manufakturním“ způsobem. Plné využití kapacity strojové i pracovních sil ve stávající strojně početní stanici nutně vyžaduje centrální řízení všech strojně početních stanic. Náš názor je takový, že projekty zpracované na stupni armády by měly být předkládány a předávány přímo MNO a navzájem mohla být vyměňována zpracovaná projektová dokumentace. Větší pozornost bude nutné věnovat zaškolení programátorů a určitého počtu důstojníků na jednotlivých složkách štábu armády a MNO. Přehled vytižených práce a programu, které zpracovává naše strojně početní stanice, jsou vám snad známy. My podle požadavků střediska SMA 401 mechanicky zpracováváme zdravotnické ukazatele, ústřední evidenci provozu dělostřelecké techniky, vytižení automobilní techniky pro KSVD, evidenci automobilního materiálu apod. Naše strojně početní stanice pracuje solidně a soudruzi u nás ve štábu stavějí se celkem čelem k těmto otázkám. Je řada vlastních projektů pro strojně početní stanici, jako např. mechanizované zpracování služebních příjmů pro štáb svazu, mechanizované zpracování PHM, finančního výkazu jízdy za čtvrtletí, mechanizované vyhodnocení cenového a váhového ohodnocení minimálních a maximálních normativů pro tankový a automobilní materiál, mechanizované zpracování provozu tankové techniky, mechanizované zpracování vyhodnocení zásob spotřeby náhradních dílů, mechanizované vyhodnocení nákladů na generální a střední opravy automobilní techniky atd. To je rozsah plného využití, co se zatím povedlo z hlediska mechanizace evidence, účtování a početních hlášení. Pro mechanizaci velení však děrovací systémy zatím plně nevyhovují. Konstrukce strojů pro velení v polních podmínkách musí být jiná, než u strojně početních stanic, protože tyto stroje jsou příliš těžké, náročné na bezvadné zařízení pracovního prostředí, odzvučení, čistotu atd. Pro pole by bylo třeba lehce přenosných strojů, odolných proti otřesům, lehce opravitelných výměnou určitých bloků. Dosavadní mechanizační prostředky mají charakter převážně zlepšovatelský nebo řeší určité ulehčení v práci ve stávajícím systému velení. Domnívám se, že by bylo výhodné,

aby pro plné využití stávajících strojně početních stanic mělo SMA 401 pravomoc řídit a kontrolovat po odborné stránce činnost těchto stanic a přitom vytvářet a řešit některé dílčí problémy mechanizace velení, které jsou s to na stávajícím systému řešit. Potom bych doporučoval, aby se neproověřené věci (i když lidé chápou nutnost experimentů) zatím nezaváděly. Např. bylo zavedeno proti vůli vojsk vyhodnocování (strojně početními stanicemi) bojové přípravy, výsledků střelby, které každý velitel praporu a roty zjistí přímo na střelnici a má v sešitku za 10 minut. Za několik měsíců došly výsledky střelby z MNO zpět jako historie, zabalená do ohromných svazků papíru, ve kterých se nikdo nevyznal. K tomu byl strašný odpor a velitelé rot, praporů a pluků to proklínali, protože sloužili strojům.

Soudruh KNOTEK

Já s tebou plně souhlasím a mám radost z toho, že na štábu svazu se soudruzi dívají správně na strojně početní stanici. My se v poslední době setkáváme i se stížnostmi na to, že strojně početní stanice nejsou kapacitně využity. Ty stížnosti jsou plně oprávněné a pravdivé. Musíme ale vidět, že jsme postavili napřed strojně početní stanice do teoreticky nepřipraveného systému a teď teprve postupně naplňujeme jejich kapacitu. Proto jsou a ještě určitou dobu budou nevyužity, i když v příštím roce a už na podzim letošního roku dostanou řadu nových úkolů. Velmi správně, myslím, ale řekl soudruh Rusov, že ty dosavadní projekty mechanizovaných administrativních agend zatím pomáhají nahore, ale zatěžují dole. To je právě jeden z důsledků toho, že zatím mechanizujeme agendy, v podstatě v jejich dnešním stavu. To je zatím ten start, který je v této etapě nutný. Zatím ideové projekty složek mají vysloveně resortní charakter a každá agenda běží zcela samostatně zdola až nahoru. Teprve začínáme prosazovat linii, prostě aby prvotní hlášení zpracované zatím ručně většinou u útvaru neslo maximum informací pro potřeby co největšího počtu složek nahore. V tom směru je třeba zaměřovat ideové i technické projekty hlavně těch základních agend, celoarmádního významu, zpracovávaných s cílem vytvářet jednotné systémy u různých složek. Ani v budoucnu ale těmito projekty zatím nevytížíme plně kapacitu strojně početních stanic. Bylo by třeba, aby složky ministerstva i štáby armád jich využívaly (a vy to tam děláte správně) pro svou vlastní potřebu, pro místní, dílčí projekty. V nových tabulkách je už projektant ve SPS k tomu účelu plánovaný. Máme také v úmyslu co nejdříve zřídit speciální kurs projektantů pro děroštitkovou techniku pro příslušníky štábů armád na bázi strojně početních stanic a pro složky ministerstva na bázi SMA 401. Plně souhlasím i s tím požadavkem centrálního řízení, který je řešen.

Ještě bych chtěl něco dodat k těm polním podmínkám. My zatím nepočítáme s použitím dnešních strojně početních stanic v polních podmínkách. Jejich dnešní technika je stacionárním prostředkem. Musíme v nich ale vidět zárodek, na jehož bázi se budou vytvářet výpočetní střediska s postupně dokonalejší technikou. Mechanizace a automatizace velení je jednotný a postupný proces a dnešní strojně početní stanice jsou jedním z jeho prostředků v této etapě.

Soudruh PRŮŠA

Otázka byla vcelku vyčerpána. Chci jenom dodat, že se plně ztotožňuji s názorem s. Rusova, že by dnešní systém strojně početních stanic, jako stacionární

chápaný, měl být řízen jediným centrálním orgánem. Mohu konstatovat, že i vedení naší armády uvažuje o centrálním řízení strojně početních stanic — po odborné a metodické stránce, naším ústavem SMA 401.

Pátá otázka

V poslední době byl v Praze prakticky předváděn velmi výkonný anglický samočinný počítač NACIONAL ELIOT - 503. Můžete nám, soudruhu generále, něco o něm říci?

Soudruh KNOTEK

Byli jsme se na něj podívat. Je to jistě chytrá a velmi výkonná mašinka. Ale takových a lepších ve světě už existuje mnoho. Ale nesmíme, zejména v systému velení, se nechat ohromovat rychlostmi stroje, kterým zatím neodpovídají spoje. Ta 503 má třeba rychlostiskárnu s kapacitou 1000 řádek za minutu. Ale v systému velení to zatím člověk musí přečíst, protože stroj jen zpracovává informace a optimalizuje podklady pro rozhodnutí člověka. Proto ty fantastické rychlosti bezprostředně v systému velení, kde rozhodující činnost má člověk, nejsou tak podstatné za všech okolností a mají jen relativně využitelnou hodnotu. Něco jiného je to u technických výpočtů.

Šestá otázka

Jaký je vztah mezi vysokou až fantastickou centralizací, kterou umožňuje mechanizace a automatizace na nejvyšších stupních a požadavky charakteru soudobého boje (samostatnost, rozhodnost, iniciativa apod.)?

Soudruh KNOTEK

Podstata této otázky spočívá v tom, že automatizační technika vyžaduje a umožňuje vysokou centralizaci, zatímco charakter boje vyžaduje samostatnost a iniciativu. Přitáhneme-li to trochu za vlasy, tak existující samočinné počítače by umožnily třeba veliteli frontu za předpokladu, že bude mít vyhovující spoje, aby mu počítač dával podklady pro řízení třeba každého praporu. Ovšem kdybychom to takto realizovali, tak to bude odporovat základním požadavkům charakteru soudobého boje. Prostě při mechanizaci a automatizaci nesmí být systém velení určován jen možnostmi techniky, ale musí být podřízen rozhodujícím požadavkům teorie operačního umění, která musí podle svých potřeb využívat schopností techniky. Systém velení nám tedy nesmí diktovat kybernetika, ale charakter a potřeby soudobého boje s maximálním využitím možností techniky jako prostředku velení.

Soudruh PRŮŠA

I v našich teoretických pracích se setkáváme v poslední době velmi často s různým výkladem vztahu centralizace a decentralizace. Mimo jiné i v procesu velení v soudobé válce. Domnívám se, že jak centralizace, tak decentralizace velení vyplývají přímo z charakteru soudobého boje, a to nikoliv jako alternativní buď jedno nebo druhé, ale jako dialektická jednotka obou. Centrální usměrňování nadřízenými, spojené se smělou iniciativou podřízených, to je základní projev této dialektické jednoty centralizace a decentralizace.

Soudruh RUSOV

Domnívám se, že vysoká centralizace bude se v soudobých podmínkách týkat především zbraní s mohutným účinkem, které zasahují na velké vzdálenosti a kde nemáme možnosti použít jiné mechanizace k vypočítání prvků k navádění systému řízení palby a dopravy těchto zbraní na cíl, tam, kde bojová technika je prakticky ve své nadzvukovosti na úrovni účinků, že přesahuje praktické možnosti lidských schopností momentálně velet a vydávat podklady a pokyny pro stroje a raketové prostředky hromadného ničení. Pokud se bude centralizace týkat charakteru soudobého boje, mám za to, že bude předem schopna zabezpečit, aby informace získané zdola byly trvale zpracovány, dávaly štábu náznaky nejoptimálnějších variant řešení nebo vyhodnocení nepřítele i vlastní situace; automatizace by měla z hlediska centrálního využití štábů a velitelů plně uvolnit ruce od dlouhé a úmorné práce s vyhodnocováním situací, vedení různých grafů, poměrů, sledování vlivu povětrnosti, stavu bojových schopností techniky atd. K tomu by měla automatizace dávat podklady a tím zabezpečit čas pro práci velitelů a štábů a dát jim možnosti samostatného iniciativního rozhodování. Podle tohoto předpokladu by zpracované informace s neunavenými, bystrými a odborně připravenými veliteli měly mimořádně zabezpečit iniciativu v boji, umožnit nepřetržitě iniciativní rozhodování (podle zámyslu nadřízeného velitele), protože my nemůžeme strojům předložit požadavek soudobého boje, Tomuto protikladu se nedá podřídit požadavek centralizace, kterou vyžaduje stroj a automatizace ve velení.

— * —

Naší besedou k problémům mechanizace a automatizace velení v armádě chceme osvětlit našim čtenářům některé zajímavé otázky vlivu techniky na systém velení a ukázat cesty dalšího rozvoje mechanizace a automatizace stávajícího systému velení.

Z výměny názorů na naší besedě jasně vyplývá, že v celém systému vysoké mechanizace a automatizace, kterou nám umožňuje dnešní technika, má rozhodující a určující úlohu člověk. To si musí uvědomit všichni naši velitelé a příslušníci štábů a musí mít jasnou a nezkreslenou představu nejen o tom, co dnešní technika může člověku dát, ale především o tom, co od ní člověk může chtít.

Vysvětlení otázky „kultu techniky“ bude pro naše velitele a štáby jistě kladným přínosem v tom, že nelze pasivně čekat na prostředky mechanizace a automatizace velení a počítat s tím, že nejmodernější technika vyřeší problémy a nedostatky na úseku velení sama, ale že je nutné již dnes při postupném jejím zavádění plně využít racionalizace k tomu, abychom mohli novou techniku co nejdříve a nejefektivněji využít k mechanizaci progresivního systému velení v armádě. A k dosažení tohoto cíle je jisté na každém pracovišti a stupni velení o čem přemýšlet.

Chceme se aktivně zapojit do spolupráce s našimi veliteli a štáby a proto v rubrice „DISKUSE“ budeme uveřejňovat dotazy (příspěvky) a odpovědi k problémům racionalizace, mechanizace a automatizace velení. Žádáme proto čtenáře Vojenské mysl, aby nám zaslali dotazy (příspěvky) k těmto otázkám do 30. 9. 1964. Odpovíme na ně, zejména ve VM č. 10/1964, které svým obsahem bude zaměřeno k problémům mechanizace a automatizace velení v naší armádě.

OBRANA

SEZNAM ZAHRANIČNÍCH A DOMÁČÍCH PRAMENŮ 1962-1964

1. DOPLNĚK

I. ZAHRANIČNÍ LITERATURA

Sovětská (VM = Vojennaja mysl; VZ = Vojennyj zarubežnik)

Autor	Název článku	Prameny		
		název	čís./rok	strana
Sergejev V.	Mechanizovaná divize armády USA v základních druzích boje	VZ	10/1963	73—81
Döpnér F.	Některé úvahy a názory na vedení obrany v jaderné válce	VZ	5/1963	6—15
Vasilev S.	Zvláštnosti použití pěší divize americké armády v obraně	VM	11/1963	75—83
Wolf D.	Nové názory na taktiku bojové činnosti vojsk v jaderné válce	VZ	9/1963	12—21
Brown A.	Prapor v obraně	VZ	11/1962	13—23
Rezničenko V.	Otázky soudobého vševojského boje	VM	3/1964	21—32
Janov V. Šemanskij P.	Některé otázky součinnosti vojsk v boji a operaci	VM	12/1963	19—31
Vorobjev J.	Manévr v operaci a v boji	VM	9/1963	46—55
Turčenko V.	Obrana v průběhu útočné operace	VM	9/1962	40—51
Tučev J.	Vliv nových prostředků vedení války na operační (bojovou) sestavu vojsk	VM	2/1963	24—33
Rodkin S.	Protíúder v soudobých operacích	VM	2/1963	48—51
Michajlov B.	Soudobé opevňování	VM	1/1964	43—51

Polská (MW = Myśl Wojskowa)

Autor	Název článku	Prameny		
		název	čís./rok	strana
Kolodziejczak B.	Mechanizovaná divize bundeswehru v základních druzích bojové činnosti	MW	11/1962	88—110
Golab Z.	Poznámky k zachování sil s cílem přechodu k útočné činnosti po nenadálém úderu agresora	MW	12/1963	3—14

Autor	Název článku	Prameny		
		název	čís./rok	strana
Rzepelewski St.	Některé otázky přímé obrany podle soudobých názorů	MW	1/1964	25—43
Piuro St.	Systém protivzdušné obrany vojsk	MW	11/1963	16—30
Redakce	Velení protivzdušné obrany	MW	6/1963	3—15
Piuro St.	Vzdušný nepřítel a formy boje s ním používané v operacích	MW	3/1963	48—58
Mazur Z.	Z otázek ženíjního zabezpečení soudobé činnosti	MW	1/1963	64—72

Německá

MW = Militärwesen (Zeitschrift für Militärpolitik und Militärtheorie)

MW (ZMW) = Militärwesen (Zeitschrift für allgemeine Theorie der Militärwissenschaft, Kriegskunst, Ausbildung, Militärtechnik)
(Tento časopis nahrazuje dosavadní časopis Zeitschrift für Militärwissenschaft)

ZMW = Zeitschrift für Militärwissenschaft

Autor	Název článku	Prameny		
		název	čís./rok	strana
Stomber B.	Britský svazek v obraně	MW (ZMW)	1/1964	52—58
Mauersberger W.	Obrana podle názorů francouzských militaristů	ZMW	10/1963	57—65
Redakce	K organizaci a vedení útoku mechanizované (tankové) divize armády USA	ZMW	6/1963	75—78
Mauersberger W.	Použití pěšího, mechanizovaného a výsadkového praporu pozemních sil USA v obraně	ZMW	3—4/1963	73—77
Bechler B.	Několik úvah k bojové činnosti bez použití jaderných zbraní a k přechodu k bojové činnosti s jadernými zbraněmi	MW (ZMW)	3/1964	8—14
Hempel H.	Palebný systém motostřeleckého pluku v obraně	MW (ZMW)	2/1964	9—16
Varvařovský L.	K některým problémům soudobé obrany	MW (ZMW)	4/1964	9—13

II. DOMÁCÍ LITERATURA

Autor	Název článku	Prameny		
		název	čís./rok	strana
Redakce	Seznam zahraničních a domácích pramenů zveřejněných v posledních třech letech k organizaci a vedení soudobé obrany	VM	7—8/1963	113—119
Dubský J.	Mechanizovaná divize americké armády v hlavních druzích boje	Sb. VD	1/1964	64—70
Vaisar B.	Obrana podle názorů francouzských odborníků	VM	2/1964	47—55
Kolektiv	K úkolům operačně taktické přípravy v roce 1964	VM	1/1964	10—18
Malina J.	Současná obrana	V	3/1962	208—216
Knotek J.	Je soudobá obrana silná?	VM	3/1964	3—12
Kvapil O.	K některým problémům obrany	Sb.VAAZ	1/1964	43—55
Štefka J.	K obranné operaci vševojskové armády	VM	7—8/1963	3—17
Nedvěd M.	K některým otázkám obrany	VM	7—8/1963	70—75
Varvařovský L.	K některým problémům soudobé obrany	VM	7—8/1963	76—81
Mareš J.	K otázkám vedení obranného boje a operace	VM	7—8/1963	86—90
Varvařovský L.	Bojová činnost bez použití jaderných zbraní	Sb. VAAZ	2/1964	5—15
Pezl K.	Operace a boj bez dočasného použití jaderných zbraní	VM	2/1964	56—62
Procházka A. Repčín J.	K některým otázkám přípravy vojsk k vedení bojové činnosti klasickými prostředky	VM	2/1964	63—66
Průša J. CSc.	Přechod motostřelecké divize do obrany	VM	7—8/1963	17—30
Turek J.	Zvláštnosti velení divizi při přechodu do obrany	VM	7—8/1963	46—51
Koreň J.	Obrana vševojskového svazku	VM	7—8/1963	90—94
Křivský B. Skopec F.	Použití jaderných zbraní v obranné operaci vševojskové armády	Sb. VAAZ	1/1964	30—42
Medlík J.	Úloha protipřípravy v obranné operaci armády	Sb. VD	1/1964	41—48
Matulík M.	Manévrová obrana prvosledového pluku v rámci obranného boje svazku	VM	7—8/1963	95—101
Jaček L.	Zvláštnosti přesunů v obranném boji	VM	7—8/1963	104—106
Falout J.	K činnosti raketové jednotky a dělostřelectva svazku v obraně	VM	7—8/1963	102—104

Autor	Název článku	Prameny		
		název	čís./rok	strana
Brož J.	Použití raket a dělostřelectva při přechodu vojsk armády do útoku	VM	7—8/1963	31—35
Mikolášek F.	Přímé zajištění a vlastní obrana oddílů vojenských raket	Sb. VD	2/1963	68—70
Raban J.	Manévrovost a protitanková obrana	VM	7—8/1963	82—86
Skála V.	Protitanková obrana a boj s PT prostředky	Sb. VD	4/1962	17—28
Kynčl V. Velen J. Svoboda V.	Organizace a použití tankové zálohy u tankové divize	VM	1/1963	38—41
Medlík J.	Protitanková obrana včera i dnes	VM	3/1964	73—78
Brož J.	Způsob bojového použití protitankové baterie motostř. pluku	Sb. VAAZ	4/1963	58—65
Bernas J.	Protirakety	Sb. VVPVO	2/1963	7—32
Peresada S.	Protiraketová obrana	Sb. VD	4/1962	105—109
Vlach J.	K některým problémům protiraketové obrany	Sb. VVPVO	2/1963	87—99
Kolektiv	Obrana proti nízko letícím cílům	Sb. VVPVO	2/1963 1/1963	100—110 10—34
Skopec F. Mádr M.	Ochrana proti atomovým zbraním v obraně	VM	7—8/1963	36—45
Slabý J.	Týl tankové divize v obraně	VM	1/1963	92—94
Horáček A.	Problémy řízení služby dělostřeleckého vyzbrojování armády v současných podmínkách vedení obranné operace vševojskové armády	Sb. VD	2/1962	76—88
Šulc Z.	Zvláštnosti technického zabezpečení v obraně	VM	7—8/1963	52—53
Knop Z.	Tankové a automobilní technické zabezpečení obranné operace vševojskové armády	Sb. TZV	1/1964	8—16
Louda F.	Organizace technického zabezpečení bojové činnosti prap. a pl.	Sb. TZV	2/1963	44—47
Redakce	Tankové a automobilní technické zabezpečení boje a operace bez použití jaderných zbraní	Sb. TZV	1/1964	7—8

**Vysvětlivky zkratk
pramenů:**

VM = Vojská mysl
 V = Vojenství
 Sb. VAAZ = Sborník Vojenské akademie A. Zápotockého
 Sb. VD = Sborník velitelství dělostřelectva
 Sb. VVPVO = Sborník velitelství vojska protivzdušné obrany
 Sb. TZV = Technické zabezpečení vojsk – sborník

СОДЕРЖАНИЕ

ОБЩАЯ ТЕОРИЯ ВОЕННОЙ НАУКИ

Подполковник Мирослав Брофт, майор Ян Пивоварчи Влияние операций Красной Армии на подготовку и ход Словацкого Национального Восстания	3
--	---

ОПЕРАТИВНОЕ ИСКУССТВО И ТАКТИКА

Кандидат военных наук полковник Людвик Варваржовски Переход из наступления к обороне и все что связано с этим вопросом	22
Кандидат военных наук подполковник Карел Новотны Некоторые особенности обороны в горно-лесистой местности	33
Полковник Йосиф Чепицки К некоторым вопросам руководящей работы командиров и штабов	37
Кандидат военных наук, доцент подполковник Эмил Лабуда Разведка в оборонительной операции общевойсковой армии	49

ИЗ КАПИТАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Полковник Отакар Шидлак, майор Лудек Стодулка Учебные цели учения «БИГ ЛИФТ»	56
---	----

ДИСКУССИЯ

Подполковник Йосиф Блага Переход мотострелковой дивизии к обороне	61
Подполковник Франтишек Скопец Защита от оружия массового поражения	63
Полковник медицинской службы Цтибор Дрбал Примечания к некоторым взглядам относительно лечебно-эвакуационного обеспечения передовых отрядов	67
Беседа редакции К вопросам механизации и автоматизации управления	69